
НАШ КРАЙ

№ 12 (51) 1929

СЪНЕЖАНЬ

ШТОМЕСЯЧНИК
Ц.Б. КРАЯЗНАУСТВА

З Ь М Е С Т.

	Стар.
Соцыялістычнае спаборніцтва і краязнаўства — ЦБК	3
В. Самцэвіч. — Да вывучэння колгасаў	5
І. К. — Краязнаўства і краябудаўніцтва	17
Г. А. Рэмізаў. — Фэнолёгічны агляд па БССР за 1928 г.	20
Д. В. — Кумысальчэнне на Беларусі	27

М А Т А Р Ь Я Л Ы З М Е С Ц.

В. Самцэвіч. — Па Барысаўшчыне	31
С. Шаўковіч. — Некаторыя весткі аб Танескім сельсавеце, Тураўскага раёну	42
Р. Н. Гацко. — З прац экспедыцыі Навук. Краязн. Т-ва БДУ	45
С. Мялешка. — Полацкі Акруговы Краязнаўчы Музей	55
М. Зьбіткоўскі. — Морва і шаўкаўніцтва ў Азяранах, Тураўскага раёну, Мазырскай Акругі	58
У. Ю. Руткоўскі. — Спроба культуры вінаграду ў г. Рагачове	63

Х Р О Н І К А.

Усім Акруговым Таварыствам Краязнаўства	65
Соцспарборніцтва паміж Цэнтр. Бюро Краязнаўства БАН і Украінскім Камітэтам Краязнаўства	66
Соцспарборніцтва краязнаўчых арганізацый	66
Плян працы ЦБК на 1929-30 акад. год	66
Навуковае шэфства БАН і НДІ імя Леніна над колгасам „Гігант імя Праўды“	68
Самакрытыка ў краязнаўчых арганізацыях	70
Праца праўлення Віцебскага акруговага таварыства краязнаўства	72
Мазырскае Акруговае Таварыства Краязнаўства	75
Праца Гомельскага Дзярж. Музею імя Луначарскага за 1928-29 г.	76
Агляд надвор'я па БССР	78

Б і б л і о г р а ф і я.

Газеты і журналы СССР. Справочник на 1929 г. о всех периодических изданиях, выходящих в СССР. Составили А. П. Хомский и П. С. Чеховской — Б. і К.	79
Краёвая бібліяграфія	80

Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

НАШ КРАЙ

ШТОМЕСЯЧНІК

Цэнтральнага Бюро Краязнаўства

П Р Ы

БЕЛАРУСКАЙ АКАДЭМІІ НАВУК

№ 12 (51) Сьнежань 1929

ГОД ВЫДАНЫЯ ПЯТЫ

В Ы Д А Н Ь Н Е
БЕЛАРУСКАЕ АКАДЭМІІ НАВУК
М Е Н С К—1929

НАЧІШАН

ПІСЬМІ

ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ПОСТАНОВИ

ПІСЬМІ

ПІСЬМІ

ПІСЬМІ

Соцыялістычнае спаборніцтва і краязнаўства.

Соцыялістычнае спаборніцтва ёсць найлепшы колектыўны метад перабудовы нашай прамысловасці, сельскай гаспадаркі і ўсяго культурнага быту на новай соцыялістычнай базе.

Соцыялістычнае спаборніцтва ёсць максымальная актывізацыя працоўнага насялення Савецкага Саюзу ў кірунку выканання вялікіх прац, вызначаных пяцігадовым плянам развіцця нашай краіны. Тая грандыёзная рэканструкцыя ўсяго нашага жыцця, што намечана савецкай уладай і партыяй, будзе зроблена рукамі шматмільённых мас пролетарыяў гораду і бяднейшых сялян вёскі. Соцыялістычнае спаборніцтва—шлях да рэканструкцыі. Яно—магутны фактар соцыялістычнага перавыхавання працоўных мас у напрамку колектывізму, яно—фактар набыцця ўменьня знішчаць нашу тэхнічную і эканамічную адсталасць, праз яго мы пераможам нашу малакультурнасць і беднасць, няўменне ўпарта працаваць, наш нахіл за ўсё хапацца і нічога не зрабіць, наша бязладзды і разгаворы замест рэальнай працы. Соцыялістычнае спаборніцтва павінна з карэньнем вырваць цяжкую спадчыну мінулага—традыцы, звычаі, забабоны, увесць уклад жыцця.

У сучасны момант масавы рух соцыялістычнага спаборніцтва шырока разгарнуўся і ахапіў тысячы фабрык, заводаў, прадпрыемстваў, тысячы колгасаў, саўгасаў, коопэрацыйных аб'яднанняў, савецкіх устаноў, профэсійных арганізацый і г. д. Гэты факт наяўна сьведчыць, што воля працоўных мас краіны да рэканструкцыі ўсяго гаспадарчага і культурнага жыцця Саюзу нязломна і дае вялікія вынікі ў процесе будаўніцтва новых соцыялістычных форм грамадзкага жыцця. Соцыялістычнае спаборніцтва—найбольш яскравая камуністычная форма мобілізацыі ўсіх вытворчых грамадзкіх сіл краіны на справу будавання соцыялізму ў нашай краіне, на рэканструкцыю ўсяго нашага жыцця.

У сучасны момант соцыялістычным спаборніцтвам ахоплены і навуковыя рэсурсы Савецкага Саюзу і БССР. Акадэмія Навук, даследчыя Інстытуты, Вышэйшыя Навучальныя Установы, Цэнтральнае Бюро Краязнаўства, Навуковыя Т-вы і Аб'яднанні ў сваёй дзейнасці, у пяцігадовых плянах свае працы ў першую чаргу ставяць вырашэнне пытанняў актуальна-гаспадарчага характару і на гэтай падставе між сабой вядуць соцыялістычнае спаборніцтва, заключаюць у гэтым напрамку дагаворы соцыялістычнага спаборніцтва, папулярызуюць у друку вялізныя задачы рэканструкцыі гаспадаркі нашага Саюзу і неабходнасць прысьпешыць тэмп яе шляхам соцыялістычнага спаборніцтва.

Нашы краязнаўчыя арганізацыі не павінны застацца незачэпленымі соцыялістычным спаборніцтвам. Для развіцця масавай кра-

знаўчай працы, для накіравання краязнаўчага руху ў бок першачарговага вывучэння эканомічных пытанняў, для поўнакроўнага даследчага і арганізацыйнага жыцця нашых краязнаўчых арганізацый соцыялістычнае саборніцтва адчыняе новыя шырокія перспектывы. Гэта зусім зразумела. Праца краязнаўчых арганізацый па свайму характару лёкалізаваная праца, абмежаваная тэрыторыяй раёну, сельсавету, мястэчка ці вёскі. З гэтае прычыны дзейнасць тэй ці іншай краязнаўчай арганізацыі, якой-бы моцнай і плённай па сваіх выніках яна ня была, усё-такі часта невядома па-за межамі гэтае тэрыторыі. Уступаючы між сабой у соцыялістычнае саборніцтва, падпісваючы дагаворы на вядомыя аб'екты соцыялістычнага саборніцтва, нашы краязнаўчыя арганізацыі абменьваюцца практыкай сваёй краязнаўчай працы, папулярызуюць сваю краязнаўчую чыннасць сярод значна большых колаў насялення краіны, сваю даследчую працу аддаюць на суд і пад контроль шырокіх працоўных мас. Саборніцтва дае мажлівасць рэальна ўвязаць краязнаўчую, даследчую працу з процэсам рэканструкцыі гаспадаркі краіны, дае мажлівасць актывізаваць усю краязнаўчую масавую працу на пытаннях актуальных для нашага часу і дысцыплінаваць самую даследчую працу ў пэўным кірунку. У кожны даны момант, дзякуючы соцыялістычнаму саборніцтву між краязнаўчымі арганізацыямі, магчыма для кожнай арганізацыі правесці свае дасягненні і ўскрыць недахопы.

Якія канкрэтныя аб'екты соцыялістычнага саборніцтва між паасобнымі краязнаўчымі арганізацыямі БССР?

Большая частка нашых краязнаўчых арганізацый вельмі слабая з арганізацыйнага боку, не аформлена ў сваім складзе, ня мае матар'яльнай базы для пашырэння свае даследчае працы, не давала краязнаўчага руху да глыбокіх пластоў працоўнага насялення. Соцыялістычнае саборніцтва павінна будзе ўмацаваць арганізацыйны бок працы т-ваў і паставіць такія канкрэтныя заданні: актывізацыя т-ва ў цэлым, пераарганізацыя ўсяе працы Т-ва на больш канкрэтных прынцыпах і метадах, усебаковая праверка складу арганізацыі ў мэтах актывізацыі кожнага сябра арганізацыі і сталага вучоту вынікаў працы, праверка ўсяе маемасці арганізацыі і заснаваньне матар'яльнай базы для арганізацыі пры дапамозе і ўдзеле ў гэтым савецкіх і грамадзкіх арганізацый і ўстаноў (РВК, Райкомы, коопэрацыя, мясцкомы), заснаваньне пры нізавых адміністрацыйных адзінках краязнаўчых ячэек, спробы заснаваць, дзе ёсць спрыяючыя ўмовы, краязнаўчыя гурткі пры прамысловых прадпрыемствах, паставіўшы ім задачу пашырыць масавую эканомічную працу і рабочае вынаходніцтва, вырашэнне рэальнай задачы савецкага краязнаўства: зацікавіць краязнаўчай працай найбольш актыўных рабочых і бяднейшых сялян, уцягнуць вядомы лік іх у краязнаўчыя арганізацыі, падрыхтоўка кадраў маладых даследчыкаў—заснаваньне пры кожнай школе 7-цы, пры кожнай школе ўзвышанага тыпу (тэхнікум, рабфак, вярчэрнія школы, курсы і г. д.) дзейнага краязнаўчага гуртка.

Соцыялістычнае саборніцтва павінна сконцэнтраваць увагу нашых краязнаўчых арганізацый на такіх аб'ектах даследчай працы, як найбольш актуальных для нашага часу:

1. Вывучэнне пяцігадовага перспэктыўнага пляну развіцця данага раёну, практычная дапамога выкананню гэтага пляну, вывучэнне, адшуканне спосабаў з найменшай затратай сіл і сродкаў ператварыць гэты плян у жыццё: для больш дробных краязнаўчых

аб'яднанняў (сельсавецкія краязнаўчыя гурткі, школьна-краязнаўчыя гурткі, краязнаўчыя гурткі пры хатах чытальнях ці надармамох) вывучэньне пяцігодкі можа выліцца ў вывучэньне пяцігадовага пляну гаспадарча-культурнага будаўніцтва мястэчка, сельсавету ці вёскі і вызначэньне канкрэтных прац, якія трэба правесці для выканання пляну пяцігодкі.

2. Вывучэньне калектывізацыі раёну. Спаворніцтва між краязнаўчымі арганізацыямі павінна дапамагчы: а) вывучыць свой раён, сельсавет, вёску з пункту гледжаньня арганізацыі колгасаў; б) наладзіць краязнаўчыя выстаўкі, якія паказалі-б дасягненьні ўжо існуючай сеткі колгасаў, паказалі-б перавагу буйнага калектывнага земляробства і гаспадараньня перад дробным, індывідуальным, прасунулі-б уперад пытаньне аб арганізацыі новых колгасаў; в) правесці такія мерапрыемствы, якія выклікалі-б актыўны рух да калектывізацыі: экскурсіі сялян у колгасы, вечары-дыспуты аб калектывных формах сельскай гаспадаркі, гутаркі, даклады і г. д.; г) з культурна-бытавога боку абслугоўваць існуючыя колгасы, памятаючы, што задача дзейнасьці савецкіх краязнаўчых арганізацый ня толькі вузка дасьледчая праца, але і жывая папулярызацыя навукі, тэхнікі, новых форм культурнага быту і г. д.

3. Падвышэньне ўраджайнасьці раёну. Соцыялістычнае спаворніцтва ў гэтым напрамку можа практычна прывесці краязнаўчыя арганізацыі да ўдзелу ў барацьбе са шкоднікамі садоўніцтва, гародніцтва, паляводзтва, да практычнай прапаганды тэхнічных культур (шаўкоўніцтва), да кантролю над правядзеньнем у раёне аграмінімуму, да вывучэньня і правэркі на практыцы ўсіх мясцовых спосабаў, якія ўплываюць на ўраджайнасьць.

Цэнтральнае Бюро Краязнаўства.

В. Самцэвіч.

Да вывучэньня колгасаў.

Комуністычная партыя, якая кіруе нашым соцыялістычным будаўніцтвам, паставіла перад працоўнымі масамі ўсяго нашага Саюзу вялічэзную задачу: на працягу бліжэйшых гадоў „дагнаць і перагнаць“ капіталістычныя дзяржавы ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, што магчыма пры максымальным тэмпе разьвіцьця нашае буйнае прамысловасьці і сельскае гаспадаркі, цесна і неразрыўна паміж сабой звязаных, аднак пры пераважным разьвіцьці нашае прамысловасьці. Вось чаму: „выходзячы з агульнай ідэі індустрыялізацыі краіны, узмацненьня абароназдольнасьці Саюзу і вызваленьня ад залежнасьці ад капіталістычных краін“ мы нашы капіталы ўкладваем пераважна на прамысловасьць, якая вырабляе сродкі вытворчасці і тым самым забяспечвае разьвіцьцё і буйнае сельскае гаспадаркі. Наша „прамысловасьць павінна стварыць матар'яльную аснову для вялічэзнага павялічэньня вытворчасці земляробчай і наогул сельска-гаспадарчай працы, падштурхваючы тым дробных земляробаў прыкладам і дзеля іх уласнай выгады пераходзіць да буйнага, калектывнага, машыновага земляробства“ (Ленін).

І гэты процэс стварэння буйнае колектыўнае гаспадаркі мы ўжо бачым. Колгасны рух шырыцца і мацнее з кожным месяцам. XVI партконференцыя адзначае, што „найбольш істотным фактам, які дэманструе ўсю жыццёвасць колгаснага руху, зьяўляецца тое, што *колгасы растуць на аснове самадзейнасці і ініцыятывы саміх сялянскіх мас, якая ідзе знізу, што перавагі буйнае гаспадаркі ўжо знаходзяць свае адлюстраванне ў колектывах* (у колгасах ураджай вышэй за сярэднія-сялянскія, таварнасць значна перавышае таварнасць індывідуальных сялянскіх гаспадарак, шматпольныя севазвароты і палепшаная апрацоўка глебы знаходзяць усё большае ўжываньне). Як асабліва важную адзнаку колгаснага руху канферэнцыя адзначае *імкненне да колектыўнае гаспадаркі* ня толькі бядняцкіх пластоў вёскі, але і *сераднякоў*, якія аб'яднаюцца ў колектыўныя гаспадаркі з сваім інвэнтаром і жывёлай¹⁾.

У вырашэнні пытання будаўніцтва буйнае сельскае гаспадаркі скрыжоўваюцца ў барацьбе дзве сістэмы — аджываючая сістэма буйных прыватна-ўласніцкіх кулацкіх гаспадарак, якія экспloatуюць дробныя індывідуальныя гаспадаркі і сістэма буйных колектыўных гаспадарак, якія забяспечваюць інтарэсы бяднейшага сялянства і вядуць да запраўднае сацыялістычнае гаспадаркі. Вось чаму і партыя і ўся савецкая грамадзкасць і наша савецкая навука пад кіраўніцтвам куністычнае партыі павінны змагацца з усімі правамі ўхілістымі, якія *„імкнуцца затрымаць і звярнуць развіццё саўгасаў і колектыўнага руху, якое мае рашаючае значэнне з пункту погляду ня толькі будучыні савецкай краіны, калі гэтыя формы земляробства займуць пераважнае месца ў сельскай гаспадарцы, але і з пункту гледжання сучаснага становішча, калі развіццё буйнага земляробства ў дзяржаўных і колектыўных формах супроцьставіцца пролетарскай дзяржавай кулацкаму тыпу стварэння буйнага земляробства“*²⁾.

Шлях капіталістычнага развіцця вёскі зьяўляецца шкадлівым для ўсіх працоўных мас і затым „капіталістычнаму шляху стварэння *аднаасабовае* буйнае гаспадаркі савецкая ўлада проціставіць пролетарскі мэтад стварэння буйнае *грамадзкае* гаспадаркі праз вытворчае коопэраванне, колектывізацыю, якія даюць магчымасць дробнай і драбнейшай гаспадарцы пры дапамозе і пад кіраўніцтвам савецкай улады ўзбуйніцца на грунце колектыўнае працы і ўзняцца на вышэйшы ўзровень тэхнікі і культуры. Гэты шлях развіцця, зьяўляючыся адзіным шляхам пазбаўлення мільённых мас сялянства ад жабрацтва і разбурэння, адзначае ня толькі абмежаванне росту капіталістычных элементаў у вёсцы, але і *іх выцісканне буйнай аграмаджайнай гаспадаркай* (дзяржаўнай і колектыўнай)“. (Там жа).

Такім чынам, справа колектывізацыі сельскае гаспадаркі набыла першараднае значэнне ў вырашэнні пытання рэканструкцыі сельскае гаспадаркі. Справа колектывізацыі — зусім новы шлях сацыялістычнага будаўніцтва, вызначаны Кастрычнікавай рэвалюцыяй, які быў зусім неведомы дарэволюцыйнай Расіі і які ня можа мець месца ні ў адной капіталістычнай краіне.

„Мы ўпяршыню шчыльна падыходзім да абагульнення сельскае гаспадаркі, да пераробкі індывідуальнае сялянскае гаспадаркі на сацыялістычны лад, падпіраючы нашу прынцыповую лінію такімі тэх-

¹⁾ 3 пастаноў XVI конфэр. УсекП(б).

²⁾ 3 пастаноў XVI конфэр. УсекП(б).

нічними мерапрыемствамі, якія робяць гэту нашу працу ў вёсцы вельмі ўстойлівай, прадукцыйнай і надзвычайна зразумелай для сялян". (А. Рыкаў. 3 прамовы на XVI конфэр. УсеКП(б).

Комуністычная партыя ня толькі кіруе і дае агульную прыцыповую ўстаноўку, яна вылучае для непасрэднага колгаснага будаўніцтва лепшых працаўнікоў комуністых, падводзіць пад гэта будаўніцтва цвёрдую і ўстойлівую тэхнічную базу. У гэтай вялікай і новай справе патрэбна і неадкладная навуковая дапамога з боку нашых навуковадаследчых устаноў і арганізацый: вывучэнне форм калектывных гаспадарак і іх развіцця, арганізацыі працы і яе аплаты, метадаў і сродкаў павялічэння эфектыўнасці ад капітальных укладанняў найлепшай арганізацыі быту і г. д. Нам патрэбна як найхутчэй вывучыць вопыт лепшых колгасаў, каб унікнуць магчымых памылак і недахопаў з боку новых колгасаў. За гэтую справу даследвання развіцця і росту колгасаў павінны ўзяцца неадкладна нашы краязнаўчыя арганізацыі. Трэба аднак адзначыць, што праца краязнаўцаў даследчыкаў дасць найлепшыя вынікі тады, калі ў даследчай працы непасрэдным ўдзел прымуць і найбольш актыўныя сябры колгасу, непасрэдныя, будаўнікі і арганізатары колгасу. Неабходна пры гэтым выкарыстаць і ўсе пісаныя матар'ялы, якія ёсць у колгасе: рахунковыя ведамасы і кнігі, справаздачы, пляны і інш. Але найлепшыя матар'ялы па будаўніцтву, выяўленьню жыцця і арганізацыі працы мог бы даць краязнаўчы гурток, калі яго арганізаваць з сяброў самога колгасу.

Вывучэнне колгасу тады толькі будзе карысным, калі яно пакажа дынаміку развіцця колгасу ў цэлым і калі жыццё колгасу будзе разглядацца ў сувязі і ва ўзаемадзеянні тых найскладнейшых соцыяльных процесаў, якія адбываюцца цяпер у вёсцы: пашырэнне с.-гаспадарчай тэхнікі, культурны і політычны рост бядняцка-серадняцкіх мас, рост соцыялістычных элементаў у сельскай гаспадарцы, абвостраная класавая барацьба і інш. Вывучаючы ўсе фактары і ўсю складанасць пытання колгаснага будаўніцтва ў яго тэорыі і практыцы, неабходна імкнуцца высветліць, якія фактары эаанамічнага, політычнага і бытавога парадку спрыяюць гэтаму будаўніцтву і якія з іх перашкаджаюць, затрымліваюць колгасны рух.

Пры вывучэнні колгасаў трэба заўсёды імкнуцца паказаць на канкрэтным матар'яле, якую перавагу яны маюць над індывідуальнымі сялянскімі гаспадаркамі суседніх вёсак і як змянілася жыццё саміх колгаснікаў у параўнанні з іх жыццём да аб'яднання. Асаблівую ўвагу, па нашай думцы, трэба звярнуць на працэс аграмаджання сродкаў вытворчасці, на арганізацыю працы ў колгасе і аплату яе і на працэсы адмірання старога і нарастання новага быту, новай ідэалогіі. Найбольш прогрэсунай і адпаведнай формай колгасу трэба лічыць такую форму, калі аграмаджаны ўсе сродкі вытворчасці сяброў калектыву, калі праца адбываецца ўсімі працаздольнымі сябрамі пры пэўнай спецыялізацыі ў кожнай галіне гаспадаркі і калі кожны сябра калектыву мае аднолькавую матар'яльную забяспечанасць. Высветліць, як гэта пытанне вырашаецца ў практыцы колгаснага будаўніцтва — задача кожнага даследчыка.

У некаторых колгасах (дробных) мы наглядаем зусім непажаданыя з'явішчы, як, напр.: шырокае ўжыванне наёмнай рабочай сілы для працы зусім не спецыяльнага характару, выкарыстоўвання сябрамі колгасаў прыбыткаў калектывнае гаспадаркі для падтрымання сваіх

індивідуальних гаспадарак, якія захоўваюцца на старане і ў якіх нават застаецца частка сем'яў колгасаўцаў і інш. Такія і падобныя ім факты адмоўнага характару, якія профануюць ідэю колгаснага руху сярод вакольнага насельніцтва, трэба абавязкова выяўляць і высвятляць іх кулацкую і дробна-буржуазную эксплёататарскую сутнасьць.

Належную ўвагу пры дасьледваньні колгасаў трэба звярнуць на прычыны распадаў паасобных колгасаў і прычыны выхаду з іх паасобных сяброў і сем'яў. У даным выпадку трэба высветліць арганізацыйныя недахопы, ролю кулацкай агітацыі і інш., а таксама паказаць, якія сям'і пераважна выходзяць з колгасаў (серадняцкія, бядняцкія) і куды яны выходзяць (у горад, на індыўдуальную сельскую гаспадарку).

Паколькі колгасны рух у цэлым зьяўляецца яшчэ ня вывучаным, мы яшчэ ня ведаем, якія галіны гаспадаркі ў колгасе і ў якой меры зьяўляецца найбольш прыбытоўнымі, якія з іх трэба асабліва стымуляваць і падтрымоўваць, пастолькі для дасьледчыка колгасаў зьяўляецца вельмі неабходным вывучыць пытаньне разьвіцьця розных галін сельскае гаспадаркі і іх прыбытоўнасьці ва ўмовах kolekтыўнага вядзеньня, магчымасьці значных укладаньняў капіталаў, спэцыялізацыі працы і г. д. У прыватнасьці неабходна звярнуць увагу на разьвіцьцё малочнае гаспадаркі, садоўніцтва, гародніцтва, птушніцтва. Побач з гэтым цікава высветліць, у якім напрамку адбываюцца зьмены ў рамесьніцкай вытворчасці (зьмена ў тэхніцы і абагульненьне з спэцыялізацыяй процесаў вытворчасці ці заняпад паасобных яе відаў).

Надзвычайна важным пытаньнем у краязнаўчым дасьледваньні колгасаў зьяўляецца вывучэньне зьмен у быце, ва ўзаемаадносінах паміж членамі сям'і, зьмен ідэалёгічнага характару і нават у мове ў сувязі са зьменай вытворчых узаемаадносін і грамадзкага ладу. Трэба паказаць, як kolekтыўнае жыцьцё і праца дапамагае культурнаму росту сяброў kolekтыву, выхаваньню дзяцей і падлеткаў і які ўплыў аказвае культурны рост на вядзеньне гаспадаркі, палепшаньне яе тэхнікі.

Колгасы растуць у процэсе клясавай барацьбы, якая адбываецца ня толькі з яўна варожымі элемэнтамі па-за колгасамі, але яна ў розных формах выяўляецца і ў саміх колгасах, пакуль яшчэ няма поўнага абагульненьня сродкаў вытворчасці, пакуль яшчэ захоўваецца прынцып аплаты працы не па патрэбе, а па паявых узносах, колькасьці рабочых рух у сем'ях і інш. і пакуль яшчэ ня зьнішчаны індыўдуалістычныя тэндэнцыі сярод kolekтываў. Задача кожнага дасьледчыка ўскрыць процэсы гэтае барацьбы і паказаць сродкі і шляхі найлепшай арганізацыі kolekтыўнага жыцьця.

Агульнай-жа і асноўнай задачай вывучэньня колгасаў зьяўляецца дасьледваньне іх з мэтай дапамогі колгаснаму будаўніцтву, высвятленьня найбольш удалага вырашэньня колгаснага будаўніцтва і тых недахопаў, якіх трэба ўнікаць у далейшым. Програма, якая тут даецца для вывучэньня колгасаў, зьяўляецца толькі прыкладнай і даляка ня поўнай, гэта толькі схэма, якая ня можа прадбачыць усіх тых асаблівасьцяў, якія ёсьць і будуць выяўляцца ў процэсе арганізацыі новых форм соцыялістычнае гаспадаркі. Кожны дасьледчык павінен сам знайсці тыя асаблівасьці, якія характэрны для данага колгасу.

Кароткая праграма дасьледваньня колгасаў¹⁾.

I. Організацыя дасьледваньня.

Высветліць задачы і мэтоды дасьледваньня па магчымасьці для ўсіх сяброў колгасу (для актыву ў першую чаргу). Організаваць у колгасе гурток для стацыянарнага вывучэньня жыцьця і працы колгасу, альбо ўцягнуць у працу па дасьледваньні асобных сяброў колгасу. Наладзіць сыстэматычныя праграмныя запісы жыцьця і працы ў колгасе. Праверыць апрацаваны матар'ял на агульным сходзе сяброў колгасу (або на сходзе актыву).

II. Агульныя весткі аб колгасе.

Назва колгасу і месца яго знаходжаньня: акруга, раён, адлегласьць ад гораду (якога), бліжэйшай чыгуначнай станцыі ці рэчнай прыстані, ад рынку, коопэратыву, ад саўгасу ці колгасу (якога).

III. Гістарычныя весткі.

Калі і ў якой форме (комуна, арцель, таварыства па супольнай апрацоўцы зямлі) утварыўся колгас. На якой зямлі арганізаваўся колгас (памешчыцкай, надзельнай сялянскай, на зямлі запаснага фонду). Хто быў арганізатарам колгасу (батракі, рабочыя, беднякі) і дзе цяпер арганізатары колгасу. Калі і чаму мянялася форма колгасу (пераход таварыства ў арцель, арцель у комуну і інш.). Адзначыць асноўныя моманты гаспадарчага росту колгасу (пашырэньне плошчы, пабудова будынкаў, набыцьцё машын і г. д.) і паказаць, што дапамагала гэтаму росту. Калі адбыліся апошнія арганізацыйныя зьмены ў колгасе і ў чым яны выявіліся.

IV. Землекарыстаньне ў колгасе.

Агульная зямельная плошча; колькі занята пад пашню, сядзібу, гарод, сенажаці і інш.; з якіх крыніц адбывалася павялічэньне зямельнай плошчы. У якім годзе ў колгасе праведзена землеўпарадкаваньне і які прыняты севазварот (паказаць чаргаваньне) або калі да яго мяркуецца перайсьці. Эксплёатацыя зямельных угодзьдзяў (у гэктарах): пад дваром і будынкамі, пад гарадамі, садамі, пашняй, сенажацьцю (сухадольнай, заліўной, балотнай); плошча няўжытковых угодзьдзяў (балота, пяскі і інш.). Паказаць разьмеркаваньне ўгодзьдзяў у час арганізацыі колгасу і далей у 1925-26-27-28-29 г.). Паказаць (дзе ёсьць такія выпадкі) каму і якая плошча здаецца (ці здавалася) ў арэнду (або ўзята ў арэнду) і на якіх умовах²⁾.

Увага: Калі ня ўся зямельная плошча абагулена, дык паказаць, пад якімі ўгодзьдзямі знаходзіцца ва ўласным карыстаньні паасобных гаспадарак, вёсках і чым гэта тлумачыцца.

¹⁾ Пры складаньні гэтае праграмы мной скарыстаны „Блянк для дасьледаваньня калектывных гаспадаркі“ Аддзелу с.-г. экон. і аграр. політ. НДІ імя У. І. Леніна 1929

²⁾ Калі ў колгасе былі недасевы, незаняты папар і інш., дык трэба паказаць, якая плошча.

V. Апрацоўка і ўгнаенне глебы.

Чым апрацоўваецца глеба: плугамі, трактарам, драўлянымі ці жалезнымі баронамі; з якога часу сталі апрацоўваць трактарам. Якасьць апрацоўкі ў параўнаньні з індывідуальнымі гаспадаркамі суседніх вёсак і былымі індывід. гаспадаркамі, якія аб'ядналіся ў даны колгас: час і якасьць ворыва, баранаваньня і г. д. Ужываньне ўгнаеньня пад розныя культуры ў індывідуальных сялянскіх гаспадарках і колгасе (колькасьць угнаеньня на 1 га, час і спосаб угнаеньня); віды рознага ўгнаеньня: штучнага, жывёльнага, зялёнага (у якім разьмеры і пад якія культуры).

VI. Барацьба з засьмечанасьцю палёў і са шкоднікамі.

Якімі спосабамі ў колгасе вядзецца барацьба з засьмечанасьцю, апрацоўка глебы, ачыстка і пратраўліваньне насеньня, поліва гародніны і палявых культур і інш. Якія спэцыяльныя меры ўжываюцца ў колгасе для барацьбы з рознымі шкоднікамі палявых і гародных культур, садоў. (Прывесьці канкрэтныя прыклады і паказаць, якую перавагу ў гэтых адносінах мае колгас над індывідуальнымі гаспадаркамі).

VII. Ураджаі ў колгасе.

Паказаць ўраджайнасьць розных палявых, гародных і інш. культур (па магчымасьці за ўсе гады з часу арганізацыі колгасу): ураджаі жыта, ярыцы, аўсу, ячменю, грэчкі, гароху, лёну, бульбы, кораньплодаў, вікі, канюшыны і інш.; ураджаі сенажаці (сухадолаў, заліўных, балотных). Параўнаць ураджаі колгасу з ранейшымі ўраджаямі індывідуальных гаспадарак, якія ўвайшлі ў склад данага колгасу і з ураджаямі данага году ў індывідуальных гаспадарках суседніх вёсак. Паказаць валавы збор ураджаю кожнае культуры (зерня і саломы паасобку) з усёй плошчы (у гэктарах) пад кожнай культурай.

VIII. Сродкі вытворчасці і іх дынаміка.

Будынкi. Якія ў сучасны момант ёсць будынкi: жылыя дамы (іх разьмеры, на колькі кватэр кожны разьлічаны, жылая і сьветавая плошча, спосаб ацяпленьня), хлявы для скаціны (колькасьць, плошча, удзяпленьне, асьвятленьне), будынкi для складу корму, для скаціны і збожжа, лазьня і інш.; з якога матар'ялу пабудаваны сьцены, чым пакрыты. Што ёсць новае ў тэхніцы пабудовы кожнага віду будынкаў. Паказаць кошт кожнага віду будынкаў. Якія з будынкаў пабудаваны да арганізацыі колгасу і якія пабудаваны колгасам; на якія сродкі. Ступень задавальненьня будынкамі запатрабаваньня колгасу і стан будынкаў у даны момант.

Мёртвы інвэнтар. Забясьпечанасьць колгасу с-гаспадарчым інвэнтаром: колькі трактараў, плугоў, барон, асыпнікаў, культыватараў, сеялак, жніярак, малатарань, арфаў, трыераў; саламарэзак, калёс, саняй, лапат, граблей і г. д. Калі і адкуль набыты гэты інвэнтар (унесены пры ўступленьні ў колгас, набыта колгасам); на якую суму набывалася кожны год (па інвэнтарнай кнізе ці па іншых дакумэнтах); процант зношанасьці; колькі дзён працавалі машыны за год у сваёй гаспадарцы і на старане. У чым адчуваецца найбольшая патрэбнасьць. Якія

машыны лічацца неадпаведнымі для данае мясцовасці і гаспадаркi; чаму. Рэнтабельнасьць машын у даным колгасе.

Жывы інвэнтар. Колькі ў колгасе рабочых коняў (валоў) было пры заснаваньні колгасу і як зьмянялася гэтая колькасьць да апошняга часу (па гадох) і ў залежнасьці ад якіх прычын. Сярэдняя каштоўнасьць аднага каня (вала). У які бок прадбачыцца зьмена рабочае скаціны ў далейшыя гады і чаму. Як і якім чынам паляпшаецца парода рабочае скаціны.

IX. Неабагуленыя элементы вытворчасці.

Якія элементы вытворчасці (ці часткі іх) застаюцца неабагуленымі ў сяброў колгасу: віды ўгодзьдзяў (ворная зямля, сядзібная, сенажаць, і інш.), будынкі (жылыя, гаспадарчыя), с-гаспадарчыя прылады (якія), жывёла (рабочая, прадукцыйная) і інш. Чаму тыя ці іншыя элементы не абагулены (нежаданьне застацца бяз прыватнай індывідуальнай маёмасьці, магчымасьць здачы ў арэнду, патрэбнасьць для свае ўласнае гаспадаркi і інш.). Пры якіх умовах магчыма поўнае абагульненьне ўсіх (ці некаторых) элементаў вытворчасці.

X. Жывёлагадоўля ў колгасе.

(Малочная і мясная галіна¹⁾).

1. Колькі было ў пачатку арганізацыі колгасу, як зьмяняўся лік (па гадох) і колькі ёсьць цяпер: кароў, быкоў (старэй 3 год), бычкоў і цялушак ад 1 да 3 год (маладняку), да 1 году. Колькі ў даны момант кароў дойных, цельных, ялавак. Якім чынам ідзе павялічэньне жывёлы (аб'яднаньне індывідуальных гаспадарак, купля, свая гадоўля). Парода жывёлы і сродкі яе паляпшэньня. Жывая вага (сярэдняя) каровы і яе кошт. Гадавы ўдой малака аднае каровы. Гадовая прадукцыя малака ўсіх кароў. Як скарыстоўваецца малако: у сваёй гаспадарцы ці ідзе на продаж: куды і ў якім відзе. Спосабы і тэхніка апрацоўкі малака; якасьць прадукцыі малочных вырабаў (масла, сыру і інш.); па якой цане збываецца.

Дагляд і ўтрыманьне кароў у летні і зімовы час: уцяпленьне хлявоў, утрыманьне ў чыстаце, подсьціл, нормы кармленьня і якасьць кармоў; спосаб і час даеньня. Хто і ў якой меры заняты па даглядзе жывёлы (мужчыны, жанчыны). Рэнтабельнасьць малочнае гаспадаркi ў колгасе ў параўнаньні з індывідуальнымі гаспадаркамі ў вёсцы.

2. Колькі ў колгасе ёсьць сьвіней і якой пароды (сьвіней дарослых, кныроў, падсьвінкаў ад 4 м. да 1 г. і парасят). Колькі сьвіней было ў першы год існаваньня колгасу і як зьмяняўся лік іх (і якасьць) па гадах да цяперашняга часу. Рост сьвіньні, сярэдняя, колькі дае сала, мяса і інш. Дзе і як рэалізуецца сала, мяса. Чым адрозьніваецца сьвінагадоўля ў колгасе ў параўнаньні з вёскай (конкрэтна).

Колькі авечак ёсьць у колгасе, іх якасьць; як зьмяняўся лік іх па гадох. Рэнтабельнасьць гадоўлі сьвіней і авец і перспэктывы іх разьвіцьця ў далейшым.

¹⁾ Гэты разьдзел мае на ўвазе колгасы, дзе жывёла аб'яднана і асабліва колгасы з жывёлагадоўчым ухілам. Калі жывёла не аб'яднана, высветліць прычыны, якія перашкаджаюць аб'яднаньню і яго магчымасьці.

3. Якія хатнія птушкі разводзяцца ў колгасе, іх колькасць; дзеля чаго разводзяцца (дзеля мяса, яек—для сябе ці на продаж). Высветліць прыбыткунасьць (ці ўбыткунасьць) птушніцтва ў kolekтыўнай гаспадарцы пры тых ці іншых спосабах выдзялення гэтае галіны гаспадаркі і вызначыць магчымыя шляхі яе развіцця.

4. Пчалаводства: колькасць вульляў—рамачных і калодных; арганізацыя пчалаўскае справы: ці ўсе вульлі на адной пасецы, ці ёсць спецыяліст; ці практыкуюцца падсяванне меданосных раслін (якіх); як апрацоўваецца і куды ідзе мёд; які прыбытак даў за апошні год адзін вулей рамачны і калодны і ўся пчалаўская галіна гаспадаркі разам.

XI. Садоўніцтва і гародніцтва.

Плошча занятая пад садам і гарадам (паасобку). Колькасць фруктовых дрэў (яблынь, груш) і іх гатункі. Калі засаджаны сад. Які сабраны ўраджай у гэтым годзе (і ў ранейшыя, калі ёсць даныя). Як скарыстаны ўраджай: у сваёй гаспадарцы (якім чынам), падзелены паміж сябрамі колгасу і па якому прынцыпу, на якую суму продана і куды. Ці ня маецца на ўвазе апрацоўваць фрукты ў колгасе (фруктовыя вырабы) і якім чынам; якія для гэтага ёсць мажлівасці.

Якая плошча занята пад рознымі гароднымі культурамі і якімі; ці ўведзены севазварот (паказаць чаргаванне); як змянілася і мяняецца тэхніка апрацоўкі глебы (час і якасць вырабу, прылады і інш.); якія віды ўгнаення ўжываюцца пад розныя культуры; арганізацыя працы¹⁾ і дагляду (матыжванне, прапахванне, барацьба са шкоднікамі). Якія гатункі гародніны разводзяцца і лічацца найлепшымі і чаму. Які кірунак бярэ гародніцтва (для задавальнення запатрабаванняў сваёй гаспадаркі, прамысловы характар) і чым гэта выклікаецца. Валавы збор гародніны апошняга гаспадарчага году і рэалізацыя яе. Рэнтабельнасьць гародніцтва ў колгасе (у параўнанні з вёскай) і перспектывы далейшага развіцця.

XII. Перапрацоўка с.-г. produkтаў у колгасе.

1. Якія ёсць прамысловыя прадпрыемствы ў колгасе па апрацоўцы мясцовае сыравіны: бульбы, фруктаў, малака, па апрацоўцы торфу, гліны і інш.; абсталяванне і забяспечанасць машынамі; лік занятых рабочых і іх кваліфікацыя; працяг працы (увесь год, пэўны час); гадавы выраб і месца збыту produkтаў; прыбыткунасьць прадпрыемстваў; далейшыя перспектывы.

2. Хатнія вырабы: выраб палатна, апрацоўка дрэва, вышыванне, швіва і г. д.; колькі сем'яў і асоб заняты рознымі відамі хатніх вырабаў і ў які час і пару году; якасць і характар вырабаў (для сябе, на рынак); куды збываюцца прадметы вырабу і па якой цане; ці не наглядаецца тэндэнцыя для абагульнення працы і ў якім напрамку аб'яднанне па спецыяльнасцях, набыццё і абагульненне сродкаў данае вытворчасці, палепшанне тэхнікі і г. д.). Далейшыя перспектывы розных галін хатніх вырабаў.

¹⁾ Працуюць мужчыны, жанчыны, ці ёсць якая-небудзь спецыялізацыя.

XIII. Капіталы колгасу.

1. *Паявы капітал* у часе арганізацыі колгасу і ў даны момант; разьмер паю і прынцып дыфэрэнцыяваньня, парадак узносаў; у якім відзе ўносяцца паявыя ўносы (грашыма, сродкі вытворчасці і інш.); прычыны павялічэньня або памяншэньня паявых узносаў (калі гэта ёсць).

2. *Непадзельны капітал* пры арганізацыі колгасу, яго рост па гадох і сума капіталу ў даны момант; з якіх сродкаў складаўся (складаецца) непадзельны капітал (дзяржаўная маёмасьць, адлічэньні з даходу, сяброўскія ўносы і інш.), што перашкаджае росту непадзельнага капіталу; роля непадзельнага капіталу ў росьце колгасу.

3. *Спэцыяльны капітал*, яго памер і прызначэньне; рост па гадох і крыніцы папаўненьня; памер непадзельнай і падзельнай частак спэцыяльнага капіталу; у якой форме захоўваецца (аблігацыі, ашчэдная каса і інш.).

Ці ёсць *запасны капітал* і ў якім памеры (у пачатку існаваньня колгасу, рост па гадох і памер у даны момант); прынцып і парадак адлічэньняў; форма захаваньня; на што і калі выдаткаваўся.

4. *Амартызацыйны капітал* і яго памер (калі ёсць); рост гэтага капіталу па гадох; процант адлічэньня па галоўных відах будынкаў і інвэнтару; дзе знаходзіцца (у грахах ці іншых каштоўнасьцях).

Пазыкі колгасу. Якія і ад каго¹⁾ атрыманы (па гадох) крэдыты і на якія патрэбы; якая патрэба адчуваецца ў крэдытах і на што; плянаваць і мэтазгоднасьць расходваньня крэдытаў; якія крэдыты зьяўляюцца найбольш рацыянальнымі для гаспадаркі. Выплата запазычанасьці: ці сваечасова выплачваецца, цяжкасьці. Якія асноўныя недахопы ў крэдытаваньні колгасаў (па думцы колектыву колгасу).

XIV. Асноўныя стацьці выдаткаў і адлічэньняў.

Адлічэньні (па гадох) у амартызацыйны фонд; у капіталы: спэцыяльны, запасны, непадзельны і інш. (паасобна); на аплату сельска-гаспадарчага падатку, паі ў коопэрацыю і інш. Выдаткі на аплату працоўнае сілы (сяброў колгасу, нанятым з боку) і на аплату за карыстаньне сродкамі вытворчасці (трактараў, малатарань і інш.).

Выдаткі на культурныя патрэбы: на клюб, бібліятэку, выпіску літаратуры, на школу, ясьлі, пляцоўку для дзяцей і інш.

Увага: пры вызначэньні аплаты працы сяброў колгасу неабходна паказаць, па якому прынцыпу аплачваецца праца (падзённа, зьдзельна, па якасьці працы) і па якому прынцыпу праводзяцца адлічэньні прыбыткаў: па душах, па сем'ях, па ўкладзеных капіталах і інш.

XV. Арганізацыя працы.

Як арганізавана праца ў колгасе: працуюць усе працаздольныя, выстаўляецца пэўны лік рабочых ад кожнае сям'і, вызначаецца для сям'і пэўны лік рабочых дзён у месяц і г. д. Хто зусім вызваляецца ад працы: дзеці (да якога ўзросту), старыя, хворыя (што зьяўляецца

¹⁾ Паказаць асобна пазыкі ў крэдытных установах (дзяржаўных і коопэрацыйных, у сяброў колгасу і прыватных асоб не сяброў колгасу).

падставай для вызвалення ад працы). Ці ёсць тэндэнцыя (і ў якой меры яна выяўляецца) да спецыялізацыі ў працы і якія вынікі гэта дае. Працяжнасьць працоўнага дня для дарослых, дзяцей, старых і ў залежнасьці ад характару працы. Хто і якім чынам вядзе падлік працы сяброў колгасу. Якімі сродкамі рэгулююцца якасьць і плянаваньне працы і чым гарантуецца або якія меры ўжываюцца ў барацьбе з праявамі нядбайнасьці; хто наглядае за выкананьнем працы.

Ці маюць права і ці працуюць сябры колгасу на старане; на якой працы; куды ідзе заробак (для сябе, для колгасу, ці можа для колгасу ўносіцца пэўная частка і інш.). А можа колгас бярэ якія-небудзь працы на старане з мэтай заробку? (Калі так, дык дзе і якія працы бярэ).

Наём рабочае сілы: хто і для якіх работ наймаецца (спэцыялісты, звычайныя с.-гасп. рабочыя); на які час і для якой працы.

Кіраўніцтва: склад Савету і яго функцыі; на які час абіраецца. Хто і на які тэрмін складае вытворчыя пляны; хто іх зацьвярджае, і хто непасрэдна адказвае за іх выкананьне. Хто і якім чынам вылучае кіраўнікоў асобнымі галінамі гаспадаркі і хто іх зьмяшчае; на які час выбіраюцца розныя кіраўнікі. Роля і значэньне вытворчай камісіі і вытворчых нарад; удзел у іх сяброў колгасу.

Выпадкі нядбайных адносін да працы, прагулы; прычыны такіх зьявішч і меры барацьбы. (Прывесьці канкрэтныя факты і лічбовыя даныя).

Якім чынам вырашаюцца розныя непаразуменьні і спрэчкі, зьвязаныя з працай і аплатай працы.

У чым выяўляецца ў колгасе ахова працы дзяцей, падлеткаў і цяжарных жанчын.

XVI. Падрыхтоўка рабочае сілы.

У якой галіне гаспадаркі ў колгасе асабліва адчуваецца патрэба ў кваліфікаванай рабочай сіле (у малочнай справе, у садоўніцтве, гародніцтве і інш.). Адкуль і якім чынам бяруцца кваліфікаваньня працаўнікі рознай спецыяльнасьці; на якіх умовах. Якім чынам колгас падрыхтоўвае сваю кваліфікаваную рабочую сілу: пасылае ў школу і на курсы, арганізуе ў сябе курсы і інш.). Якая, дзе і якім чынам падрыхтоўка ўжо праведзена; якія ўжо праведзены курсы і колькі чалавек праз іх прапушчана; колькі асоб і ў якой галіне падрыхтавана.

XVII. Агродапамога і агроасьвета.

Хто і якім чынам аказвае колгасу агрономічную дапамогу (агронам куставога аб'яднаньня, раённы агронам, дапамога з боку Колгасаюзу і інш.). Якая канкрэтная дапамога аказана колгасу ў гэтым годзе; якія зроблены ўказаньні, даны парады, прачытаны даклады, праведзены гутаркі і г. д. Якая выпісваецца агрономічная літаратура і як яна скарыстоўваецца. Ёмкненьне сяброў колгасу да агроасьветы.

XVIII. Склад насельніцтва ў колгасе і яго дынаміка.

Соцыяльны склад насельніцтва ў часе арганізацыі: рабочых, батракоў, беднякоў, сераднякоў (а можа і кулакоў?); склад: па роду і па ўзросту: да 13 г., ад 13 да 17 г., ад 18 да 59 г., ад 60 г. і старэй.

Паказаць рух насельніцтва (па гадох) па кожнаму пункту асобна (па соц. складу, па роду і ўзросту); колькі чалавек і сям'яў выбывала і прыбывала; якія соц. катэгорыі выбывалі і прыбывалі; галоўныя прычыны выхаду (звярнуць асаблівую ўвагу): прычыны эканомічнага, бытавога парадку і інш. Партыйны склад: членаў КПБ(б) і кандыдатаў; членаў ЛКСМ і кандыдатаў; дынаміка росту партыйнае праслойкі; уплыў на беспартыйную масу, і на характар арганізацыі гаспадаркі.

Формы выяўленьня клясаве барацьбы ў колгасе (паказаць на канкрэтных прыкладах).

ХІХ. Культурна-бытавыя ўмовы жыцця.

1. *Жыльлёвыя ўмовы*: ці будуюцца спецыяльныя дамы для некалькіх сям'яў альбо кожная сям'я жыве ў сваёй хаце; ці ёсць агульныя памяшканьні для нежанатых мужчын і жанчын; жыллёвая плошча на 1 чал.; як наладжана апальваньне кватэр (сумесна, па чарзе, ці кожная сям'я самастойна); апішце тыповае для колгасцаў хатняе абсталяваньне і прадметы хатняга ўжытку; якія ёсць дасягненьні ў гігіенічна-санітарных адносінах (праветрываньне, чыстата, мыцьцё падлогі, сьцен і г. д.); імкненьне да прыгаста (у чым канкрэтна выяўляецца).

2. *Харчаваньне*: індывідуальнае, калектыўнае; калі калектыўнае, дык як арганізавана (узнас продуктавага ці грашовага паю, хто варыць, ці ёсць спецыяльная кухня і сталовая і г. д.). Калі агульнае харчаваньне арганізавана, дык у чым ёсць яшчэ недахопы і чым яны тлумачацца, а калі не арганізавана, дык чаму і ці ёсць імкненьне, і якія ёсць перашкоды гэтаму, з чыйго боку.

3. *Падтрыманьне чыстаты і здароўя*. Ці ёсць лазьня і на колькі чалавек разьлічана; як часта мыюцца ў лазьні. Як часта мяняецца бялізна, пасьцельная прыналежнасьць; ужываньне мыла (у месяц на 1 чал.) мыцьцё рук перад ядой; паласканьне роту і інш.

Папярэджаньне хвароб: супроцьфізоўныя, супроцьвоспаленьныя і інш. прышчэплваньні; зварочваньне за мэдыцынскай дапамогай, змаганьне з лярэцтвам, шэптам і іншымі забабонамі.

4. *Сямейныя і грамадзкія ўзаемаадносіны*: падзеньне патрыярхальнасьці ў сямейным жыцьці; ці наглядаецца рост роўнапараўнальнасьці ўсіх членаў сям'і; зьмены ў ўзаемаадносінах розных пакаленьняў (дзяды, бацькі, дзеці) і паміж мужчынамі і жанчынамі; пад уплывам якіх прычын памяншаецца грубасьць, зьявага слабейшых і інш. у сям'і і ў колгасе наогул; якія сродкі ўжываюцца ў барацьбе з п'янкай, лаянкай і інш. праявамі старога жыцця; якія ёсць дасягненьні ў гэтым кірунку і роля партыйцаў і камсамольцаў. Найбольш характэрныя віды непаразуменьняў і сваркі на глебе аплаты працы, арганізацыі і разьмеркаваньня працы, разьмеркаваньня прыбытку, утрыманьня дзяцей і г. д. Што робіцца для зьнішчэньня гэтых непаразуменьняў і сварак; якія ёсць дасягненьні.

5. *Культасьветныя і выхаваўчыя ўстановы і іх праца*. Ці ёсць у колгасе школа, якога тыпу; колькі ў ёй навучаецца дзяцей школьнага ўзросту і колькі дзяцей не ахоплена школай; чаму. Грамадзка-карысная праца школы.

Як арганізавана дашкольнае выхаваньне дзяцей: ці ёсць у колгасе дзіцячыя ясьлі, сад і калі арганізаваны; колькі ў іх дзяцей; забясьпечаньне абсталяваньнем; пастаноўка выхаваўчае працы. Якія

зьмены ўносяцца ў быт сем'яў колгасаў у сувязі з організацыяй выхаваўчых устаноў для дзяцей і ў сувязі з вызваленнем жанчыны ад догляду за дзяцьмі.

Лік няпісьменных і малапісьменных у колгасе ва ўзросьце ад 15 да 40 г. Якім чынам ліквідуецца няпісьменнасьць, ці ёсьць плян і калі мяркуецца зьліквідаваць няпісьменнасьць у колгасе. Колькі чалавек зьліквідавала няпісьменнасьць у мінулым годзе і зьліквідуе ў гэтым годзе.

Якія ў колгасе яшчэ ёсьць школы для дарослых, курсы (якія) і колькі чалавек (мужч. і жанчын) іх наведвае.

Ці ёсьць у колгасе клуб, бібліятэка, чытальня і як у іх пастаўлена праца; колькі чалавек наведвае ў месяц (мужч., жанчын). Колькі кніг у бібліятэцы: па белетрыстыцы, сельскай гаспадарцы, політычнага зьместу, па тэхніцы і інш. і якія кнігі найбольш чытаюцца, на якія ёсьць найбольшае запатрабаваньне і з боку каго. Колькі і якіх выпісваецца газэт і часопісаў у клуб, індывідуальна. Якая праводзіцца масавая праца: даклады, лекцыі, гутаркі, спэктаклі, радыё, вечары самадзейнасьці, выпуск насыценнае газэты і г. д.

Якія існуюць гурткі (с.-гаспадарчы, драматычны, харавы і г. д.), колькі ў іх чалавек, хто кіруе і ў чым выяўляецца іх праца. Як арганізаваны вольны час у колгасе моладзі, жанчын, мужчын; якія ўжываюцца забавы, якія новыя віды забаў нараджаюцца.

Якія ў колгасе існуюць *грамадзкія арганізацыі*: ячэйка КПБ(б), ЛКСМ, піонэратрад, ячэйка Осоавіахіму, Мопру, Аўтадору і інш.; колькі ў іх членаў (паказаць дынаміку росту) і якая канкрэтная праца праводзіцца кожнай арганізацыяй; мэтоды працы ў саміх арганізацыях і сярод неарганізаванай часткі насельніцтва колгасу і суседніх вёсак.

5. *Барацьба з рэлігійнымі забабонамі*. Як арганізавана антырэлігійнае выхаваньне: гутаркі, даклады і інш.; ці ёсьць ячэйка бязбожнікаў, яе склад; праца і ўплыў на масу. У якой меры яшчэ наведваецца царква (кім) і захоўваюцца рэлігійныя абрады (вянчаньне ў царкве, пахаваньне з папом, споведзь і г. д.). Ці ёсьць ў колгасе сэктанты і ў чым выяўляецца іх дзейнасьць. Якія сродкі і мэтоды барацьбы з рэлігіяй зьяўляюцца найбольш радыкальнымі ва ўмовах колгаснага жыцця (на аснове практыкі).

XX. Дапамога вакольнаму насельніцтву.

Якая дапамога аказваецца колгасам бяднейшаму насельніцтву суседніх вёсак: ачыстка насеньня, карыстаньне насельніцтва с.-г. машынамі колгасу, мерапрыемствы па палепшаньні жывёлы і інш.; культурная дапамога; у чым выяўляецца ўплыў колгасу на коопэраваньне і калектывізацыю суседніх вёсак; дапамога ў барацьбе беднаты з кулакамі.

У чым выяўляецца сувязь і дапамога колгасу з боку рабочых арганізацый бліжэйшых фабрык і заводаў. Формы і мэтоды вытворчай сувязі колгасу з фабрыкай ці заводам.

XXI. Соцыялістычнае спарорніцтва ў колгасе.

Асноўныя моманты пяцігадовага пляну разьвіцьця колгасу. Як арганізавана і якія канкрэтныя задачы соцыялістычнага будаўніцтва пастаўлены колгасам у парадку соцыялістычнага спарорніцтва; дасягненьні ў выкананьні пастаўленых задач і праверка працы.

Асноўныя цяжкасьці ў колгасным будаўніцтве і шляхі іх перамогі.

XXII.

Якая вядзецца справаздачнасьць у колгасе і ці ёсьць вучот усёй працы, выдаткаў і маемасьці колгасу; ці падводзіцца штогод баянс колгасу. Як паводле гэтых баянсаў расьце асноўны капітал колгасу. Пэрспэктывы далейшага росту колгасу.

і. к.

Краязнаўства і краябудаўніцтва.

(Краязнаўчыя арганізацыі і плянавыя органы ў справе вывучэньня краю).

Краязнаўства, як спэцыяльнае вывучэньне краю, пачалося яшчэ ў XVIII ст.

Але запраўды шырокі краязнаўчы рух мог разгарнуцца толькі тады, калі на гістарычную сцэну выступілі масы, толькі пасля рэволюцыі.

Паводле даных анкетнага дасьледваньня Ц. Б. Краязнаўства з 518 краязнаўчых таварыстваў, якія прыслалі анкету (прыблізна палова ўсіх краязнаўчых т-ваў СССР—1112) толькі 12% (61) існавала да 1917 г. за 1917—1921 г. арганізавана 14% (73) таварыстваў, за 1922—1925 г.—59,5% (309) і ў 1926 г.—14,5% (75). Разам з тым разьвіваецца сетка краязнаўчых інстытутаў: у Вятке, Саратаве і Растове на Дану і шэраг правінцыяльных інстытутаў навукова-дасьледчага характару, якія вядуць таксама і краязнаўчыя досьледы.

Асабліва шырока разгарнуўся краязнаўчы рух у нас на Беларусі. На II Усесаюзнай канфэрэнцыі па вывучэньню прыродных вытворчых сіл было адзначана ў дакладзе проф. Баха, што па колькаснаму разьвіцьцю краязнаўчых арганізацый, ліку краязнаўцаў у СССР „на першым месцы стаіць Беларусь, якая займае ў гэтым зусім выключнае становішча сярод усіх іншых раёнаў Саюзу“.

Паводле статыстычных даных, якія фігуравалі на II-й Усесаюзнай канфэрэнцыі па вывучэньню вытворчых сіл краязнаўчыя арганізацыі БССР займалі наступнае месца ў краязнаўчым руху ўсяго СССР¹⁾.

	Тавары- ствы	Музеі	Дасьледч. станц. і за- паведн.	Усяго
СССР	1112	576	77	1765
БССР	166	22	6	184
% БССР да ўсяго СССР	14,9%	3,8%	7,8%	10,4%

Савецкае краязнаўства характарызуецца ня толькі шырокім масавым колькасным разьвіцьцём, але і зусім іншым характарам і зьместам.

У романскіх краінах Захаду (Францыі, Італіі) краязнаўства мае пераважна гуманітарны ўхіл, гісторыка-геаграфічнае вывучэньне мясцовай гісторыі і географіі краю. Адна з самых актыўных краязнаўчых францускіх арганізацый так і называецца—„Таварыства гістарычных і

¹⁾ У сучасны момант у БССР налічваецца 301 краязнаўчая арганізацыя з 10.500 сяброў.

географічних дасьледваньняў Парыскае акругі" (Société d'études historiques et géographiques de la région Parisienne). У бюлетэні гэтага таварыства поруч з спосабам дасьледваньня мясцовай гісторыі, мастацтва, археолёгіі мы бачым літаратуру па досьледах геолёгічных, ботанічных, палеонтолёгічных, але на вывучэньне эканомікі краю, яго вытворчасці, тут не зьвяртаецца належнай увагі, якая, скажам, зьвяртаецца ў краязнаўчых таварыствах Нямеччыны.

У Нямеччыне краязнаўчая праца асабліва праводзіцца школьнымі настаўнікамі, якія займаюцца вывучэньнем флёры і фаўны сваёй вайсковіцы, закладаюць музэі, таварыствы па вывучэньні прыродных і эканомічных асаблівасьцяў краю, уцягваюць у гэтую справу вучняў і мясцовую інтэлігенцыю.

Асабліва каштоўным у дзейнасьці савецкіх краязнаўчых арганізацый зьяўляецца ўсё большае паглыбленьне іх працы па вывучэньні вытворчых сіл краю і адыход ад таго музэйна-калекцыйнага напрамку, які панаваў у краязнаўчай працы ў дарэволюцыйныя часы. Але савецкае краязнаўства не абмяжоўваецца толькі вывучэньнем энэргетычных рэсурсаў краю: краязнаўства—як слушна адзначае акадэмік Ольдэнбург, „надзвычайна энцыклёпэдычна“, аб'яднае розныя навуковыя дысцыпліны. Дзеля гэтага самы зьмест савецкага краязнаўства, у параўнаньні з краязнаўствам іншых краін, зьяўляецца новым, шырочым, сынтэтычным і падзяляецца на тры асноўныя тыпы: энэргетычна-прыродазнаўчы, грамадзка-эканомічны і культурна-гістарычны. Галоўнымі задачамі савецкага краязнаўства зьяўляецца вывучэньне прыроды краю, яго прыродных вытворчых сіл, як базы ўсяго соцыялістычнага будаўніцтва, умоў яго эканомічнага разьвіцьця—сельскай гаспадаркі, прамысловасьці і тэхнікі. Эканомічнае разьвіцьцё краю залежыць ня толькі ад павялічэньня яго энэргетычных рэсурсаў і паляпшэньня вытворчых процэсаў, але і ад адпаведнай арганізацыі жывых вытворчых сіл—людзей, іх кваліфікацыі і іх суадносін у самых процэсах вытворчасці—ад культурнасьці і грамадзка-эканомічных умоў працы, якія таксама падлягаюць самаму пільнаму вывучэньню краязнаўцы—будаўніка новага жыцця.

Эканомічнае і культурнае будаўніцтва краю, будаўніцтва соцыялістычнае, плянавае патрабуе ня толькі поўнага і ўсебаковага вывучэньня краю, але і самай цеснай узгодненасьці з канкрэтнай працай усіх мясцовых сіл і арганізацый. Адсюль характэрнымі асаблівасьцямі савецкага краязнаўства зьяўляецца ня толькі яго масавасьць, але таксама комплекснасьць і плянаваньне.

Вялізарная большасьць краязнаўчых таварыстваў па характары сваёй дзейнасьці займаюцца комплексным вывучэньнем прыроды з вытворчым ухілам.

У соцыялістычным будаўніцтве сыціраюцца грані паміж грамадзкай працай і працай дзяржаўнай—краязнаўства становіцца краязнаўчым будаўніцтвам, як арганічная частка плянавага дзяржаўнага будаўніцтва.

Вывучэньне вытворчых прыродных сіл краю, раёнаваньне, пад'ём мясцовай гаспадаркі і культуры жыцця, географічны падзел прамысловых прадпрыемстваў і сельска-гаспадарчых культур—усё гэта зьяўляецца неабходнай базай працы плянавых органаў, разам з тым уваходзіць у задачы працы як навукова-дасьледчых устаноў, так і краязнаўчых арганізацый.

З прычыны важнасьці задач і складанасьці самой працы ўзаемаадносіны краязнаўчых арганізацый з плянавымі органамі і навукова-

дасьледчымі ўстановамі павінны быць не выпадковымі не „от случая к случаю“, а сталымі і трывалымі. Яны павінны быць пабудаваны на поўным узаемаазнаямленьні і ўзгадненьні працы. Дзеля гэтага павінны быць наладжаны праз краязнаўчыя арганізацыі адмысловыя вучот краязнаўчых сіл і іх працы на мясцох з мэтай выкарыстаньня іх чыннасьці плянавымі органамі арганізаваным спосабам, шляхам перадачы плянавымі органамі (у ўмовах БССР пераважна акруговымі плянавымі камісіямі) краязнаўчым таварыствам даручэньняў дасьледчага характару; павінна шырака практыкавацца прыцягваньне плянавымі органамі краязнаўчых арганізацый да абгаварэньня розных пытаньняў і ўдзел прадстаўнікоў плянавых органаў у краязнаўчых зьездах, канфэрэнцыях і сходах; патрэбен самы актыўны ўдзел краязнаўчых арганізацый як у навукова-дасьледчых экспэдыцыях, так і ў дасьледчых стацыянарных работах (мэтэаролёгічным і гідролёгічным вывучэньні краю, вывучэньне эканомікі, прыроды і інш.). Гэтая думка аб цеснай увязцы працы краязнаўчых арганізацый з плянавымі органамі знайшла сабе ўжо агульнае прызнаньне. Так, Усеўкраінская канфэрэнцыя па вывучэньні вытворчых сіл, якая адбылася ў сакавіку 1927 году, прызнала, што „ўсе існуючыя мясцовыя навукова-грамадзкія і краязнаўчыя арганізацыі павінны быць аб'яднаны з плянавымі органамі з мэтай іх выкарыстаньня для плянавага вывучэньня вытворчых сіл згодна з запатрабаваньнямі мясцовай гаспадаркі“.

Разьвіваючы гэтую самую думку, краязнаўчая канфэрэнцыя па вывучэньні вытворчых сіл Вяцка-Вятлускага краю лічыць, што апорнымі базамі ў дзяржаўным плянавым вывучэньні краю павінны быць краязнаўчыя музэі, сетка якіх павінна быць зьвязана з эканомічна-плянавымі раёнамі Саюзу.

Перад гэтымі краязнаўчымі музэямі, паводле думкі гэтай Вяцка-Вятлускай канфэрэнцыі, стаіць таксама і вялізарная задача вылучэньня новых кадраў дасьледчыкаў. „Краязнаўчыя Музэі, гаворыцца ў рэзюлюцыі канфэрэнцыі, зьяўляюцца тымі арганізацыямі, якія праз свае дасьледчыя аддзелы могуць знайсці ў самых глухіх куткох СССР таленавітых прадстаўнікоў, самародкаў шырокіх краязнаўчых мас“, з якіх выйдуць добрыя навукова-дасьледчыя сілы.

Разам з новым характарам і зьместам краязнаўчы рух стварае і новы тып краязнаўцы-будаўніка, энтузіяста, змагара за лепшую будучыню свайго краю і клясы. Акрэсьліваючы гэты новы тып краязнаўцы, Анцыфэраў раўняе яго з гуманістамі эпохі Рэнэсансу.

„Краязнаўцы нашых дзён,—гавора ён¹⁾,—хаця-ж і значна адрозьніваюцца ад гуманістых (XV-XVI ст.), маюць з імі і нешта супольнае. Гэтыя людзі, злучаныя ў вольныя дружны працаўнікоў, прызначаны гісторыяй ва ўсіх пунктах нашай вялікай стараны садзейнічаць уздыму багатых, але дрымотных сіл народу і накіраваць іх на барацьбу за культурнае будаўніцтва“.

Будаўніцтва краю,—дзяржаўнае, эканомічнае, культурнае і соцыальнае—зьяўляецца ў нас справай шырокіх мас працоўных, якія адчуваюць адказнасьць за гэтае будаўніцтва, глядзяць на ўсё, што робіцца навокал іх як на сваё, тое што трэба добра знаць, каб добра будаваць, глядзець вачыма гаспадара, зьяўляюцца актыўнымі ўдзельнікамі соцыялістычнага будаўніцтва.

¹⁾ Анцыфэраў. Краеведение, как историко-культурное явление. Изв. ЦБК 1927 г. д

Паколькі дзяржаўнае будаўніцтва, асабліва культурнае і эканамічнае, усё больш перадаецца масавым сілам, паколькі яны зацікаўлены ў адшуканні патрэбных на гэтую справу рэсурсаў, настолькі шырокі краязнаўчы рух, як неабходная прадпасылка паспяховага краябудаўніцтва, набывае асаблівае значэнне.

Вывучэнне краю з мэтай яго будавання мае свае асобныя рысы на „окраінах“, якія паводле аўтарытэтнага азначэння проф. Баха ў навуковых адносінах яшчэ і да гэтага часу часта зьяўляюцца для навукова-магутнага цэнтру, яго „колёніямі“. Гэта ў той час, калі якраз на мясцох шырака і напружана разгортваецца як гаспадарчае, так і соцыяльна-культурнае масавае будаўніцтва, якое вымагае вялікай навукавай узброенасці твораў гэтага будаўніцтва — працоўных мас. Адсюль настойлівая неабходнасць удзелу мас, будаўнікоў новага жыцця ў краязнаўчай працы: ня толькі знаёмства іх з канкрэтнымі мясцовымі абставінамі гаспадарчага і культурнага жыцця краю, але і ўмення наглядаць яго і разбірацца ў ім на пэўных навуковых падставах, шляхам хаця-б і досыць прымітыўнага, але ўсё-ж такі правільна пастаўленага даследвання мясцовага жыцця, што якраз даецца краязнаўчай працай.

У гэтай сваёй мэтаімпікнёнасці, якая прыводзіць краязнаўцу да актыўнага ўдзелу ў соцыялістычным будаўніцтве, краязнаўства павінна быць асабліва цесна ўвязана з мясцовымі плянавымі органамі ня толькі ў сваёй мэтадалёгіі, але і ў самой практычнай працы. Плянавыя органы могуць прадукцыйна працаваць ня толькі на падставе навуковага даследвання, але і канкрэтна-масавага вывучэння мясцовых умоў жыцця краіны, што найлепш можа быць праведзена нашымі краязнаўчымі таварыствамі.

Супольная шчыльная праца плянавых органаў з навукова-даследчымі арганізацыямі і краязнаўчымі таварыствамі зьяўляецца адной з лепшых парук паспяховага плянавага соцыялістычнага будаўніцтва краю.

Г. А. Рэмізаў.

Фэнолёгічны агляд па БССР за 1928 год.

Фэнолёгічная сетка Беларусі ў 1928 годзе складалася з 53 пунктаў (54—г. Белы б. Смаленскай губ., адкуль у ЦБК сыстэматычна паступае матар'ял). Значны лік нагляданняў ахапіў усю Беларусь, разьмеркаваўшыся, аднак, па яе абшарах досыць няроўнамерна, — гусцей на поўдні і вельмі мала на ўсходзе БССР. Акрамя гэтага, паасобныя фэнолёгічныя нагляданні паступілі ў ЦБК з 45 месц, якія, магчыма, паступова абярнуцца ў сталыя фэнопункты. Самы паўднёвы фэнолёгічны пункт, Камарын, знаходзіцца пад $51^{\circ}27'$ геогр. шырыні, аднак вестак ад яго атрымана мала. Наступны паўднёвы пункт з дастатковай лічбай нагляданняў — Дзернавічы — $51^{\circ}36'$ геогр. шыр. Самы паўночны пункт (ня лічачы г. Белага) — $50^{\circ}55'$ (Сакалішча — геогр. шыр. — $55^{\circ}46'$), заходні пункт Семежава — $27^{\circ}00'$ геогр. даўжыні ад Грынвіча і ўсходні (ня лічачы Лучыцы, Высачані і Сялюты, ад якіх нагляданняў мала) гор. Рагачэў — $30^{\circ}00'$ геогр. даўж. ад Грынвіча.

З дасланых у ЦБК 2500 нагляданняў апрацавана ў гэтым аглядзе 1389. З іх трэцяя частка прыпадае на май м-ц (32,3%). З табліцы

№ 1 відаць, што нагляданьні дасылаліся ў ЦБК з лютага па лістапад. Аднак, трэба адзначыць, што большасьць пунктаў, даслаўшы вясновыя нагляданьні, не даслалі вясеньніх, а наадварот, частка пунктаў, з якіх ёсьць вясеньнія нагляданьні, ня дала ніякіх вестак аб ходзе вясны.

1. Лік апрацаваных нагляданьняў у Ц.Б.К. Беларусі і РТАС ў Ленінградзе.

Месяцы:	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Усяго
Беларусь													
Лік нагляданьн.	—	3	234	380	449	108	56	30	76	30	11	6	1389
% да агульн. ліч.	—	0,2	16,8	27,4	32,3	7,8	4,0	2,6	5,5	2,2	0,8	0,4	100
Ленінград													
Лік нагляданьн.	140	73	162	681	1140	769	531	312	273	376	267	277	5001
% да агульн. ліч.	2,8	1,5	3,2	13,7	22,8	15,4	10,6	6,2	5,5	7,5	5,3	5,5	100

Такім чынам нельга вывесці вэгетацыйнага і асыміляцыйнага пэрыодаў, а лік дзён пражыцьця на Беларусі пералётных птушак магчыма было вылічыць толькі для некаторых паўднёвых месц да двух-трох паўночных і толькі для аднаго-двух відаў птушак.

Нагляданьні, атрыманыя фэналёгічным аддзелам Расійскага Т-ва Аматараў Сьветазнаўства (Ленінград), як відаць з I табліцы, разьмяркоўваюцца па месяцах больш роўнамерна, зусім без перапынку на працягу ўсяго году. За студзень у Беларускае ЦБК не даслана ніводнага назіраньня, за люты атрымана тры—аб зьяўленьні перадавікоў гракаў (у Азарычах 10-га, у Менску 28-га і ў Рагачэве 29-га лютага).

Масавы прылёт гракаў у Менску наглядаўся праз 10 дзён пасля прылёту перадавікоў—9 сакавіка, у Рагачэве праз 17 дзён—17 сакавіка. Першыя гракі ў г. Бабруйску зьявіліся 3 сакавіка, масавы прылёт—16-га. У сярэднім, магчыма лічыць, што пэрыод паміж першым зьяўленьнем і масавым прылётам гракоў у 1928 г. быў 13-14 дзён. Шпакі ў некаторых мясцох зьявіліся раней сярэдняга прылёту. Амаль усюды першая песьня жаўранка адзначана адначасова з зьяўленьнем шпакоў ці праз некалькі дзён.

Акрамя зьяўленьня гракоў, шпакоў, першай песьні жаўранка і зябліка, апошняя дэкада сакавіка адзначылася па ўсёй Беларусі наступнымі орнітофэналёгічнымі зьявамі: зьяўленьнем белай пліскі (*Motacilla alba*), пачаткам цягі слонак (*Scolopax rusticula*). Зьяўленьнем першых стай і масавым прылётам гусей (*Anser*) і жораваў (*Grus*).

З іхтыофэналёгічных зьяў да гэтага часу адносяцца першыя нагляданьні нерасту шчупака—22-III—Якімава Слабада, 31-га—Асінаўка; астатнія-ж нагляданьні нерасту шчупака адносяцца ўжо да першай і пачатку другой дэкад красавіка, а ў Клічаве аж да 25 красавіка (?). Нераст акуня адносіцца да другой паловы красавіка, а зья к канцу красавіка і пачатку мая.

Першым фітафэналёгічным нагляданьнем зьяўляецца пачатак руху соку ў Бярозы (*Betula Verrucosa*). Аднак, час гэтага нагляданьня значна разыходзіцца ў розных пунктах. З абагульненьняў фітафэналёгічных

нагляданняў (табл. II) магчыма бачыць, што часта сустракаюцца выпадкі больш позьняй рэгістрацыі гэтай зьявы на поўдні, а не на поўначы. Мабыць, методы наглядання ў розных наглядальнікаў неаднолькавы.

II. Бяроза і чарэмха.

№ па чарзе	ФЭНОПУНКТЫ	Бяроза (<i>Betula verrucosa</i>)			Чарэмха (<i>Prunus Padus</i>)		
		Пачатак руху соку	Зеляненьне	Лік дзён	Зеляненьне	Зацвітаньне	Лік дзён
1	Дзернавічы	17-IV	30-IV	13	29-IV	—	—
2	Скароднае	19-IV	1-V	12	—	—	—
3	Рамязы	30-IV	—	—	27-IV	12-V	15
4	Ельск	4-IV	1-V	27	—	14-V	—
5	Бібікі	16-IV	30-IV	14	30-IV	13-V	13
6	Тураў	20-IV	10-V	20	—	—	—
7	Петрыкаў	2-IV	—	—	26-IV	11-V	15
8	Людзяневічы	8-IV	1-V	23	3-V	14-V	11
9	Капаткевічы	4-IV	2-V	28	5-V	16-V	11
10	Яменск	6-IV	20-IV	23	28-IV	7-V	9
11	Любань	4-IV	2-V	28	—	16-V	—
12	Чырвоная слабада	—	2-V	—	24-IV	16-V	22
13	Якімава Слабада	3-IV	4-V	31	29-IV	13-V	15
14	Рагачэў	2-IV	4-V	32	4-V	20-V	16
15	Бабруйск	—	1-V	—	2-V	13-V	11
16	Паўлаўшчына	9-IV	2-V	23	2-V	19-V	17
17	Клічаў	7-IV	2-V	25	5-V	15-V	10
18	Максімавічы	20-IV	7-V	17	6-V	19-V	13
19	Менск	9-IV	8-V	29	6-V	20-V	14
20	Барысаў	4-IV	8-V	34	5-V	19-V	14
21	Нікольск	12-IV	2-V	20	5-V	22-V	17
22	Дзякавіна	6-IV	11-V	35	4-V	20-V	16
23	Сакалішча	2-IV	3-V	31	1-V	—	—
24	Белы	5-IV	11-V	35	8-V	22-V	14
У сярэднім		—	—	25	—	—	14

Лік дзён ад пачатку руху соку да зелянення бярозы хістаецца ад 12 да 35, а ў сярэднім з 20 нагляданняў роўна 25 дням. Пэрыод зелянення бярозы пачынаецца з 29 красавіка і цягнецца да 11 мая, г. з. зьява прайшла Беларусь з поўдня-захаду на поўначны ўсход за 12 дзён, прасоўваючыся па 42 км за суткі. З такой-жа хуткасцю прасоўвалася зацвітаньне балотнага курасьлепу (*Caltha palustris*) і чарэмхі (*Prunus Padus*).

Адзначанае амаль усімі наглядальнікамі пахаладаньне на працягу ўсёй другой дэкады красавіка, магчыма, адбылася на руху соку ў бярозы; мажліва думаць, што мела месца ў некаторых выпадках нават прычыненне руху соку, што неабходна было мець на ўвазе пры вылічэньні вегетацыйнага пэрыоду. Таму вельмі пажаданы нагляданьні ня толькі аб пачатку руху соку, але і далейшыя нагляданьні над ім. У сувязі з адзначаным пахаладаньнем ход фэналёгічных зьяў у сярэдзіне красавіка зьмяняецца па ўсёй Беларусі. У Барбараве 13 красавіка нават наглядаўся зварот гусей і жораваў. У гэты-ж час наглядаўся і апошні выпад сьнегу.

З 18 нагляданняў над працягам пэрыоду ад зелянення да зацвітаньня чарэмхі сярэдняя вызначаецца ў 14 дзён. Зеляненьне чарэмхі

Х. Абагульненне орніта-фэналогічных нагляданьняў па Беларусі за 1928 год.

№ па чарзе	А к р у г а	ПУНКТЫ НАГЛЯДАНЬНЯЎ	Географічная шырыня	Географ. даўжыня ад Грынвіча	Зьяўленьне		Першая песьня		Зьяўленьне белай паіскі Motacilla alba	Пачатак тяті слонак Sceloporus rusticula	Першыя стаі		Масавы пралёт		Прылет белуга бусла Ciconia alba	Першы крык удола Upupa epops	Зьяўленьне першай ластаўкі-касаткі Hirundo rustica	Першая песьня салаўя Suscinia	Першы крык				Адлёт		Першыя стаі адлётых		Зьяўленьне гілеў Puffulus puffulus
					Г р а к о ў Tyrannosorax frugileus	Ш п а к о ў Sturnus vulgaris	Жаўранкі Alauda arvensis	Зябіка Fringilla coelebs			Гусей Anser	Жоравы Grus	Гусей	Жоравы					Івалі Oriolus galbula	Зялёны Cuculus canorus	Перапелкі Coturnix coturnix	Драва Crex crex	Ластаўкі касаткі	Белуга бусла	Гусей	Жоравы	
1	Гомел.	Камарыні . . .	51° 27'	30° 36'	25-III	30-III	31-III	—	—	—	27-III	28-III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	М а з ы р с к а я	Дзёрнавічы . . .	51° 36'	29° 44'	23-III	24-III	28-III	4-IV	13-IV	—	26-III	2-IV	30-III	—	—	—	22-IV	2-V	5-V	21-IV	15-V	—	—	—	—	—	—
3		Цешкаў . . .	51° 42'	29° 40'	14-III	20-III	15-III	—	27-III	26-III	25-III	4-IV	—	—	3-IV	20-IV	20-IV	27-IV	—	20-IV	—	—	—	—	—	—	—
4		Ельск . . .	51° 49'	29° 10'	24-III	14-III	27-III	—	—	—	26-III	—	—	—	2-IV	—	—	—	2-IV	20-IV	—	—	—	—	—	—	—
5		Рамязы . . .	51° 50'	28° 29'	24-III	24-III	25-III	26-III	—	—	26-III	—	31-III	—	28-III	—	25-IV	—	—	22-IV	—	—	—	—	—	—	—
6		Астражэнка . . .	51° 59'	28° 33'	19-III	22-III	26-III	27-III	—	—	26-III	26-III	31-III	31-III	1-IV	—	1-V	1-V	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	М а з ы р с к а я	Бібікі . . .	51° 59'	29° 20'	29-III	4-IV	1-IV	30-III	—	—	27-III	—	3-IV	4-IV	16-IV	—	27-IV	2-V	—	—	30-V	—	13-IX	10-IX	22-IX	3-IX	23-XI
8		Тураў . . .	52° 04'	27° 44'	4-III	26-III	22-III	—	1-IV	—	24-III	18-III	—	27-III	28-III	—	19-IV	28-IV	—	24-IV	—	—	—	—	—	—	—
9		Петрыкаў . . .	52° 07'	28° 30'	15-III	15-III	16-III	29-III	—	—	20-III	28-III	28-III	1-IV	26-III	24-IV	22-IV	5-IV	—	12-IV	—	—	—	—	—	—	—
10		Хуснае . . .	52° 13'	28° 50'	—	9-III	28-III	1-IV	6-IV	—	25-III	—	27-III	—	5-IV	—	22-IV	10-V	—	5-V	—	2-VI	—	1-IX	15-IX	1-IX	—
11		Людзеневічы . . .	52° 14'	27° 42'	15-III	—	27-III	1-IV	29-III	—	31-III	30-III	—	—	5-IV	20-IV	23-IV	13-V	12-V	27-IV	8-V	16-V	—	—	—	—	—
12	Б а б р у й с к а я	Капаткевічы . . .	52° 18'	28° 50'	6-III	27-III	27-III	30-III	—	—	26-III	—	31-III	—	4-IV	22-IV	—	—	—	20-IV	—	22-V	—	—	3-X	3-X	14-XI
13		Азарычы . . .	52° 28'	29° 16'	(10-III)	19-III	26-III	—	—	—	25-III	31-III	—	—	2-IV	23-IV	22-IV	24-IV	—	22-IV	—	—	28-IX	10-VIII	15-X	28-IX	18-XI
14		Лучыны . . .	52° 28'	30° 46'	1-III	14-III	26-III	—	—	—	25-III	25-III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15		Яменск . . .	52° 45'	28° 20'	21-III	—	—	—	—	—	25-III	26-III	—	—	3-IV	24-IV	24-IV	27-IV	—	20-IV	—	25-V	—	—	—	—	—
16		Любань . . .	52° 47'	28° 01'	—	10-III	13-III	26-III	26-III	30-III	25-III	—	30-III	5-IV	30-III	9-IV	22-IV	10-V	—	—	—	20-V	—	—	—	—	—
17	Б а б р у й с к а я	Парычы . . .	52° 50'	29° 23'	7-III	23-III	22-III	—	—	—	25-III	1-IV	—	—	3-IV	22-IV	27-IV	8-V	1-V	22-IV	—	—	—	2-IX	—	—	—
18		Чырвон. Слабада . . .	52° 53'	27° 15'	—	7-III	5-III	—	—	—	—	3-IV	—	—	1-IV	10-IV	22-IV	22-IV	—	22-IV	1-V	4-IV	22-IX	2-IX	29-IX	4-IX	—
19		Якімава Слабада . . .	52° 53'	29° 30'	25-III	26-III	26-III	5-IV	26-III	26-III	—	—	—	—	7-IV	22-IV	22-IV	1-V	5-V	22-IV	3-VII	16-VI	—	—	—	—	—
20		Семежава . . .	52° 57'	27° 00'	—	6-III	14-III	—	31-III	—	18-III	—	—	—	2-IV	—	24-IV	—	—	—	—	—	24-VIII	29-IX	—	—	—
21		Рагачоў . . .	53° 04'	30° 00'	17-III	30-III	28-III	28-III	5-IV	—	29-III	29-III	—	—	7-IV	—	22-IV	23-V	—	6-V	21-V	22-V	20-IX	—	25-IX	25-IX	—
22	Б а б р у й с к а я	Бабруйск . . .	53° 08'	29° 15'	16-III	16-III	10-III	22-III	25-III	—	24-III	25-III	25-III	27-III	2-IV	—	26-IV	25-IV	—	21-IV	—	—	—	—	—	—	—
23		Пархімовічы . . .	53° 10'	29° 40'	20-III	1-IV	—	—	—	—	2-IV	—	—	30-IV	4-IV	—	30-IV	1-V	—	29-IV	—	—	24-IX	28-VIII	3-X	14-X	—
24		Барбарава . . .	53° 11'	29° 10'	16-III	18-III	11-III	29-III	30-III	—	28-III	25-III	3-IV	31-III	4-IV	27-IV	28-IV	1-V	—	25-IV	—	—	—	—	—	—	—
25		Асіпавічы . . .	53° 20'	28° 40'	8-III	9-III	21-III	31-III	20-III	—	25-III	27-III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Менск	Журавец . . .	53° 20'	28° 55'	29-III	—	31-III	—	—	—	25-III	—	—	—	—	—	—	10-V	—	24-IV	—	—	—	—	27-IX	5-X	—
27		Паўлаўшчына . . .	53° 25'	29° 19'	13-III	13-III	23-III	31-III	—	—	30-III	29-III	—	—	2-IV	24-IV	25-IV	20-IV	—	23-IV	25-V	16-V	—	—	—	—	—
28		Клічаў . . .	53° 32'	29° 20'	25-III	19-III	25-III	—	25-III	—	24-III	26-III	2-IV	2-IV	1-IV	25-IV	25-IV	12-V	—	25-IV	—	—	—	—	—	—	—
29		Максімавічы . . .	53° 44'	29° 05'	4-III	15-III	—	—	4-IV	—	26-III	28-III	—	—	6-IV	—	27-IV	7-V	—	23-IV	2-VI	12-VI	—	—	—	—	—
30		Стаўбы . . .	53° 44'	29° 02'	31-III	31-III	29-III	4-IV	5-IV	—	7-IV	10-IV	24-IV	—	5-IV	25-IV	6-V	—	24-IV	23-IV	—	—	—	—	—	—	—
31	Менская	Рудня . . .	53° 44'	28° 17'	—	16-III	18-III	25-III	15-IV	—	4-IV	2-IV	—	—	5-IV	—	28-IV	—	—	25-IV	—	—	—	—	—	—	—
32		Самахвалавічы . . .	53° 44'	27° 30'	7-III	8-III	12-III	20-III	21-III	13-IV	30-III	3-IV	31-III	—	1-IV	—	22-IV	9-V	—	23-IV	16-IV	16-VI	—	—	—	—	—
33		Менск . . .	53° 54'	27° 33'	9-III	16-III	13-III	27-III	3-IV	—	3-IV	—	29-IV	22-IV	2-IV	—	27-IV	—	—	1-V	—	—	—	—	—	16-IX	—
34		Смялявічы . . .	54° 03'	28° 04'	17-III	10-III	26-III	—	31-III	—	30-III	1-IV	4-IV	—	3-IV	24-IV	24-IV	9-V	—	26-IV	—	—	—	—	—	—	—
35		Нікольск . . .	54° 09'	31° 09'	1-IV	27-III	30-III	20-IV	28-IV	—	16-IV	15-IV	20-IV	25-IV	7-IV	—	13-V	28-V	—	25-V	—	25-VI	24-IX	20-IX	10-X	—	—
36	Менск	Барысаў . . .	54° 15'	28° 30'	—	28-III	28-III	31-III	31-III	—	—	—	—	—	3-IV	9-V	29-IV	30-IV	—	25-IV	—	13-VI	—	—	—	—	—
37	Арш.	Бобр . . .	54° 22'	29° 18'	12-III	22-III	17-III	26-III	28-III	—	3-IV	6-IV	—	—	29-III	—	17-IV	—	—	16-IV	—	—	—	—	—	—	—
38	Менск	Плешчаніцы . . .	54° 24'	27° 53'	16-III	10-III	28-III	30-III	28-III	—	29-III	—	5-III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	Арш.	Сухачова . . .	54° 30'	29° 39'	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19-IX	—	30-IX	21-IX	—
40	Менск	Добруня . . .	54° 40'	27° 54'	—	28-III	28-III	—	27-III	—	29-III	29-III	—	—	26-III	—	2-V	25-IV	—	27-IV	—	—	—	—	—	—	—
41	Палацк.	Бягомль . . .	54° 44'	28° 04'	—	28-III	27-III	22-IV	4-IV	—	17-IV	23-IV	—	—	3-IV	—	1-V	—	—	30-IV	—	—	—	—	—	—	—
42		Кабылянка . . .	54° 58'	29° 00'	20-III	27-III	27-III	—	2-IV	28-III	31-III	—	—	—	—	25-V	30-IV	6-V	—	29-IV	—	16-VI	—	—	—	—	1-IX
43		Высачаны . . .	55° 06'	30° 28'	20-III	23-III	1-IV	—	6-IV	—	11-IV	2-IV	—	—	4-IV	—	22-IV	—	—	21-IV	—	—	—	—	—	—	—
44		Дзякавіна . . .	55° 07'	30° 25'	20-III	22-III	1-IV	—	—	—	—	—	—	—	11-IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29-IX	—
45		Сялюты . . .	55° 10'	30° 20'	19-III	19-III	20-III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6-IX	—	—	10-IX	—
46	Палацк.	Ветрына . . .	55° 28'	28° 27'	—	19-III	28-III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13-V	2-V	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47		Валынцы . . .	55° 54'	28° 14'	10-III	13-III	28-III	—	—	—	—	—	5-IV	—	5-IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
48		Саколішча . . .	55° 46'	28° 30'	28-III	28-III	28-III	29-III	31-III	21-IV	3-IV	22-IV	—	—	27-III	5-IV	—	15-V	20-IV	28-IV	—	—	—	—	—	—	—
49	Смал.	г. Белы . . .	55° 50'	32° 57'	11-III	15-III	29-III	5-IV	6-IV	24-IV	10-IV	21-IV	—	—	—	—	8-V	13-V	22-V	29-IV	—	18-V	—	—	—	—	—

наглядалася паміж 24 красавіка (Чырвоная Слабада) і 8 мая (Смалавічы і г. Белы). Зацвётаньне—паміж 7 мая (Менск) і 22 мая (Нікольск, Кабылянка, Белы), г. з. абедзье зьявы прайшлі праз Беларусь амаль у аднолькавы час 14—15 дзён. Аднак, і тут, як і пры нагляданьнях за бярозай, адчуваецца адсутнасьць адзінства мэтадаў нагляданьняў. Гэта адносіцца ня толькі да бярозы і чарэмхі, але і да ўсіх фітофэналёгічных нагляданьняў.

Амаль па ўсёй Беларусі першая навальніца наглядалася 9 мая, аднак на поўдні (у некаторых раёнах Мазырскай, Бабруйскай і Менскай акруг) яна наглядалася ўжо ў красавіку. Адначасова з ёю ахапіла ўсю Беларусь і першая бура, учыніўшая ня мала шкоды, галоўным чынам у Менскай акрузе. У м. Самахвалявічах былі сарваны ня толькі драўляныя дахі, але разбураны і чарапічныя, выварачана шмат дрэў, ціскам ветру выбіты шыбы ў вокнах. У Менску гэтая бура пацягнула за сабой нават дзье чалавечыя ахвяры. У в. Стукацічы таксама было шмат разбурэньняў будынкаў і ў садох, „а авечак з стада ў полі катала па зямлі“,—піша К. А. Баяровіч.

З пачатку другой дэкады мая ў Бабруйскай акрузе наглядалася нязначнае пахаладаньне, а з м. Любань ёсьць паведамленьне, што раніцою 11 мая наглядаўся іней. У першай дэкадзе чэрвеня ў Бабруйшчыне зноў наглядалася пахаладаньне.

Для адзначэньня фэналёгічных процэсаў улетку скарыстаны матар'ял пасьпяваньня жыта і лясных ягад, ход якіх магчыма бачыць з табліц. Найвялікшая лічба нагляданьняў (9) над пасьпяваньнем жыта табл. III) дала пэрыод ад 38 да 43 дзён, тры нагляданьні ад 32 да 37

III. Працяжнасьць пасьпяваньня жыта.

№ па чарзе	Фэнопункты	Зацвётаньне	Першае жніўе	Працяжн. пасьпяваньня
1	Буйнавічы	16-VI	18-VII	32
2	Бібікі	15-VI	28-VII	43
3	Слабада	20-VI	25-VII	35
4	Хуснае	11-VI	23-VII	42
5	Капаткевічы	11-VI	23-VII	42
6	Азарычы	9-VI	20-VII	41
7	Яменск	16-VI	28-VII	42
8	Якімава Слабада	15-VI	19-VII	34
9	Семежава	13-VI	30-VII	47
10	Барбарава	14-VI	22-VII	38
11	Журавец	15-VI	28-VII	43
12	Паўлаўшчына	22-VI	30-VII	38
13	Сукачова	26-VI	11-VIII	45
14	Нікольск	15-VI	26-VII	41
15	Кабылянка	18-VI	3-VIII	46
У сярэднім				40,6

дзён і тры ад 44 да 47. У сярэднім з 15 нагляданьняў пэрыод пасьпяваньня жыта вызначыўся ў 40,6 дзён.

З дасланых матар'ялаў, акрамя працяжнасьці пасьпяваньня жыта, удалася выявіць вэгетацыйныя пэрыоды і іншых культур. У аўсу ён цягнецца, лічачы ад першага севу да пачатку ўборкі, ад 102 да 135

дзён, а ў ячменю ад 83 да 113 дзён (табл. IV). Малы лік дасланных матар'ялаў не дазваляе зрабіць больш падрабязных вывадаў над вэгетацыйй карысных культур, нагляданьні над якімі зьяўляюцца вельмі пажаданымі.

IV. Вэгетацыйныя пэрыоды аўсу і ячменю.

№ па чарзе	Фэнопункты	А в ё с			Я ч м е н ь		
		Першы сеў	Першае жніўе	Вэгетацыйны пэрыод	Першы сеў	Першае жніўе	Вэгетацыйны пэрыод
1	Буйнавічы	27-IV	28-VIII	123	27-IV	23-VII	87
2	Бібікі	25-IV	8-VIII	105	25-IV	28-VII	94
3	Азарычы	10-IV	7-VIII	119	—	—	—
4	Яменск	—	—	—	4-V	29-VII	86
5	Чырвоная Слабада	30-IV	18-VIII	110	12-V	13-VIII	93
6	Якімава Слабада	19-IV	21-VIII	124	19-IV	28-VII	100
7	Семежава	3-V	17-VIII	106	—	—	—
8	Барбарава	9-V	26-VIII	109	4-V	26-VII	83
9	Журавец	15-V	25-VIII	102	11-V	7-VIII	88
10	Паўлаўшчына	—	—	—	25-IV	2-VIII	99
11	Нікольск	16-IV	29-VIII	135	16-V	20-VIII	96
12	Кабылянка	10-V	5-IX	113	12-V	2-IX	113
У сярэднім		—	—	114,6	—	—	93,6

Хістаньне пэрыоду пасьпяваньня лясной суніцы (*Fragaria vesca*) паводле паданых нагляданьняў (табл. V) заключаецца ў межах ад

V. Працяжнасьць пасьпяваньня лесавых ягад.

№ па чарзе	ФЭНОПУНКТЫ	С у н і ц а <i>Fragaria vesca</i>			М а л і н а <i>Rubus</i>			Ч а р н і ц а <i>Vaccinium Myrtillus</i>		
		Зацьвітаньне	Першыя плады	Працяжнасьць пасьпяваньня	Зацьвітаньне	Першыя плады	Працяжнасьць пасьпяваньня	Зацьвітаньне	Першыя плады	Працяжнасьць пасьпяваньня
1	Буйнавічы	20-V	22-VI	33	10-V	1-VII	51(?)	9-V	24-VI	46
2	Слабада	12-VI	29-VI	17	—	—	—	—	—	—
3	Людзяневічы	21-V	25-VI	35	—	—	—	—	—	—
4	Яменск	23-V	23-VI	31	—	—	—	23-V	30-VI	38
5	Любань	17-V	23-VI	37	—	—	—	—	—	—
6	Якімава Слабада	14-V	21-VI	38	15-VI	17-VII	33	15-V	1-VII	46
7	Семежава	3-V	23-VI	51(?)	20-VI	28-VII	39	25-V	8-VII	44
8	Рагачэў	26-V	27-VI	32	—	—	—	—	—	—
9	Паўлаўшчына	17-V	8-VII	22	10-VI	22-VII	43	17-V	8-VII	52
10	Нікольск	24-VI	25-VII	31	1-VII	3-VIII	32	20-V	28-VII	69(?)
11	Кабылянка	—	—	—	20-VI	25-VII	35	—	—	—
12	Сялюты	—	—	—	26-VI	30-VII	34	—	—	—
13	Дзякавіна	2-VI	9-VI	7(?)	—	—	—	—	—	—
14	Сукачова	21-VI	8-VII	17	—	—	—	20-VI	15-VII	25(?)
У сярэднім		—	—	29,2	—	—	38,1	—	—	45,7

7 да 51 дня. Але трэба думаць, што крайнія з гэтых тэрмінаў памылковы; запраўдны пэрыод, зразумела, заключаны ў менш шырокіх межах. Калі зьменшыць лік нагляданьняў, адкінуўшы крайнія тэрміны, сярэдні пэрыод пасьпяваньня лясной суніцы будзе 32,2 дня, а ня 29,2, як ў табліцы, дзе пэрыод вылічаны з усіх 12 нагляданьняў.

Па тых-жа прычынах, прыдзецца выключыць адно нагляданьне над пэрыодам пасьпяваньня лясной маліны (*Rubus*) і два — чарніцы

[illegible]

(*Vaccinium Myrtillus*), супроць якіх у табліцы стаяць пыталынікі (?) Пасля гэтага перыяд пасьпяваньня лясной маліны ў сярэднім будзе 36,0 (а ня 38,1), а чарніцы—45,2 (а ня 45,7) дзён.

Зацвітаньне лясной суніцы ў Нікольску пачалося з спазьненнем на 2 дні супроць сярэдняга за 6 год, а ў Белым на 5 дзён. Зацвітаньне верасу (*Calluna vulgaris* Salisb.) наглядалася ўсюды з пачатку верасня, толькі ў Якімавай Слабадзе 24 жніўня (магчыма зьяўленьне лілёвага колеру, а не раскрыцце венчыка, калі паказваюцца тычынкі—момант, які трэба лічыць за пачатак цвіценьня). У першай дэкадзе верасня наглядаўся лёт васеньней павуціны.

Былі выпадкі васеньняга зацвітаньня расьлін. Так у Барбараве паўторна зацвілі вішні 1-га, а ў Кабылянцы 6-га жніўня. У Рагачэве 4 верасня зацвёў дзьмухавец.

З другой паловы верасня наглядаўся пачатак афарбаўкі лісьця ў клёна і ў сярэднім праз 4 дні ў асіны. Пачатак лістападаньня ў тых-жа парод адносіцца да часу паміж 23 верасня і 18 кастрычніка, а канец—паміж 3 і 30 кастрычніка. У сярэднім працяжнасьць лістападу была 13—15 дзён. У Рагачэве агаленьне дубу наглядалася 21 верасня. Аб вэгетацыйных, і асыміляцыйных перыодах і лістападаньні ў іншых дрэўных парод, за малалічнасьцю нагляданьняў, вывадаў зрабіць немагчыма. Наогул, васеньня нагляданьні надзвычайна малалічны, — аднак яны вельмі патрэбны, асабліва над зацвітаньнем верасу, чарнобылю-палыну, псяркі, над лістападаньнем у клёна, асіны, бярозы, а таксама цікавы нагляданьні над пародамі, межы распаўсюджанасьці якіх праходзяць па Беларусі, так напрыклад: тутавое дрэва, дуб, пірамідальны топаль.

Васеньня нагляданьні над птушкамі таксама не зьяўляюцца дастаткова поўнымі, параўнаўча з вясеньнімі. Адлёт белага бусла наглядаўся ўжо ў канцы жніўня, а ў Азарычах (Мазырская акр.) нават 10 жніўня, і цягнуўся першую дэкаду верасня. У Нікольску бусел пражыў да 20 верасня. Першы адлёт ластаўкі-касаткі адзначаны ў Салютах (Віцебскай акр.) 6-га, а апошні ў Азарычах 28 верасня. Час пражыцця гусей, жораваў, белага бусла і ластаўкі-касаткі можна бачыць з табліцы VI.

1. Працяжнасьць пражываньня некаторых птушак у 1928 г. у Беларусі.

№ па чарзе	Фэнопункты	Гусі (Anser)			Жураўлі (Grus)			Белы Бусел, (Cyconia alba)			Ластаўка-касатка (Hirundo rustica)		
		Васновы пралёт	Васеньні пралёт	Лік дзён пражываньня	Васновы пралёт	Васеньні пралёт	Лік дзён пражываньня	Зьяў- леньне	Адлёт	Лік дзён пражываньня	Зьяў- леньне	Адлёт	Лік дзён пражываньня
1	Бібікі	27-III	22-IX	177	—	3-IX	—	16-IV	10-IX	147	27-IV	13-IX	139
2	Хуснае	25-III	15-IX	174	—	1-IX	—	5-IV	1-IX	149	22-IV	—	—
3	Капаткевічы	26-III	3-X	189	—	3-X	—	4-IV	—	—	—	—	—
4	Азарычы	25-III	15-X	204	31-III	28-IX	181	2-IV	10-VIII	130	22-IV	28-IX	159
5	Парычы	—	—	—	3-IV	2-IX	152	—	—	—	—	—	—
6	Чырв. Слабада	—	29-IX	—	3-IV	4-IX	154	1-IV	2-IX	154	22-IV	22-IX	153
7	Семежава	18-III	29-IX	195	—	—	—	2-IV	24-VIII	144	—	—	—
8	Пархімавічы	2-IV	3-X	184	—	14-X	—	2-IV	24-VIII	146	30-IV	24-IX	147
9	Рагачэў	29-III	25-IX	180	29-III	25-IX	180	7-IV	—	—	22-IV	20-IX	151
10	Журавец	25-III	27-IX	186	—	5-X	—	—	—	—	—	—	—
11	Нікольск	16-IV	10-X	177	15-IV	—	—	7-IV	20-IX	166	13-V	24-IX	134
	У сярэднім	—	—	185	—	—	167	—	—	148	—	—	147

Пражыццё жораваў каля Менску ў сярэднім (за 3 гады) раўно 161 дню, з 14 красавіка па 22 верасня, а ў 1928 годзе яны пражылі на 10 дзён менш, г. з. 151 дзень, з 22 красавіка па 20 верасня. У Нікольску (табл. VII) сярэдняе (за 7 лет) пражыццё—179 дзён, з

VII. Працяжніасць пражывання некаторых птушак (за 6 год у сярэднім)

у Нікольску (старыя Алейнікі) Аршанскай акругі.

Назва птушак	Зьяўленне		А д л ё т		Лік дзён пражывання	
	У сярэд. за 6 год	У 1928 г.	У сярэд. за 6 год	У 1928 г.	У сярэд. за 6 год	У 1928 г.
Гусі (Anser)	10-IV	16-IV	16-X	10-X	189	177
Жоравы (Grus)	12-IV	15-IV	8-X	—	179	—
Белы бусел (Cusonia alba)	8-IV	7-IV	20-IX	20-IX	155	156
Ластаўка-касатка (Hirundo rustica)	26-IV	13-V	25-IX	24-IX	152	134

12 красавіка па 8 кастрычніка, а гусей 189 дзён, з 10 красавіка па 16 кастрычніка. У 1928 годзе гусі пражылі ў Нікольску на 12 дзён менш, іменна 177 дзён, з 16 красавіка па 10 кастрычніка.

Нязначная колькасць паступіла ў ЦБК нагляданняў аб узьняццё і замярзанні рэк. (табл. VIII). Гэтыя зьявы важныя толькі

VIII. Узьняццё і замярзанне рэк у БССР у 1928 г.

Р А К А	Узьняццё	Замярзанне
Бярэзіна каля Барысава	4 красавіка	—
„ „ Якімавай Слабоды	9 „	20 снежня
Дняпро „ Рагачэва	10 „	—
Сьвіслач „ Менску	27 сакавіка	16 снежня
Арэса „ м. Любань.	2 красавіка	—

для гідралёгаў і мэтэаролёгаў, але і для фэнолёгаў. Калі-б хто адшукаў даныя пра гэтыя цікавыя і важныя нагляданні за шэраг гадоў назад, ён зрабіў-бы значную паслугу навуцы.

Наогул, агляд фэнолёгічных нагляданняў па БССР за 1928 год (табл. IX і X) паказвае, што нізавыя краязнаўчыя арганізацыі і пасобныя краязнаўцы далі значную колькасць пэўных вестак аб сезонных зьменах у арганічнай прыродзе. Але весткі гэтыя яшчэ недастатковы для якіх-коліч пэўных вывадаў аб біоклімаце нашае краіны. Гэта пакуль што толькі матар'ялы для скарастання ў будучым.

Далейшая задача краязнаўчых арганізацый на мясцох—замацаваць вызначаную ўжо сетку фэнопунктаў (2-3 на раён) і наладзіць сталыя нясупынныя нагляданні і сваечасовую сыстэматычную дасылку іх у акруговае таварыства, або ў ЦБК.

У сучасны момант узгоднена з Белгеофізам (Беларуская геофізычная служба), наладжваецца правядзеньне фэнолёгічных нагляданьняў праз мэтэаролёгічныя станцыі БССР, якіх налічваецца 50. Можна спадзявацца, што весткі з мэтэаролёгічных станцый будуць паступаць у ЦБК сыстэматычна і без спынення на працягу ўсяго году. Сыстэматычныя фэнолёгічныя нагляданьні за шэраг гадоў побач з мэтэаролёгічнымі павінны зьявіцца пэўным грунтам для вывадаў аб біоклімаце БССР.

Д. В.

Кумысалачэньне на Беларусі.

Цяжкія ўмовы жыцця на Беларусі, асабліва ў часы царызму, спрыялі разьвіцьцю ў нас соцыяльных хвароб. Мяжа аселасьці заганяла ў наш край і ўцісквала ў цесныя эканомічныя асадкі беларускага мястэчка і гораду яўрэйскую беднату. Колёніяльная політыка расійскага капіталізму пакідала Беларусь без фабрык і заводаў, без відаў на разьвіцьцё вытворчых сіл краю. Віды на Беларусь польскага прамыслова-гандлёвага капіталу таксама ня спрыялі, а затрымлівалі эканомічны рост дабрабыту насельніцтва. Пры такіх умовах. зразумела надзвычайна шырокае пашырэньне на Беларусі соцыяльных хвароб. Сухоты займаюць сярод іх першае месца. На 10000 чал. гарадзкога насельніцтва ў 1925 годзе зарэгістравана 507 хворых сухотамі, а ў 1926 г.—558 чалавек¹⁾.

Нізкі эканомічны і культурны ровень насельніцтва спрыяе пашырэньню соцыяльных хвароб; яны ўзрастаюць за кошт цемры нашага быту, і слабога разьвіцьця дыспансэрызацыі, санаторнае справы ў нас. Нашы прыродныя багацьці толькі што пачынаюць намі выкарыстоўвацца. Маленькая Фіншчына яшчэ пры царызме патрапіла скарыстаць свае бары для шырокага разгортваньня дачных пасёлкаў і пабудовы санаторый для сухотнікаў.

У нас на Беларусі толькі папы ўсіх вызнаньняў выкарыстоўвалі хараство нашае прыроды. Звычайна над крыніцай у багатым прыродай кутку папы вешалі на дрэве абраз і пашыралі чуткі пра цудадзейную сілу крыніцы. Сялянства тысячамі цянулася ў такія, звычайна прыгожыя, мясціны папоўскія прыбыткі ўзрасталі з кожным годам. Але ўслаўленасьць тае ці іншае „пяцінкі“, шырата іх раскіданасьці па абшары Беларусі ня могуць тлумачыцца толькі ўмцам папоўскае пропаганды; 80% славуцінасьці такіх „капліц“ трэба аднесці за кошт прыроднага хараства мясціны, чыстаты, мінеральнай прыемнасьці крынічнай вады.

Вывучэньне такіх куткоў і крыніц з лячэбнымі мэтамі—неадкладная задача нашага краязнаўства.

Наша ўсебеларуская санаторыя „Сасноўка“ ў дарэволюцыйныя часы мела шырока вядомую „пяцінку“ для спажывы папоў і шматлікія дачы для панскага прыбытку. Цяпер Сасноўка дае надзвычайна стойкі эфэкт папраўкі хворых з пачаткамі сухотаў. Курорты Крыму звычайна не давалі такога паляпшэньня здароўя за 2 месяцы, як Са-

¹⁾ Пяцігадовы плян разьвіцьця БССР, ст. 265-266.

сноўка за 6 тыдняў. Прывычаенасьць хворых да клімату Беларусі, бор, смалістае паветра—усё гэта спрыяе бадзёрым настроям хворых і хуткаму паляпшэнню здароўя сухотніка.

Пяцігадовы плян развіцця народнае гаспадаркі БССР прадугледжвае павялічэнне на 44,1% ложкаў у санаторыях і дыспансэрах Беларусі. Адначасова з колькасным павялічэннем ложкаў у санаторыях варта падумаць аб якасным паляпшэнні лячэбных уздзеянняў на хворых. Да ліку такіх сродкаў можна аднесці кумыс. Кумысаячэнне не навіна для Беларусі. Пасяліўшыся на Беларусі татары занялі сюды свой звычайны напітак—кумыс. Але рэлігійны фанатызм шляхты і шматлікага духавенства затрымаў пашырэнне кумысу сярод іншых нацыянальных груп насельнікаў краю. Старадаўнія акты з жыцця татар, якія досыць падрабязна апісваюць іх звычаі, адзначаюць ўжыванне татарамі кумысу яшчэ ў пачатку 18 стагоддзя.

19 стагоддзье вызначаецца спробамі паасобных прадпрыемцаў скарыстаць лекавыя якасці кумысу для ўласнага ўзбагачэння. Кумыс прадаваўся ў некаторых малочных лавачках вялікіх гарадоў Беларусі: Віцебск, Вільня, Магілёў.

З 1870 году да 1888 г. ў г. Дуброўне, сучаснай Аршанскай акругі, прапавала кумысздароўніца саматужнага тыпу, якая прапускала за лета ад 40 да 200 хворых; за лета некаторыя з іх зусім добра папраўляліся. Здароўніца функцыянавала кожнае лета з 1 траўня па 1 верасня; кумыс адпускаўся хворым па 3 бутэлькі на дзень, цаной 30 кап. з пасудай. За сезон 1883 году хворыя выпілі 16000 бутэлек кумысу. Для нагляду за хворымі наяжджаў у Дуброўну доктар з Пецярбургу. Харчаванне хворых у Дуброўне абыходзілася ў месяц 18 руб., на кватэру—6-10 руб.

У сярэднім кожны сухотнік выпіваў 150 бут. кумысу за месяц. Кумыс абыходзіўся яму ў 45 руб. за месяц, кватэра і харчы—25-35 р., дактары—3-5 руб. месяц. Увесь курс лекаў—75-90 рублёў за месяц. Для прагулак хворым служылі прыгожыя бары ваколіц г. Дуброўны па беразе Дняпра, сады і славутны парк маёнтку Дуброўны.

Для бесьперабойнага забеспячэння здароўніцы кумысом было пастаноўлена на паплавах у 8 вярстах ад Дуброўны 75 кабыл з жарабят; калі прапавалі адымаць жарабят ад матак, то кабылы заразжа запускаліся і не давалі больш малака. Арганізатарам здароўніцы быў мясцовы аптэкар Рэйнгольд з дапамогай землеўласніка князя Любамірскага. Здароўніца існавала да прыезду ў Дуброўну на часовае жыццё сям'і князя. Баючыся сухот, князь ня здаў у арэнду сваіх лугоў, парку, Рэйнгольд прымушаны быў закрыць сваё прадпрыемства¹⁾.

Саматужнае прадпрыемства сваім поспехам гаворыць за тое, што нам зусім ня трэба ездзіць у далёкую Башкірыю для папраўкі ад сухот. 57% усіх хворых, якія былі ў Дубровенскай здароўніцы, зусім паздаравелі. Дубровенскі вопыт можна скарыстаць у дзяржаўным маштабе. Галоўная перашкода—сталы запас кабыльляга малака: кабыла кожную дойку дае толькі $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ бутэлькі малака. Затым мясцовых кабыл трэба многа, каб ня было перабояў у дастаўцы малака. Два саўгасы можна будзе перавярнуць у базы для забеспячэння

¹⁾ Опыт описания Могилевской губернии, т. II, 999 ст.

санаторыя малакам і кумысом. Такую базу можна пабудаваць паблізу Сасноўкі, ці ў якім-небудзь іншым падыхадзячым бары Беларусі. Нашы лугі сваімі прыгожымі пахучымі кветкамі могуць з аднолькавым поспехам замяніць слаўтны кавыль башкірскіх стэпаў. Нашым хворым можна будзе папраўляцца ў сваіх звычайных кліматычных умовах.

Нашаму мэдфаку трэба заняцца вывучэннем гэтага пытання.

МАТАР'ЯЛЫ З МЕСЦ.

М. Самцэвіч.

Па Барысаўшчыне¹⁾.

У в. Забашавічы.

Вёска Забашавічы ляжыць у паўднёвай частцы Барысаўскага раёну ў 29 клм. ад раённага цэнтру пры дарозе Барысаў — Бярэзынь. З паўночнай, заходняй (па р. Рава) і паўднёва-заходняй старон вёску абкружаюць балоты. Навакोल Забашавіч яшчэ ў 80-я гады мінулага стагодзьдзя было шмат лясоў, у якіх было „dużo niedźwiedzi i losi“²⁾. Цяпер лясы ў значнай меры высечаны, аб мядзьеведзях ужо ня чуваць; ласі да вайны сустракаліся.

Вёска некалі належала да Ваньковічаў. Каля вёскі знаходзіўся і захаваўся да гэтага часу панскі палац і парк. У палацы цяпер знаходзіцца сямігадовая школа.

У вёсцы налічваецца 148 двароў. Ёсць сельсавет, сямігадовая школа, хата-чытальня (нясеткавая) з радыё, фэльчарскі пункт, спажывецкая і сельска-гаспадарчая коопэрацыя, мэліярацыйнае таварыства, працуе дзіцячая пляцоўка. У вёсцы ёсць досыць моцная і аўтарытэтная ячэйка КПБ(б) і ЛКСМ; працуюць розныя гурткі і грамадзкія арганізацыі. У працы апошніх і коопэрацыі вялікі ўдзел прымае мясцовае настаўніцтва.

Сельска-гаспадарчае крэдытнае т-ва налічвае 352 члены. Зваротны капітал на 1/X 1928 г. быў 9797 руб. 66 кап., а на 15/VI гэтага году — 71.840 руб. 80 кап. Таварыствам разьмеркавана сярод насельніцтва сельска-гаспадарчых машын³⁾ і жалезных тавараў на 14598 руб. Таварыствам была арганізавана гарбарня, якая перададзена арцелі.

У часе вясеньняй пасяўной кампаніі насельніцтву бліжэйшых вёсак выдана насеннага матар'ялу: аўсу — 23141 клгр., ячменю — 8602 клгр., сэрэдэлі — 2969 кгр., вікі — 530 кгр., лёну (насення) — 1122 клгр., лубіну — 4873 клгр., канюшыны 111 клгр. Як бачым, на насенне лубіну для ўгнаеньня і насенне кармовых траў запатрабаваньне ёсць, але далёка недастатковае, што сьведчыць часткова і аб недастатковай інтэнсыўнасьці сельскае гаспадаркі. Сярод насельніцтва адчуваецца ўсё больш і больш запатрабаваньне на штучнае ўгнаеньне, хаця, да рэчы сказаць, для ўгнаеньня яшчэ зусім ня ўжываецца торф; толькі прабуецца ўжываньне попелу.

Мэліярацыйнае т-ва зорганізавалася толькі ў гэтым годзе і налічвае 80 сяброў. За кароткі час свайго існаваньня т-ва змагло ўжо

¹⁾ Гл. „Наш Край“ № 11, 1929 г.

²⁾ Słownik Polski Geograficzny, t. XIV, st. 177.

³⁾ Насельніцтва набывала такія машыны, як вялікі, сеялкі, трыеры, саламарэзкі, плугі, бароны.

пракапаць каля 9 клм. канаў для асушкі забалочаных палёў, у значнай меры расьцерабіць хмызьнякі на палёх і лугох. У далейшым мяркуецца распачаць асушку балота.

Побач з старымі, уехаўшымі ў зямлю хатамі з маленькімі вокнамі, ужо будуецца новыя, прасторныя, з вялікімі вокнамі домікі на прымітуўных падмурках; шэсьць хат ужо пакрыты чарапіцай (новаўвядзеньне ў вёсцы). Прыемна было заўважыць, што паасобныя гаспадары рабілі ўжо цэплыя хлявы (імшоныя сьцены і столь) з ваконцамі. У гародніцкай справе вёска, за апошнія гады, перайшла на градкавы і радавы пасеў. Пасевы рассяпным спосабам мне ня прышлося бачыць. Паасобныя гаспадары імкнуцца сеяць жыта, напр., гатунковым насеньнем (выменьваючы ў суседнім саўгасе Палялюм), але з тае прычыны, што на суседніх палосках расьце звычайнае жыта, адбываецца крыжавое апылканьне, і праз 2-3 гады гатунковае збожжа зусім набліжаецца да звычайнага.

У вёсцы ўсё часьцей і часьцей бядняцка-серадняцкай часткай сялянства ставяцца пытаньні аб землеўпарадкаваньні, аб арганізацыі калектыўных гаспадарак, але практычна ў гэтым кірунку яшчэ вельмі мала чаго зроблена, калі ня лічыць арганізацыі мэліярацыйнага таварыства. У выгадзе буйное гаспадаркі сяляне ўжо ўпэўніліся на бліжэйшым саўгасе Палялюм, але прыкладу арганізацыі калектыўнае гаспадаркі паблізу няма, а сяляне хочуць бачыць прыклад, вопыт і прапануюць настаўнікам і іншым культурным і партыйным працаўніком першым арганізаваць калектыўную гаспадарку.

Пад уплывам працы ячэйкі КПБ(б), ЛКСМ, школы ў вёсцы нараджаюцца новыя формы быту¹⁾, паляпшаюцца сямейныя і грамадзкія ўзаемаадносіны, жанчыны пачынаюць прымаць удзел у грамадзкім жыцьці, памяншаецца лаянка і г. д.; рэлігійныя забабоны адміраюць.

Саўгас Палялюм.

З в. Забашавічы да саўгасу спачатку прышлося ісьці праз сялянскія палі, засеяныя жытам. На ўгноеных палёх відаць добры ўраджай. Настаўнік т. Пашкевіч зьвярнуў увагу на адну палоску надзвычайна добрага жыта. „У гаспадара гэтае палоскі ўсюды такі ўраджай“ — зазначыў т. Пашкевіч — „ён вельмі старанны: добра апрацоўвае зямельку, а гной дык аж з Барысава возіць. Іншыя сяляне ўпоражня едуць з гораду, а ён гной або якія-небудзь адкіды вязе на поле... У яго і дома нічога не прападае — сьмяцьцё, лісьцё — усё ідзе ў гной“.

Нізкія мясьціны асушаюцца, пракопваюцца канавы. Зарасьнікі на нізінах расьцярэбляюцца, пачынаюць распахвацца. „Гэта праца мэліярацыйнага таварыства“ — дадае т. Пашкевіч.

З правага боку ад дарогі, у канцы сялянскіх палеткаў, на ўзгорку ў хмызьнячку некалькі пахавальнага тыпу курганоў; частка іх ужо разворана²⁾. Узышоўшы на саўгаскае поле, адразу кінулася ў вочы нібы няўзоранае папарнае поле. Потым высветлілася, што тут павінна была быць канюшына першага ўкосу, але з прычыны высілка-

¹⁾ Гл. артыкул „Рысы новага быту ў сучаснай народнай поэзіі в. Забашавічы Барысаўскага р., „Наш Край“ № 5. 1929.

²⁾ У гэтай мясцовасьці, здаецца, рабіў раскопкі Татур.

ванасьці глебы і засушливай вясны канюшына павыгарала. Толькі на нізінках ды на больш угноеных мясцох зелянеюць плямы канюшыны. Авёс у адной зьмене нявысокі, радкаваты, зарослы сурэпідай. Назаўтра (8/VII) мне прышлося бачыць авёс у другой зьмене, які зусім інакш выглядае: роўны, чысты, высокі, бо тут больш сугліністая і больш угноеная глеба. Жыта выглядае добра і суліць ураджай каля 12 цэнтн. з гектару.

Саўгас Палялюм ляжыць у 3 клм. на ўсход ад в. Забашавічы і арганізаваўся на месцы былога маёнтку памешчыка Ваньковіча пасля рэвалюцыі. Становішча саўгасу да 1927 г. было досыць кепскае: не хапала будынкаў¹⁾, жывёлы было мала, угнаення ня было, зямля высілкоўвалася і дрэнна радзіла. З прычыны недахопу інвэнтару і кепскай арганізацыі ўсяе сыстэмы гаспадаркі, адсутнасці належнага кіраўніцтва зямля ў значнай частцы знаходзілася ў эксплёатацыі сялян суседніх вёсак. З 1927-28 г. становішча саўгасу пачынае паляпшацца ў сувязі з лепшым кіраўніцтвам гаспадаркай і падняццём працоўнай дысцыпліны сярод рабочых.

У гэтым годзе гаспадарка саўгасу значна павялічылася з далучэннем былой колёніі папраўчага дому „Прабужэньне“ (ля в. Слабодка). Апрача гэтага, саўгас мае яшчэ ў в. Гара вадзяны млын.

Асноўнымі галінамі гаспадаркі зьяўляюцца палявая гаспадарка (зерная культура) і жывёлагадоўля.

Зямельная плошча саўгасу па ўгодзьдзях разьмяркоўваецца наступным чынам:

Плошча па ўгодзьдзях у гэкт. Гаспадаркі	Сяляба	Гарод	Сад	Пашня	Сенажаць		Выган	Лес	Хмызьнякі	Няўдобица	Разам
					По-плаўн.	Балотн.					
Палялюм . . .	9,0	6,96	1,65	415,55	32,72	140,0	10,19	94,0	66,05	14,18	776,12
Слабодка. . .	5,89	0,83	1,0	62,26	5,45	30,52	2,75	35,43	5,45	8,58	149,56
Усяго .	14,89	7,69	2,65	477,81	38,17	170,52	12,92	129,43	71,50	22,74	925,68

Як бачым, значная плошча яшчэ зьяўляецца няўжытковай (няўдобица, хмызьнякі) альбо малаўжытковай (балотная сенажаць яшчэ неасушаная).

З 1924 г. у саўгасе ў палявой гаспадарцы ўжываецца дзевяціпольны севазварот: 1) жыта азімае, 2) бульба, 3) ярына+канюшына, 4) канюшына (1 г.), 5) канюшына (2 г.), 6) канюшына (3 г.), 7) азімае жыта, 8) ярына і 9) папар.

Досыць характэрным зьяўляецца хістаньне ўраджайнасці розных культур па гадох у залежнасьці ад якасьці глебы і ступені яе ўгноенасьці; пашчаная і высілкаваная глеба давала часамі зусім нізкія ўраджаі, як гэта відаць з ніжэйпаданай табліцы:

¹⁾ Паводле слоў рабочых і тых будынкі, якія былі, разьбіраліся і прадаваліся па загаду былога загадчыка саўгасу; справа даходзіла да прокурора.

ураджайнасць з дзесяціны ў пуд. Назва культур	1924 г.		1925 г.		1926 г.		1927 г.		1928 г.		Сярэдні за 5 год	
	п.	ф.	п.	ф.	п.	ф.	п.	ф.	п.	ф.	п.	ф.
Жыта	53	—	69	28	41	12	48	29	38	—	52	—
Авёс	54	36	47	20	25	02	33	07	42	38	40	24
Бульба	420	—	293	31	630	30	555	—	372	—	454	—
Канюшына (насенная)	6	—	1	13	1	16	5	07	4	24	3	28
Канюшына (сена)	303	28	132	16	49	20	61	—	90	28	126	—
Сена лугавое	30	14	92	23	144	—	128	13	86	16	96	—
Кораньплоды	—	—	—	—	506	—	—	—	851	—	687	—
Сэрадэля	—	—	28	—	—	—	13	08	7	—	16	3

Саўгас яшчэ, як відаць, ня можа пахваліцца сыстэматычным павялічэннем ураджайнасці ў параўнанні з сярэднімі сялянскімі ўраджаямі (жыта 42—45 пуд. і авёс каля 40—42 пуд.), але ва ўсёй сыстэме гаспадаркі адчуваецца пэўнае ўзмацненне ў сувязі з палепшаннем жывёлагадоўлі і лепшай арганізацыі працы.

У мінулым 1928 г. саўгас здаў па нараду:

Бягомльскаму крэдытнаму таварыству	16380	кгр. жыта
Хлебсаюзу	9828	"
На Бярэзінскі браварны завод	73710	" бульбы
Вайсковым часьцям у час манэўраў	16380	" сена

і абменена 21312 кгр. аўсу мясцоваму насельніцтву.

Продукты гародніны (капуста, буракі, морква і інш.) збываліся ў Барысаўскі ЦРК (на суму 10.000 руб.). У гэтым годзе закантрактаваны ўраджай капусты, бульбы, морквы, сталовых буракоў і гуркоў. Што да садоўніцтва, дык яно прамысловага значэння ня мае і задавальняе толькі запатрабаванні саўгасу.

У апошнія два гады зьвернута вялікая ўвага на апрацоўку глебы і ўгнаенне. У гэтым годзе пад лубін засеяна 30,25 гэкт., атрымана і ўнесена штучнага ўгнаення:

Супэрфасфату	2170	кгр.
Касьцяной мукі	12500	"
Попелу	3276	"
Фасфарытнай мукі	16500	"
Сульфатамонія	1000	"

Штучнае і зялёнае ўгнаенне ў гаспадарцы саўгасу набывае асабліва вялікае значэнне ў сувязі з недахопам натуральнага ўгнаення дзеля недаходу саломы для подсыцілу.

Апрацоўка зямлі значна палепшылася з набыццём трактара і павялічэннем ліку рабочых коняў (35 у Палялюме і 7 у Слабодцы).

Сельска-гаспадарчым інвэнтаром саўгас забяспечаны. У сучасны момант у саўгасе ёсць такі інвэнтар:

Трактар	1	Малатарань (розных)	3
Плугоў	39	Трыер	1
Барон зыг-заг.	33	Барон іншых систэм	12
„ спрунжыновых	8	Акучнікаў	11
Дыскавая барана	1	Грабель конных	2
Сеялак радавых	1	Бульбакапацеляў	2
„ рассыпных	2	Ільнатрапалак	1
„ дыскавых	1	Кораньрэзак	1
Жняярak	4	Саламарэзак	2
Касілак	3	і інш.	
Веялак і сартовак	5		

Частка машын папсавалася ўжо і патрабуе рамонту. З-за ня-дбайнасьці і непадрыхтаванасьці памощніка машыніста-трактарыста вясной гэтага году папсаваны трактар, які знаходзіцца ў рамонце (у Менску). У даным выпадку яшчэ лішні раз падкрэсьліваецца неабходнасьць падрыхтоўкі тэхнічных кадраў у буйныя савецкія і колектыўныя гаспадаркі.

Разьвіцьцё жывёлагадоўлі характарызуецца наступнай табліцай (на 1 студзеня кожнага году):

НАЗВА ЖЫВЁЛЫ	1924 г.	1925 г.	1926 г.	1927 г.	1928 г.	1929 г.	Увага
Коняй (рабочых)	5	14	26	22	25	35+7	7 коняй атрымана з 6. колёні ў Слабодцы.
Жаробкаў	1	2	1	—	—	(?)	
Конскага маладняка	—	6	11	13	11	5	
Кароў	3	14	11	15	24	67	
Рагатага маладняка	1	15	11	8	13	38	
Валоў (рабочых)	22	23	21*)	—	—	—	*) Пасья набыцця трактару валы, як рабочая сіла, ня ўжываюцца.
Быкоў-вытворнікаў	—	—	1	1	2	4	
Авечак	5	—	—	—	—	—	
Сьвіней	3	9	6	5	2	4	
Парасят	5	9	3	—	3	—	
Кныроў-вытворнікаў	—	—	—	—	—	3	

Саўгас яшчэ ня ўзяў пэўнага кірунку на тых або іншых пародах жывёл. Так, каровы ў саўгасе мяшанай пароды, быкі-вытворнікі сэмэнтальскай і яраслаўскай пароды; коні—палешанай мясцовай пароды, сьвіньні—ёркшырскай пароды.

Калі саўгас узяў ужо пэўны кірунак на павялічэньне і палешаньне рагатае жывёлы, а таксама і коняй, дык гэтага нельга сказаць адносна сьвіней, а між іншым саўгас мае ўсе магчымасьці для разьвіцьця сьвінагадоўлі. Гэта было-б карысна для падняцьця гаспадаркі, а таксама ў пэўнай меры гэта патрэбна было-б і для разьвіцьця сьвінагадоўлі ў вакольных вёсках.

Сярэдні гадавы ўдой каровы ў 1927 г. быў каля 1350 кгр., а ў 1928 г.—каля 1630 кгр. Малако на месцы пераапрацоўваецца ў масла, якое збываецца ў Барысаўскі ЦРК.

Прамысловымі прадпрыемствамі саўгасу зьяўляюцца: вадзяны млын у в. Гара, паравы ў саўгасе Палялюм і тут-жа сукнавальня, цыркулярка; вадзяны млын і лесапільная рама ў Слабодцы, маслабойня ў Палялюме. За 1927 г. млыны ў Палялюме і в. Гара перамалялі 1117 тон зерня. Усе прадпрыемствы ў 1928 г. былі прыбытковыя для саўгасу за выключэннем млыну ў Палялюме.

Асноўны капітал саўгасу роўны 72884 руб. 24 к., запазычанасць (Белсельтрэсту) на 1/IV—36133 руб. 26 к.

Рабочых у саўгасе налічваецца 40 чал. (37 мужч. і 3 жанч.) штатных і 28 сезонных (14 м. і 14 ж.). Зарплату штатныя рабочыя атрымліваюць па 3-х катэгорыях: па першай—35 руб. 70 кап. у месяц, па другой—31 руб. 45 кап. і па трэцяй—26 руб. 35 кап.¹⁾ Хлеб і продукты сельскай гаспадаркі (бульбу, гародніну) рабочыя атрымваюць па цвёрдых цэнах. Амаль усе сем'і рабочых маюць невялічкія гародчыкі (каля 150 кв. саж.), гадуюць свіней. Кожны штатны рабочы мае права на 1 падводу ў г. Барысаў. Матар'яльнае становішча рабочых неаднолькавае: сем'і, дзе ёсць 2-3, а то 3-4 рабочых, жывуць досыць добра, тыя-ж сем'і, дзе едакоў шмат, а рабочых 1-2, жывуць значна горш. Гэтая неаднолькавасць у матар'яльным становішчы сем'яў рабочых выклікае часамі непажаданыя сваркі паміж жанчынамі.

Жывуць рабочыя ў пабудаваных да рэвалюцыі хатах для батракоў. Хатнія ўмовы патрабуюць значнага палепшання: пашырэння жылой і святлавой плошчы, забяспечання лепшым абсталяваннем і інш.²⁾ Кожная сям'я вядзе сваю асобную гаспадарку, мае сваю асобную кухню (печ). Хатняя праца (асабліва зімой) у сем'ях таксама неарганізавана, як і ў вёсках, і ў колгасах. Белселькустпромсаюзу трэба звярнуць сур'ёзную ўвагу на арганізацыю хатняе працы, на арганізацыю кустарных промыслаў і на іх пашырэнне, што прадбачана і ў пяцігадовым плане.

Адносіны рабочых да працы ў саўгасе, да дзяржаўнай маемасці за апошні 3 гады значна палепшыліся. Ад сялян суседніх вёсак мне прышлося чуць такія заўвагі: „Рабочыя працуюць сумленна... Скаціну даглядаюць, як гаспадары, ня тое, што было калісь раней...“ Тое-ж прыблізна пацвердзілі загадчык саўгасу і старшыня рабочоку. Працоўная дысцыпліна значна паднялася. Рабочыя самі і рабочком вядуць барацьбу з прагуламі, з нядбайнымі адносінамі да працы.

Досыць актыўны ўдзел прымаюць рабочыя ў вытворчых нарадах. На адной з такіх нарад, калі абгаварвалася пытанне аб сацыялістычным спарніцтве саўгасу, мне давалося быць. Абгаварвалі падзелавому дружна ўсёй сям'ёй, рабочком, рабочыя, загадчык саўгасу. Крытыкавалі Белсельтрэст, які да гэтага часу ня даў пэрспэктыўнага пяцігадовага плану, без чаго цяжка орыентавацца і пры складанні плану разьвіцця паасобных гаспадарак³⁾; усебакова абгаварвалі, па некалькі разоў прымервалі, наколькі можна будзе павялічыць ураджай

¹⁾ Сезонныя жанчыны—работніцы атрымваюць 21-25 руб. у месяц.

²⁾ У пэрспектыве ў бліжэйшыя пяць год ёсць на ўвазе пабудавань адзін спецыяльны дом для кватэр рабочых.

³⁾ А прадстоінік Белсельтрэсту, калі я сказаў яму аб гэтым, заўважыў: „Мала бываюць у Менску. Там пяцігадовы план ёсць“. Выходзіць, што ўсе саўгасы павінны пасылаць спецыяльна людзей у Менск знаёміцца з пяцігадовым планам. А ці ня трэба гэты план, аб якім на мясцох ня ведаюць (ня толькі ў Палялюмскім саўгасе), разаслаць на месцы ды папулярызаваць яго шырай сярод рабочых саўгасаў? Відаць і Белсельтрэст яшчэ не пазбавіўся чыноўнічага бюрократызму.

розных культур. У выніку абгаварэння была заключана з Бярэзінскім саўгасам умова аб соцыялістычным спаборніцтве: на працягу пяці год павялічыць ураджай жыта на 55⁰/₀, аўсу—на 75⁰/₀, канюшыны (сена—на 35⁰/₀ і насення на 100⁰/₀), бульбы—на 80%, сенажацый—на 15⁰/₀, кораньплодаў—на 150⁰/₀, сэрэдзі—на 50⁰/₀; працоўную дысцыпліну павялічыць да 100⁰/₀ (дасягнуць максымальнай прадукцыйнасці працы); колькасць жывёлы павялічыць да 200 штук (цяпер 115), пашырыць плошчу пад хмелем з 5,5 гект. да 10; да працягу 2-х год ліквідаваць няпісьменнасць сярод дарослага насельніцтва (да 45 год).

Тая сур'ёзнасць, з якой абгаварвалася пытанне соцыялістычнага спаборніцтва і дасягненні апошніх двух год зьяўляюцца да пэўнай меры гарантыяй таго, што задачы, пастаўленыя ў парадку соцыялістычнага спаборніцтва, рабочымі саўгасу будуць выкананы.

Усе штатныя рабочыя саўгасу зьяўляюцца членамі саюзу Рабземлесу. Членаў партыі 2 і 2 кандыдаты; у ячэйцы ЛКСМБ—10 чал. У саўгасе праз усю зіму працаваў профгурток, які наведвалі ўсе рабочыя. У гуртку вывучаўся кодэкс законаў аб працы, статут саюзу, колдагавор і інш.; у політгуртку (35 чал.) абгаварваліся пытанні бягучай політыкі, пастановы VI конгрэсу Комінтэрну, 16 партконференцыі Ёсе КП(б) і 12 з'езду КПБ(б); драмгурток рыхтаваў пастаноўкі і ставіў спектаклі ў дні рэвалюцыйных сьвят; на жаль, слаба працаваў сельска-гаспадарчы гурток. Рабочых вельмі цікавілі кінопастаноўкі (кіноперасоўка працавала раз у месяц). Паступова разгортвае сваю працу ячэйка бязбожнікаў. Рэлігійныя абрады ў саўгасе жываюцца канчаткова; нараджэнні, шлюбы і іншыя моманты ў жыцці рабочых абыходзяцца без папа.

У саўгасе ёсць сеткавая школа, у якой навучалася 40 вучняў (дзяцей рабочых 25 і 15 дзяцей з бліжэйшых вёсак); працавала вячэрняя школа для дарослых (24 ч.). Няпісьменных у саўгасе (да саракагадовага ўзросту) налічваецца 10 чал. (прыбыўшых з вёсак батракоў). Ёсць у саўгасе і бібліятэка ў колькасці 500 экзэмпляраў кніг (белетрыстыка, літаратура па політычных і профэсійных пытаннях і па сельскай гаспадарцы); чытаецца пераважна навейшая мастацкая літаратура на расійскай і беларускай мовах.

Саўгас у гэтым годзе правёў наступную працу сярод мясцовага насельніцтва (да г. г. праца была вельмі слаба арганізавана): ачышчана 77 тон насення для сям'яў, аказана дапамога бядняцкім гаспадаркам у вясеннюю пасяўную кампанію (30 конядней), прыпушчана да вытворнікаў: 4 кабылы, 32 каровы, 16 сьвіней бядняцкіх і сярэдняцкіх гаспадарак; у кузьні адрамантавана 14 плугоў, 1 барана і 8 калёс. Апрача таго, сувязь саўгасу з ваколічнымі вёскамі падтрымлівалася яшчэ тым, што ў вёсках праводзіліся сходкі, гутаркі аб палепшанні сельскай гаспадаркі і павялічэнні ўраджайнасці.

У далейшым саўгас павінен: 1) перайсці на пэўную плянавую працу ў разьвіцці гаспадаркі; 2) паставіць на належную вышыню жывёлагадоўлю, арганізаваць малочную гаспадарку з апрацоўкай прадуктаў на месцы, разьвіцц сьвінагадоўлю; 3) дабіцца павялічэння ўраджайнасці зернавых культур і бульбы і пабудаваць на месцы крухмальню; 4) павялічыць ужыванне больш складаных машын і палепшыць апрацоўку і ўгнаенне глебы; 5) пабудаваць больш адпаведныя жылыя будынкі для рабочых, хлявы для скаціны і сьвіран для захавання збожжа, у чым адчуваецца вострая патрэбна; 6) палепшыць культурнае абслугоўванне рабочых, зьліквідаваць ня-

пісьменнасць і дабіцца павялічэння тэхнічных сельска-гаспадарчых ведаў у рабочых; 7) пашырыць і паглыбіць сувязь з насельніцтвам вакольных вёсак, узяўшы пэўны кірунак на павялічэнне прадукцыйнасці сялянскай гаспадаркі, на kolekтывізацыю індыўідуальных сялянскіх гаспадарак, скарыстоўваючы для гэтых мэт машыны саўгасу (трактар, трыер і інш.). Часткова гэтыя задачы ўвайшлі ў плян сацыялістычнага саборніцтва саўгасу. З боку Белсельтрэсту патрэбна належная агрономічная дапамога і кіраўніцтва саўгасам, а не выпадковыя наезды і аглянды саўгасу для справаздач у цэнтры.

Вёска Чарневічы.

У адлегласці 4,5 км. ад саўгасу Палялюм у ўсх.-ўсх.-паўдн. кірунку па дарозе на м. Чэрняўку распаложана в. Чарневічы пры р. Чапа, правай утоцы р. Бярэзіны. На р. Чапа пры ўваходзе ў вёску знаходзіцца невялікі вадзяны млын. Рэчка тут няшырокая (каля 6-7 м.), з нізкімі балоцістымі берагамі. Самая вёска распаложана ў нізіне; вуліца вясной і ўвосень, а таксама і ўлетку пасля дажджоў гразкая і праехаць па ёй досыць цяжка.

У вёсцы налічваецца каля 50 двароў. Хаты ў большасці старыя, двары гразныя. Насельніцтва (беларусы) займаецца амаль выключна земляробствам і толькі часткова заробаткамі ў лесе. У вёсцы налічваецца 317,4 гэкт. пахаці і 124,4 гэкт. сенажаці; кароў—159, коняў—70, авечак 116 і свіней 162; пабочныя заняткі насельніцтва вылічаюцца ў суме каля 8000 руб. у год. Глеба гліністая і, праходзячы па полі, відаць досыць добрыя ўраджаі жыта і ярыны. Зусім мала сеецца лубіну і кармовых траў. У вёсцы пануе трохпалёўка з часткова занятым папарам. Новым у вядзенні сельскай гаспадаркі зьяўляецца ўжыванне ачысткі насення, пасеў (хаця і зусім нязначнай колькасці) кармовых траў (канюшына). Дапаможныя галіны сельскае гаспадаркі—садоўніцтва, гародніцтва і пчаларства ў вёсцы ня развіты.

Вёска культурна расыце, імкнецца да будаўніцтва новага жыцця, ня глядзячы на розныя скаргі і нараканні старых на кепскае жыццё. У вёсцы ёсць сельсавет, школа, пажарны будынак і прылады,—2 бочкі, насос, багры, ведры і інш.

8-VII мне прышло папасаці на сялянскі сход, які адбываўся ў адзіным пакуль у вёсцы грамадскім будынку, які прыстасаваны для ўсіх мясцовых патрэб: для захавання пажарных інструментаў, для сходаў, дакладаў, спектакляў (на летні час) і інш. На сходзе абгаварваліся актуальныя пытанні: пастановы XIV партканфэрэнцыі аб падвышэнні ўраджайнасці і kolekтывізацыі сельскай гаспадаркі, аб арганізацыі тарфянога таварыства і аб арганізацыі дапамогі цяжарным жанчынам. Сход праходзіў пры ўдзеле прадстаўніка рабочых Н.-Барысаўскага дрэваапрацоўчага заводу „Розы Люксембург“. Моладзь цалкам далучаецца да пастаноў XVI партканфэрэнцыі і лічыць, што коопэрацыя і kolekтывізацыя—адзіны выхад вёскі з яе цяжкага становішча. У выступленнях старых чуваць ноты пэсымізму, няўпэўненасці ў магчымасці хуткага падняцця ўраджайнасці.

„45 гадоў я ўжо бачыў лубін і ведаў, зачым ён... Але сеяць няма дзе,—бульбы недзе пасеяць: 15 пуд. пасеяў, а 10 засталася. А вы ўсё лубін лубін“ выказваецца адзін з „консэрватараў“, якія лічыць, што толькі павялічэнне пахатнай плошчы індыўідуальных гаспадарак палепшыць

жыццё вёскі. Супроць такіх поглядаў рашуча выступае моладзь, комсамольцы.

На вялікі жаль, вялікае і блізкае для сялян пытаньне формулюецца ў доўгую, забытаную і малазразумелую для сялян рэзолюцыю з ужываньнем такіх выказаў, як „*аргарна-індустрыяльная краіна*“ і інш. Так і ў дакладах: многа слоў, сказаў, выхвачаных з газэты і зусім мала рэальных і фактычных даных, расказаных проста і ясна. І ў галаве застаецца думка, што мы куды большыя поспехі мелі-б у працы з сялянамі, каб умелі ім лепш *паказаць і расказаць*, як трэба будаваць новае жыццё, новую гаспадарку, чым наогул гаварыць аб гэтым. Вось прыклад. У бліжэйшай вёсцы Восаве ў мінулым годзе арганізавалася агнятывалае таварыства, якому ўдалося добра паставіць справу заводу па вырабу чарапіцы, і гэты прыклад заахвочвае сялян вёскі Чарневічы арганізаваць тарфяное таварыства. Асушка 600 гэкт. балота, пэрспэктыва здабычы торфу для ўгнаеньня і апалу ня толькі сваёй вёскай, але і заводаў Н.-Барысава—выклікаюць толькі некаторыя заўвагі скептыкаў і прымаюцца сходам як зусім магчымыя для выкананьня задачы ў бліжэйшыя гады.

Па дарозе ў Чэрняўку.

Ня ўсе ў Чарнявічах прымаюць удзел у грамадскім жыцці: адны на сходзе вырашаюць важныя справы, а другія сядзяць на прызбах, гутараць аб хатніх справах. Адзеты больш-менш пасьвяточнаму (была нядзеля): хлапцы ў фрэнках, чорных штанох і гамашох або ботах; старыя ў лапцёх, белых або фарбаваных зрэбных штанох, саматканых кароткіх сьвітках; у мужчын сярэдняга ўзросту—вопратка з палатна і сукна хатняга вырабу мяшаецца з вопраткай фабрычнага вырабу; можна, напр., убачыць мужчыну ў ботах, купленых штанох (верхніх), белай рубашцы і ў сьвітцы. Бялізна як у мужчын, так і ў жанчын звычайна з палатна свайго вырабу, верхняя частка кужельная, а ніжняя—зрэбная. Але трэба сказаць наогул, што ў Барысаўшчыне крамніна для верхняй летняй вопраткі з кожным годам выціскае тканіну хатняга вырабу (чаго нельга сказаць аб зімовай вопратцы).

Дарога ў Чэрняўку праходзіць спачатку праз поле, хваёвы бор, зноў невялікае поле і досыць стромка спускаецца ў шырокую даліну р. Бярэзіны. На схіле высокага правага берагу ракі, пакрытага лесам, раскінулася захаваная ў лесе в. Мурава. Мясцовасьць тут досыць прыгожая: шырокая даліна Бярэзіны, па якой нібы гадзюка зьвіваецца і робіць выкрутасы рака з парослымі лазой і вольхай берагамі, высокі хвалісты і пакрыты лесам правы бераг, праз раку новы вялікі мост у м. Чэрняўку з рэчнай прыстанню. „Z jednej strony wsi leży ogromne swentarzysko przedchrzes (kurgany), z drugiej zaś nad stromym brzegiem rz. Berezyny starożytne okopy, które dzisiaj włościanie nazywają zamkiem“¹⁾. Курганы я бачыў праездом зімой два гады таму назад.

М. Чэрняўка.

Насупроць в. Мурава на левым беразе р. Бярэзіны, недалёка ад вусьця р. Бабра ляжыць м. Чэрняўка, у якой налічваецца каля 350 ч. насельніцтва. У „Słowniku geograficznym“ мы знаходзім указаньне на

¹⁾ Słownik geograficzny, t. VI, str. 808.

тое, што ў мястэчку „wszyscy są izraelici i trudnią się handlem... mieszkańcy płacą czynsz po rs. 6 rocznie za każdy płac 400—sażniowy kwadra“ (t. I, st. 820). Такім чынам выходзіць, што ў 80-х гадох мястэчка заселена было выключна яўрэямі, якія плацілі чынш і займаліся гандлем. У сучасны момант у мястэчку (на акраіне) жыве каля 10 двароў беларусаў, якія займаюцца земляробствам. Земляная плошча размяркоўваецца наступным чынам: пахаці 52,92 гэкт., сенажаці 36,05 гэкт.; жывёлы ў 1927 г. налічвалася: коняй—26, кароў—88, авечак—2, свіней—31¹⁾. Раней да рэвалюцыі яўрэйскае насельніцтва, паводле слоў старажылаў, запраўды шырака займалася гандлем. Гэтаму спрыялі эканамічна-геаграфічныя ўмовы: палажэнне мястэчка на суднаходнай раце, прыстань, скрыжыванне найбольш буйных прасёланых дарог з пераправай праз Бярэзінку; м. Чэрняўка звычайна было і застаецца значным сплаўным пунктам. Сплаў лесу на Украіну па р. Бабру невялікімі партыямі плытоў тут заканчваўся, плытагоны „практыканты“ варочаліся назад у свае вёскі, а спецыялісты перавязвалі платы ў „лавы“²⁾ Бярэзінскага маштабу і гналі да Крамянчуга.

Чэрняўка здаўна была вядома сваімі ганчарскімі вырабамі. У тым-жа „Słowniku geograficznym“ пішацца, што „Cwerniawka słynie na całą gubernię z wyrobów ganczarskich“ (t. I, st. 820). Да рэвалюцыі чэрняўская „паліва“ (ганчарскія вырабы—гаршкі, гладышы, міскі) развозілася па ўсім былым Барысаўскім павеце. Цяпер гэтая справа значна падупала, хаця цалкам і ня спынілася. Гандлёвае значэнне мястэчка ў значнай меры страцілася ў сувязі з адчыненнем аддзялення коопэратыву, але дробны прыватны гандаль зусім ня спыніўся. Насельніцтва ў значнай меры занята ў лесазагатоўках, шмат служачых. Неземляробскі прыбытак у мястэчку ў мінулым годзе вылічаны ў 18.303 руб. (358 чал.).

Ваколіцы мястэчка досыць прыгожыя. Блізка лес. Кожнае лета ў мястэчку бывае 15—20 чал. дачнікаў. У мястэчку за апошнія гады пабудавана некалькі прыгожых драўляных дамоў; найлепшыя з іх дом фэльчара і сынагога. Каля дамоў відаць розныя дэкарацыйныя дрэвы і кусты.

У мястэчку ёсць аддзяленне Азбязіцкага спажывецкага коопэратыву, фэльчарскі пункт, клуб і чытальня для служачых лесазагатоўчай канторы і рабочых па эксплёатацыі лесу, вядзецца партыйная праца, працуе ўжо 3 гады яўрэйская школа і ў мінулым годзе адбудованы новы вялікі дом для сынагогі, у той час калі школа знаходзіцца ў наёмным будынку. Самы факт узнікнення ў мястэчку такой „культурнай“ установы як сынагога, у той час як у вакольных вёсках рэлігія замірае, цэрквы пусьцеюць і занепадаюць, сведчыць аб настроях мяшчанскіх мас мястэчка і грамадзкай працы сярод насельніцтва.

У 80-я гады мінулага стагоддзя каля м. Чэрняўка яшчэ існавала фабрыка па вырабу жалеза. Аб ёй ёсць наступныя весткі: „O wi-orcie od osady nad rz. Bobren leży fabryka żelaza, założona przez ks. Leona Radziwiłła; przy niej są domy porządnie zbudowane, nawet jest kilka murowanych. Fabryka składa się z huty, walcowni i tokarni; wszystko za pomocą pary. Wyrób żelaza obecnie zawieszony. Przy fab-

¹⁾ Паводле даных ападаткавання 1928 г.

²⁾ Вёска Лаўніца ў вусці Бабра атрымала, трэба думаць, сваю назву ад слова „лава“, хаця мясцовае насельніцтва выводзіць чамусь назву „Лаўніца“ ад нібы быўшай раней назвы вёскі „Слаўніца“ (слаўная, добрая для жыцця вёска).

ryce na rzece Bobrze jest tartak, w którym rocznie piliuje się do 40000 kłód drzewa... Fabryka napszód należała do dóbr borysowskich ks. Radziwiłła, po roku 1857 do wielkiego ks. Mik. Mik., a w r. 1878, po przejściu dóbr borysowskich na skarb, fabryka została przy obszarze 240 morg. ziemi i obecnie jest własnością Wasiliewa" (Słown. Geogr., t. I, st. 820). Як бачым, існаваў цэлы прамысловы комбінат, досыць выгодны для прыватнаўласніцкай гаспадаркі, якая на месцы мела ўсю патрэбную для фабрыкі сыравіну (балотную жалезную руду, дрэва і інш.) і да 1861 г. дармовую, а потым вельмі танную рабочую сілу.

Мне ня ўдалася дакладна даведацца аб часе і прычынах зачынення фабрыкі. Трэба думаць, што адсталасць тэхнікі, нізкая якасць прадукцыі вырабу, параўнаўча нявыгодныя транспартныя сродкі, уздаржаньне рабочых рук і зьмяншэньне запасаў сыравіны былі асноўнымі прычынамі зачынення фабрыкі, якая не магла ўжо конкурávaць з буйнымі фабрыкамі навейшага тыпу. Цяпер на месцы фабрыкі і належаў да яе будынкаў засталіся адны руіны ды кучы адкідаў (выгаркі) на левым беразе Бабра. Гэтымі-ж адкідамі высыпаны дарогі ў кірунку на Мурава-Чарневічы, Вяляцічы, Азьдзяцічы (на працяжнасці каля 1 км.).

Вёска Азьдзяцічы.

Дарога ў в. Азьдзяцічы перасякае нізкую, балоцістую, пакрытую балотнай расьліннасьцю, даліну Бабра (кілёмэтрах у двух ад яго ўтоку ў Бярэзіну), дзе ён падзяляецца на некалькі рукавоў. Вясной гэтага году ў часе вясеньняга разьводзьдзя Бабра вада ў некалькіх мясцох размыла дамбу, якая была пракладзена на працяжнасці каля 2 км. Амаль да самае вёскі дарога ідзе лесам з невялікімі разворанымі палянкамі, на якіх пабудаваны малюсенькія хаткі.

Вёска Азьдзяцічы выцягнулася з поўначы на поўдзень у дзьве вуліцы, паміж іх раўчак і выган, які кожны год усё больш і больш займаецца пад гародчыкі. Адна вуліца цягнецца да 3 км. у даўжыню. Вёска распаложана ў нізіне, вуліцы надзвычайна гразкія, месцамі выбрукаваныя гальлём і тонкімі бяровенчыкамі. Увосень і весну па вёсцы ня толькі праехаць, але і прайсці вельмі цяжка. У вёсцы ёсць некалькі невялікіх садоў.

Азьдзяцічы зьяўляюцца сярэдняцка-бядняцкай вёскай з агульным лікам 1535 чал. насельніцтва, якое займаецца земляробствам. Паводле падатковай ведамасьці ў вёсцы ў 1928 г. налічвалася 923,40 гэкт. пашатнай зямлі (пасеву 664,6 гэкт.), 241,65 гэкт. пад заліўнымі і 42,85 гэкт. пад сухадольнымі сенажацямі; жывёлы налічвалася: коняў 260 і 14 шт. маладняка, кароў 407 і 39 шт. маладняка, сьвіней 423 і авечак 412; пчол—17 сем'яў. Неземляробскі прыбытак вёскі вылічваўся ў 30038 руб. У вёсцы застаецца трохпалёвая сыстэма гаспадаркі з вельмі слаба пашыранай культурай кармовых траў. Асноўнымі палявымі культурамі зьяўляюцца, як і ў іншых суседніх вёсках, жыта, авёс, ямень.

У вёсцы ёсць сельсавет, спажывецкая коопэрацыя, двухкомплектная школа (у б. папоўскім доме). Вёска з даўных гадоў была вядома тым, што ў ёй было пашырана п'янства, ад чаго яна не пазбавілася яшчэ і да гэтага часу, ня глядзячы на пэўныя культурныя дасягненьні: пашырэнне пісьменнасьці, павялічэнне актыўнасьці ў грамадзкім жыцці, удзел у розных політычных кампаніях.

Паводле слоў старажылаў вёска Азьдзяцічы знаходзілася раней (яшчэ ў часы прыгоннага права) у іншым месцы, кілёмэтрах у 3-4 на паўн.-захад, дзесь бліжэй да р. Вейніца, (на 3-х вёрсн. карце) але па загаду кіраўніка маёнткамі кн. Радзівіла сяляне мусілі перабрацца на новае месца. Адносна прычын такога перасяленьня ўсёй вёскі існуе некалькі версій: паводле адной з іх—сяляне былі пераселены бліжэй да жалезнай фабрыкі, аб якой гаворылася вышэй, паводле другой—высяленьне было звязана з нейкім непаслушэнствам сялян да выканання прыгонніцкіх абавязкаў¹⁾.

Па дарозе Азьдзяцічы—Барысаў я спыніўся толькі 9/VII у яўрэйскім калгасе „Новы мір“ (Мяччанскага с/с.).

Колгас „Новы мір“²⁾.

Колгас „Новы мір“ арганізаваўся ў мінулым 1928 г. у складзе 5 яўрэйскіх сем'яў, але адна сям'я ўжо вышла з калектыву, засталася 4 сям'і. Калектыў атрымаў 43 гэктары зямлі з-пад толькі што высечанага лесу. Трэба было працу пачынаць з самага пачатку: выкарчаваць пні, узняць цаліну, засеяць пабудоваць самыя неабходныя будынкі, каб можна было дзе распачаць жыць, паставіць жывёлу. На будоўлю калектыву атрымаў 3300 руб. крэдыту і 80 руб. беззваротнай пазыкі на раскарчоўку. З гэтымі сродкамі ды з паявымі ўзносамі па 170 руб. з сям'і калектыву і распачаў сваю працу.

Да цяперашняга часу калектыў пабудоваў 3 хаты, сырабойню, хлёў для скаціны, калодзеж, будзе лазьню. Будынкі яшчэ не закончаны, няма абсталяваньня. Але праца ідзе. Да восені колгасцы думалі закончыць усе будынкі, паставіць печы ў хатах, абсталявацца.

У калектыве цяпер 4 каровы, двое коняў. Раней было 6 коняў, але 4 праданы на розныя патрэбы, на будынкі. Ёсць самы неабходны сельска-гаспадарчы інвэнтар: плугі, бароны, калёсы і інш. „Працаваць можна“, кажуць калектывцы.

Калектыў у мінулым годзе змог засеяць жытам 10 гэктараў. Жыта досыць добрае. Вясной 20 гэктараў засеяна аўсом, лубінам, бульбай. 10 гэктараў яшчэ ня выкарчавана і не распаханая. Зямля яшчэ не разьбіта на палі, не ўстаноўлены плодзьямен. Цяпер фактычна існуе двухпалёўка: пасля зняцця ярыны калектывцы думалі сеяць жыта, жытнюю зьмену рыхтуюцца засеяць ярыной. Агрономічнага кіраўніцтва ня відаць, а калектывцы, ранейшыя шаўцы, кавалі весці гаспадарку належным чынам ня ўмеюць. Адсутнасьць сваечасовай агрономічнай дапамогі можа ня толькі значна пашкодзіць разьвіццю гаспадаркі колгасу, але і самому колгаснаму руху ў раёне, бо вакольнае насельніцтва яшчэ падазрона глядзіць на калектывны гаспадаркі і для пераконаньня яго ў выгоднасьці калектывнае гаспадаркі, патрэбна было-б як найлепш паставіць гаспадарку маладога колгасу. А між тым, у той час як сяляне ўжо перайшлі да радковага пасеву гародніны (морквы, буракоў і інш.), у калектыве мы бачым яшчэ рассыпны характар пасеву. Няма ў колгасе ні кармоўных траў, ні карань-плодаў.

¹⁾ Такія перасяленьні вёсак адбыліся і ў іншых месцах б. Барысаўскага навету, напр., в. Дакудава (цяпер Крупск. Аршанск. акр.), дзеля чаго цікава было-б дасьледаваць запраўдныя прычыны такіх перасяленьняў.

²⁾ Справа ад дарогі паміж вёскамі Мечча і М. Ухаладай.

Колектыў мог-бы разьвівацца і мацнець, калі-б там належным чынам весьці гаспадарку. На вялікі жаль, у kolekтыве няма згоды. Паміж сябрамі ідуць спрэчкі, сваркі. Адны сябры ўпікаюць другіх у нядбайных адносінах да працы, у гультайстве, у крадзежы, у няўменьні працаваць і г. д. Часамі справа даходзіць чужо не да боек, хаця ўсе сем'і знаходзяцца ў сваяцтве. Сябры kolekтыву вельмі слаба знаёмы з сельска-гаспадарчаю працай, малапісьменны, або і зусім няпісьменны. Мала гэтага. У kolekтыве: жывуць і працуюць сыстэматычна толькі 4 сябры (па аднаму ад кожнае сям'і), а ўсе іншыя члены сем'яў жывуць у Барысаве і іншых мясцох. Гэта зусім ненормальна. Праца ў kolekтыве не зьяўляецца асноўнай працай усяго kolekтыву. Продукты ўраджаю ідуць на харчаваньне членаў сем'яў, якія ў працы kolekтыва прымалі нязначны ўдзел або і зусім ня прымалі.

Колектыўная гаспадарка зьяўляецца толькі дапаможным сродкам існаваньня сем'яў, якія цалкам не адданы kolekтыўнай гаспадарцы. Сябры kolekтыву не пазбаўлены яшчэ рэлігійных забабонаў; на сьвяты некаторыя ходзяць у Барысаў на 2-3 дні; сьвіней ня трымаюць. У kolekтыў хочучь уступіць некаторыя сем'і беларусаў, але kolekтыўцы ўсё яшчэ разважаюць, ці добра гэта будзе. Умовы для разьвіцьця колгасу ёсьць. Першыя цяжкія этапы разьвіцьця гаспадаркі пройдзены. Хаця з значнымі недахопамі і памылкамі. У далейшым трэба дапамога з боку партарганізацый у зжыцьці індыўдуалізму, у наладжаньні kolekтыўнага жыцьця; у вялікай меры патрэбна агродапамога і кіраўніцтва. Трэба, каб kolekтыўная гаспадарка ўцягнула ў працу ўсіх сяброў kolekтыву, якія да гэтага часу маюць нязначнае дачыненьне да колгасу.

С. Шаўковіч

Некаторыя весткі аб Танескім сельсавеце Тураўскага раёну ¹⁾.

Танеж—цэнтар сельсавету знаходзіцца ў 120 кл. ад Мозыра, ад раённага цэнтру Турава—у 35 кл. і ад чыгуначн. ст. Жыткавічы—у 56 кл. Сярэдняя гадавая тэмпература $+6^{\circ}\text{C}$. Лік дажджавых дзён у год—140. Сьнег ляжыць 3 месяцы, таўшчыня сьнегавога насьцілу—18 см. Глеба ў большасьці пяшчаная, сустракаюцца слаёвыя суглінкі. Ворны слой—3-4 вяршкі, за ім белавата-жоўты пясок, па мясцовай тэрмінолёгіі „рыжэц“. Насяленьне сельсавету адчувае недахоп добрай зямлі і бярэ ў лясніцтве зямлю, якая была пад лесам, для распрацоўкі. Часта лясніцтва абменьвае няпрыгодную зямлю ў сялян на добрую. Няпрыгодная зямля адводзіцца пад лес, а добрая аддаецца пад колгасы (Слабадзкі колгас 105 га, Бабанскі колгас 200 га). Насяленьне мала трымае коняй, а больш валоў (110 коняй і 847 валоў). Гадоўля коняй пачала разьвівацца гады тры назад. Апошнія часы

¹⁾ Ад рэдакцыі. Краязнаўца Сяргей Шаўковіч даслаў у ЦБК „Кароткае апісаньне Танескага сельсавету Тураўскага раёну“. Ня маючы магчымасьці надрукаваць гэты нарыс з прычыны агульнага характару большай часткі фактычных матэрыялаў, рэдакцыя зьмяшчае тут некаторыя даныя аб сельсавеце (адзін з самых глухіх на Мазыршчыне), якія зьяўляюцца характэрнымі і ўдала падмечаны краязнаўчым вокам С. Шаўковіча.

пачынаюць абменьваць валы на коні, бо коні даюць магчымасьць мець і пабочны заробак—вазацтва. Садоўніцтва зусім не пашырана ў сельсавеце (ёсьць толькі два сады больш-менш прыкметныя). З гародніцтва шмат садзяць цыбулі, буракоў і „кітахоў“ (кіёўкі-кукуруза). На гародніну ўвосень цэны вялікія (буракі 1 руб. пуд, капуста—80 кап., бульба—70 к.). Пчалярства калоднае, рамачных вульлёў няма. Калоды ставяць у лесе, на дрэвах. Па сельсавеце, паводле офіцыйных вестак (запраўды ёсьць больш), пчалярствам займаецца 24 гаспадаркі, якія маюць 103 калоды. Але мёду ніхто не прадае. Пашыраны крадзёж калод з пчоламі.

У лясох апошні момант шмат разьвялося дзікоў і ваўкоў, ёсьць куніцы, расамахі (адзін выпадак) і кажуць шмат ласёў (у в. Данілевіцкі Млынок адзін паляўнічы забіў лася).

Лясніцтва мае дзьве лясныя дачы (тры аб'езды і 17 абходаў). Пароды дроў вельмі каштоўныя па сваёй грубіні і вышыні—хвой і дубы. Каля в. Данілевіцкі Млынок ёсьць дуб, які завуць „цар-дуб“. Гэты дуб надзвычайна вялізны і магутны, ад зямлі толькі да кроны 25 арш. Яго трэба зарэгістраваць як помнік прыроды, належачы ахова і абароне законамі. Лесбел шмат вывозіць лесу з Танескага сельсавету, даючы заробак насяленьню. Найбольшая лічба заробку селяніна ад лесавывазу хістаецца між 700—1000 руб. за зіму. Замест высечанага лесу лясніцтва засявае новы—засеяна 5,5 га сасны.

Лесу яшчэ вельмі багата і гэта адбываецца на матар'яльным быцц насяленьня. Пабудова хаты такая: у зямлю няглыбока ўкопваюцца штандары ($1\frac{1}{2}$ мэтра ў зямлю, $\frac{1}{4}$ м. над зямлёю), затым кладуць вянкi з круглага бярвення (не расьпілоўваюць, не экономяць!). Для хаты ідзе 13—15 вянкаў. Крыюць хаты „драньню“. У хаце ня больш 4 вакон. Разьмер хаты $5,5 \times 6,5$ мэтраў, рубяць у прасты кут. Апошнія гады сяляне пачалі рабіць вельмі добрыя „зашчыты“ (Танеж, Слабада). Вялікія хаты пабудаваны кулакамі. Тыпова з гэтага боку хата кулака в. Слабоды Мірона Бакуновіча. У беднякоў больш распаўсюджаны хаты чатырохсьценкі без прыбудовы сенцаў, у больш заможных пяцісьценкі (хаты на дзьве паловы). Поплеч з хатамі хлявы, „сьцёпкі“, „сьвіноўнікі“. Хлявы халодныя, з тонкага бярвення, крыты „драньню“. Вышак у хлявах няма—сьвішча зімою вецер. „Сьценкі“ разьмерам 3×3 м., вянкi ў іх перакладаюцца кудзеляю, мохам, знадворку аббіваюць дошкамі. Гумно знаходзіцца далей за хлявамі, таксама крыта „драньню“. У гумне пасярэдзіне ток, дзе малоцяць, абапал—застаронкі для збожжа. Большая частка збожжа знаходзіцца ў стажкох на высокім падмосьце. Ток у гумнах з дошак, з гліны рэдка робяць бо яна глыбока залягае.

Двор ад двара рэдка адмяжоўваецца плотам, а ў большасьці хлявамі. Абсталяваньне хат простае: адзін зьбіты стол, доўгія лавы—„услоны“, скрыня, куды складаюць вопратку і ніткі, альбо бочку для тэй-жа мэты, „памост“ ці „пол“ для спаньня, лучнікі (новая назва іх „грамафоны“), альбо лямпы (часта ёсьць і лямпа і лучнікі, бо яны даюць цяпло зімою) жэрдка з вопраткай (жаночыя сарочкі, сьвіткі і „чабоці“), бажніца з лікам багоў ад 4 да 8, у больш чыстых хатах можна знайсці і люстэрка, над вокнамі вешаюць газэты, размалёваныя ў розныя ўзоры.

Бялізна вельмі грубага вырабу і цяжкая вагою. Дзеці да 5 год носяць доўгую „кашулю“ і хлопчыка ад дзяўчынкі можна адрозьніць па валасох (стрыжаны хлопчык). Стрыгуць авечымі ножнамі.

Жанчыныносяць доўгія „кашулі“, зверху іх спадніцы і кохты, у сьвята апранаюць „андарак“ са зборамі ці спадніцу са зборамі, якую ўнізе абшываюць рознакаляровымі стужкамі. Вышываюць як мужчынскія, так і жаночыя кашулі: каўнер, канцы рукавоў і ніз; вышываюць таксама і хусткі. Апошнія гады шматносяць крамніны зыркага колеру.

Бялізну мяняюць па суботах, мыюць бяз мыла, у „жлукце“. Абутак — „пастолі“, летам „чабоці“. Амаль кожны гаспадар мае „чабоці“.

Ежа дрэнная. Сьнеданьне: „пячонікі“ — печаная бульба з расолам ці кіслай (квашанай) капустай. Абед: буракі з крупамі і каша. Бульба і на вячэру. Раз у тыдзень бываюць грэцкія бліны, іх ядуць з салам, якое купляюць у коопэратыве. У коопэрацыі купляюць алей, рыбу (тараны, селядцы) і цукар. Апошні час сяляне часта п'юць „кроп“ (чай, вар) і вельмі любяць „патаку“. Калі яе прывозяць у коопэратыў адразу разьбіраюць усю.

Санітарыя дрэнная. Глыбіня студняў ад 2,5 м. да 4 м., глыбіня вады 1 м. Скрыня ў студнях робіцца з дубовых слупікаў ці сасновых дошчак. Студня на 5—6 двароў, вада дастаецца крукамі, агульнага вядра няма, крышак на студнях няма. У хатах няма ніякай санітарыі і гігіены. Сьвіней кормяць у хатах, хату падмятаюць раз у дзень, ядуць з аднае місы, пасудзіну мыюць, але не выціраюць, падлогу вельмі рэдка мыюць. У вебрах вада заўсёды брудная. Летам ужываюць бярозавік. Для гэтага ў часе „плаку бяроз“ падсекваюць дрэва і падстаўляюць бочку. Поўную бочку прывозяць дамоў і становяць у халоднае месца. Калі пераходзіць квас, тады падбаўляюць соладу з ячменных круп. Пасьля паступова ў квас падліваюць вады.

Мыюцца сяляне раз на дзень бяз мыла, у сьвята з мылам, цела ніколі ці зусім рэдка мыюць і на вуліцы можна спаткаць людзей, якія моцна „чухаюцца“. Лазьні толькі 2 ў с. Танежы і адна ў Слабадзе. Па сельсавеце ёсьць 20 чалавек хворых на „каўтун“. Веды па санітарыі і гігіене не распадсюджваюцца сярод насяленьня.

Сямейны быт зусім просты. „Мат“ пануе, часта бываюць сваркі, ніякага выхаваньня для дзяцей. Хлопцы жэняцца маладымі ад 18 да 20 год. Апошні час багата выпадкаў ёсьць, калі хлопцы без усялякіх сватоў бяруць дзеўку замуж. Ёсьць сем'і, у якіх больш 10 дзяцей. Малых дзяцей падкормліваюць „суслаю“ (трапка з хлебам і цукрам).

Сярод насяленьня часам захаваліся старыя звычэй і абрады. Прывядзем найбольш цікавыя. Пры пабудове хаты перад тым, як пачынаць гэта, гаспадар ці гаспадыня ідзе да знахара, каб ён параіў, як трэба ставіць хату ці вокнамі на ўсход, ці дзвярыма на захад і інш. Пры закладцы першага вянка гаспадар спраўляе пір — багата гарэлкі, каб у новай хаце добра і весела жылося. Пад куты кладуць срэбныя грошы.

Цікавы звычай на Купалу. У гэты дзень жанчыны ўстаюць вельмі рана перад усходам сонца. Яны кажучь, што ў гэты дзень само сонца купаецца. Бяруць дзяцей, распранаюць іх і самі распранаюцца ды голымі качаюцца ў аусе (каб ніхто ня бачыў). Робяць гэта, каб з цела сышла кароста ці іншая хвороба.

На першы дзень вялікага пасту пякуць аладкі „дужыкі“ і думаюць: хто іх зьесьць, той будзе адчуваць сябе дужым увесь год.

За дзень да Купалы з травы „самасец“ плятуць вяроўку і ў раньні на Купалу вяроўку гэтую перакідаюць праз вуліцу і якая карова ня хоча ісьці праз вяроўку, дык яе гаспадыня ведзьма. Наогул шаптухам, гадальшчыцам вельмі вераць. На хутары Сярэдняй Печы жыве „Са-

ломенная баба". Яна гадае на саломе і да яе шмат прыходзіць народу за дзесяткі верст.

Бытавыя ці абрадавыя песні ўжо мала захаваліся. Моладзь пяе пахабныя прыпеўкі, занесеныя ў часе вайны і окупацый, прычым саромныя песні часта сьпяваюць і дзяўчаты.

Мова захавалася старая і часта можна пачуць вельмі рэдкія словы, якія ня знойдзеш у слоўніках. Замест былога „ѣ“ у гутарцы чуваць дыфтонг іе (дзіёд). Гук ы часта чуваць як у (було, мула). Аканьня няма. Кажуць „молады“.

Р. Н. Гацко.

Водная расьліннасьць Полацкай акругі.

З прац экспэдыцыі Навук. Краязн. Т-ва Б. Д. У.

(Матар'ял з экспэдыцыі ў Полаччыну ўлетку 1928 г.).

I.

Полацкая акруга ўяўляе сабою паўночную акраіну Савецкай Беларусі. З поўначы яна мяжуе з тэрыторыяй Р.С.Ф.С.Р.; з усходу—з Віцебскай акругай, з захаду мяжуе з тэрыторыяй Заходняй Беларусі, якая захоплена покуль што панскай Польшчай.

З усіх акруг Савецкай Беларусі Полацкая найбольш багатая вазёрамі. Большасьць іх—вазёры праточныя. Усяго вазёр у акрузе—378. Усе яны ўваходзяць у склад Вазёрнага краю і зьяўляюцца ледавіковымі па свайму паходжаньню. Спатыкаюцца і сьляды яго ў выглядзе каменяна па берагох. Выцягнутая іх форма ў паўночна-зах. напрамку таксама характэрна.

Найбольш буйнымі зьяўляюцца: Асьвейскае возера—57 кв. кл. Агульная плошча вазёр па акрузе раўняецца 32,01 гэктараў. Плошча-ж буйных забалочаных прастораў складае 260,6 кв. кл.

З гэтых даных відаць, што вадазборы ў эконоіцы акругі, у эконоіцы вясковага насельніцтва, для якіх рыбны промысел вялікая падмога, адыгрываюць вялізную ролю. Вывучэньне воднай расьліннасьці гэтай акругі ўжо даўно выклікаецца неабходнасьцю як з навуковых, краязнаўчых меркаваньняў, гэтак і эконоічных, паколькі водная расьліннасьць у агульнай эконоіцы вадазбораў, у рыбнай гаспадарцы можа быць або дадатным або адмоўным фактарам.

На вялікі жаль, вадазборы толькі пачынаюць вывучацца проф. Шчапоцьевым (вывучэньне плянктону), часткова Наркамземам. Па воднай расьліннасьці я спэцыяльных прац не знайшоў акрамя старадаўных прац як, напр. зборнік Віцебская губ. 1890 г., у якім зьмешчаны некаторыя расьліны сабр. А. Антонавым у 1887 г. З сучасных прац наогул па расьліннасьці Полаччыны трэба азначыць М. А. Зьбіт-коўскага са сьпісам расьлін 1925 г., па геоботаніцы там працавала т. Палаянская. Пры гэтым водная флёра ахоплена нязначна, паміж іншым і выпадкова.

Я з усёй Полацкай акругі пазнаёміўся і сабраў матар'ял толькі з Вульскага р. і крыху Полацкага р., апошняе дадаў крыніцамі з літаратуры.

Мне ў Вульскім раёне давялося пазнаёміцца і сабраць расьліны толькі з 14-15 возёр, якія зьмешчаны на табліцы. Пры гэтым, з вазёр Бярозава і Янова сабраць багата матар'ялу не ўдалося, з прычыны мэліюрацыйных прац. Вада ў воз. Бярозавым была ўзьнята да 1—1½ мэтраў. У Полацкім р. у 1927 г. я сабраў расьліны з 5-6 вазёр.

Водныя расьліны, маючы свае пэўныя жыццёвыя прывычкі, знаходзяцца ў простаі залежнасьці ад экалёгічных умоў. Уласьцівасьці дна, вады, глыбыня, асабліва берагі і інш. азнакі тлумачаць нам зьяўленьне ў гэтым месцы тае ці інш. расьліны.

Многу складзены сыпіс паасобных расьлін па асобных вазёрах, якія былі мною заўважаны і сабраны. Ён зразумела ня можа прэтэндаваць на абсалютнае вычэрпваньне ўсіх водных расьлін. Нельга было мне аднаму аб'ехаць усе берагі і я ня меў мажлівасьці рабіць назіраньні ў працягу ўсяго вэгетацыйнага пэрыоду.

Усе сабраныя расьліны я разьбіў на 4 групы, дадаўшы ад сябе 5-ую гр. домінуючых вадаростаў. Скарыстаў проф. Вармінга для падзелу, а схему табліцы і некаторы мэтодологічны бок працы ў спэцыяльнай частцы запазычыў у Н. А. Вінтэра¹⁾. Ніжэй прыводжу табліцу сабраных мною расьлін. Расьліны прыведзеныя для возера Крывое сабр. удзельнікамі тэй-жа краязнаўчай экспэдыцыі т-ва т. Зьбіт-коўскім і т. Мацейчыкам.

Табліца сабраных расьлін па паасобных вазёрах Вульскага раёну Полацкай акругі.

	воз. Каранёва	воз. Усьвея	воз. Плюсна	воз. Астравіта	воз. Глыбач	воз. Глыбачанскае	в. Лініц	воз. Рукшаніны	воз. Доўгае	воз. Павулье	воз. Янова	воз. Бярозавае	воз. Махірова	воз. Крывое	воз. Мугірына	вазірню Семяніцкае	сажалка 7-годкі Вулы
I. Расьліны прымацаваныя да дна і апушчаныя ў ваду.																	
<i>Chara</i> sp.	—	—	—	—	—	+	—	*	*	+	—	—	—	—	—	—	+
<i>Fontinalis antipirecia</i>	—	—	—	+	+	+	—	+	+	—	—	+	—	—	—	—	—
<i>Ceratophyllum submersum</i> L.	—	*	+	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—
<i>demersum</i> Z.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—
<i>pentacanthum</i> Hayn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*	—
<i>Myriophyllum spicatum</i> L.	+	—	+	—	—	*	—	—	—	+	+	+	—	+	—	—	—
<i>alterniflorum</i> D. C.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—
<i>Rinunculus circinatus</i> Sibth.	—	+	+	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—	+	—	—
<i>confervoides</i> Fr.	+	+	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. <i>Potamogeton crispus</i> L.	+	+	—	—	—	+	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—
2. <i>prelongus</i> Wulf.	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—
3. <i>lucens</i> L.	—	*	—	—	—	—	—	—	+	+	+	—	—	+	—	—	—
4. <i>lucens</i> var. <i>acuminatus</i> Schum.	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Н. А. Винтер „Растительность Себетских озер в Лужском районе Северо-Западной области“—труды Ленингр. Общества исследователей природы т. 58.

	воз. Каранёва	воз. Усьвея	воз. Плюсна	воз. Астраница	воз. Глыбач	воз. Глыбачанскае	в. Лінін	воз. Рукшаница	воз. Доўгае	воз. Павульце	воз. Янова	воз. Бярозавое	воз. Махірова	воз. Крывое	воз. Мугірына	азаро Семініцкае	Сажалка 7-годкі Вулы
5. <i>Potamogeton perfoliatus</i> L.	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	+	+	-	+	-	-	-
6. " <i>natans</i> L.	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	-	-	-
7. " <i>compressus</i> L.	-	+	+	-	-	+	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-
8. " <i>pectinatus</i> L.	-	+	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	-	-	-
9. " <i>mucronatus</i> Schad.	-	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-
10. " <i>obtusifolius</i> M. K.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
11. " <i>alpinus</i> Balb.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
12. " <i>trichoides</i> Cham. et Sch.	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
13. " <i>nitens</i> Weber	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
14. " <i>pussilus</i> L.	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
15. " <i>gramineus</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
16. " <i>rutilus</i> Wolf.	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Stratiotes Aloides</i> L.	-	-	-	+	-	-	*	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
<i>Hydrilla verticillata</i> casp.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
<i>Elodea canadensis</i> Rich. Michx.	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	-	+	-	-
<i>Sagittaria sagittifolia</i> L. (надводная)	-	-	-	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-
II. Расьліны прымацаваныя да дна, але з плаваючымі лістамі.																	
<i>Sagittaria sagittifolia</i> L. f. <i>natans</i>	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
" " L.	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
<i>Polygonum amphybium</i> L. f. <i>aquaticum</i>	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
<i>Sagittaria natans</i> Poll.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Sparganium simplex</i> Huds.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>Friesii</i> Beure	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Nymphaea alba</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	*	+	-	+	-	-	-	-	-
<i>Nuphar luteum</i> sm.	+	+	+	+	+	+	+	+	*	+	-	+	-	-	-	-	-
<i>Potamogeton natans</i> L.	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
III. Расьліны плаваючыя.																	
<i>Lemna trisulca</i> L.	-	+	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>minor</i> L.	-	+	-	-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Hydrocharis morsus ranae</i> L.	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Stratiotes aloides</i> L.	-	-	+	+	+	-	*	-	*	-	-	-	-	-	+	-	-

	воз. Каранёва	воз. Усьвєя	воз. Плюсна	воз. Астранига	воз. Глыбач	воз. Глыбачанскае	воз. Лїниц	воз. Рукшаніны	воз. Доўгае	воз. Папульє	воз. Янова	воз. Барозавае	воз. Махірова	воз. Крывое	воз. Мугірына	вазїрцэ Семяніцкае	Сажалка 7-голі Вулы
<i>Utricularia vulgaris</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	*	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>minor</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>intermedia</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
IV. Расьліны вадаземныя																	
<i>Acorus calamus</i> L.	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Alisma Plantago</i> L.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
" <i>Michaletti</i> Asch. et Graeb.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Butomus umbellatus</i> L.	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Sium latifolium</i> L.	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Scirpus lacustris</i> L.	-	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
" <i>radicans</i> schk	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
<i>Cicuta virosa</i> L.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Calla palustris</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Equisetum limosum</i> L.	-	+	+	+	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-
" <i>palustris</i> L.	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Glyceria fluitans</i> K. Br.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+
" <i>aquatica</i> whelb.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Iris pseudacorus</i> L.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
<i>Menyanthes trifoliata</i> L.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Oenanthe aquatica</i> Lam.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Phragmites communis</i> Trin.	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Typha latifolia</i> L.	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
" <i>angustifolia</i> L.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
і інш.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
V. Наяўна прэвалюючыя формы вадаростаў, якія мною былі заўважаны ў час масавага разьвіцьця																	
<i>Oedogonium</i> sp.	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Spirogyra</i> sp.	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Oscillaria</i> sp.	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Rivularia</i> прымацав. да расьлін	*	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
" вольнаплаваючая	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Nostoc pruniforme</i>	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	*	-	-	-	-

	воз. Каранёва	воз. Усьвея	воз. Плюсна	воз. Асравіта	воз. Глыбач	воз. Глыбачанскае	в. Лініц	воз. Рукшаніцы	воз. Доўгае	воз. Павудзье	воз. Янова	воз. Бярозавае	воз. Махірова	воз. Крывое	воз. Мугірына	вазарло Семянішкае	сажалка 7-годкі Вулы
Mougectia	—	—	—	*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Buolbchetae	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pediastrum	+	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—
Cosmarium	+	—	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cladophora	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Confervoidae	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*	—	—	—	—	—	—	—

* Тлустымі зорачкамі азначаны асабліва пашыраныя расьліны (прэвалюючыя).

Эколёгічныя даныя аб некаторых з іх зьмяшчаю ніжэй, а рэшту прыводжу проста ў выглядзе сьпіску.

Як відаць з табліцы, ёсьць наяўнасьць індывідуальнасьці вазёр, чаму я лічу неабходным сьпыніцца тут хоць на некаторых.

Воз. Каранёва знаходзіцца ў 4-х вяр. к захаду ад мяст. Вулы. Яно, адно з прыгажэйшых вазёр, знаходзіцца сярод маладога хваёвага лесу. З усіх бакоў, акрамя паўночна-заходняга, вакол закрыта хваёвым лесам. Возера можна далучыць да тыпу высокіх вазёр з моцным грунтам бялява-пясковага дна (паўночна-ўсходні бераг, з якім я пазнаёміўся). Вада дужа празрыстая. Памер возера плошчаю 17,7 гэкт. Возера глухое.

З рыб насяляюць: вокунь (найбольш), карась, лінь, шчука, платва ясь, укля.

Мне давялося пазнаёміцца толькі з паўночна-заходнім і паўночна-ўсходнім берагамі. *Паўночна-ўсходні бераг* пясковы, моцны, нага ня грузьне. Бераг высокі, рэзка круты, размыты і цяпер далей падмываецца прыбоям хваляў, якія плешчуца, утвараючы пену.

Вада тут празрыстая, адкладу глею няма. Ступіўшы ў вадз адчыняецца надзвычайна прыгожая панарама—густы, высокі, стромкі і жывы падводны луг, ці лес. Зялёная падводная коўдра ў большасьці складаецца з 1) *Элёдэі*, якая тут значна пашырана і як-бы з глыбіні наступае на бераг. Каля берагу і крыху глыбей асобнымі купкамі ўклінаюцца адна ў адну, засяляюць: 1) Густы ялец (*Myriophyllum spicatum* L.); пры самым беразе, на пясковым грунце мною знойдзена тут рэдкая расьліна і цікавая 2) *Hydrilla verticillata* Casp. Спатыкаецца рэдка, адзінкамі ў празрыстай пясковай, берагавой зоне. Значна пашыраны ўрэчнік курчавы (*Potamogeton crispus* L.), ўрэчнік працяталісны (*Potamogeton perfoliatus* L.).

З *вадаростаў* гэтае прыбрэжжа багата нітчатымі вадаростамі *Oedogonium* sp., якія прымацоўваючыся да калоў, галінак хвораства ўтвараюць як-бы пухкія ўзвешаныя ў вадзе капшукі. Назіраецца ма-

савае апляценьне ёю расьлін. Сярод *Oedogonium*'а сотнямі¹⁾ спатыкаюцца *Spirogyra* sp., дзесяткамі¹⁾—*Cosmarium*, *Scenodesmus*, *Cladophora*, *Pediastrum*. Часьцей тут спатыкаюцца колёніяльная форма *Rivularia* sp., якія купкамі прымацованы да расьлін. Пападаюцца дзесяткамі і *Bulbochet*'ы sp.

Зусім інакшы выгляд мае паўночна-заходні бераг возера. Грунт забалочаны, бузяны. Процэс заільваньня дасягнуў паверхні. З гэтага боку возера зарасло ўжо балотнымі расьлінамі: калючым дзедам (*Spar-*

Мал. 1. Урэчнік курчавы *Potamogeton crispus*.

ganium Simplex Huds.), вадзяным маркоўнікам (*Oenanthe aquatilis* Lam), вадзяной плавучкай (*Sagittaria Sagittifolia* L.), шальнік трыпутнікавы (*Alisma Plantago* L.), тарлачкі жоўтыя (*Nuphar luteum* Sm.).

З вадаростаў найбольш масавае пашырэньне тут мае колёніяльная форма *Rivularia* sp. якія густа абляпляюць розныя расьліны.

Зьява забалочваньня, менавата, з паўночна-заходняга боку частая, не выпадковая, законамерная. Яна знаходзіцца ў прастай залежнасьці ад пануючых вятроў. Яе першы заўважыў вучоны *Клінге*. Ён кажа „Дзякуючы пануючым ветрам, разрываецца паветраны бераг (у нас паўночна-ўсходні і ўсходні), зарастае падветраны“ — (у нас паўночна-заходні). У нас найбольш працяглымі ветрамі зьяўляюцца паўн.-заходнія. Тут толькі пачынаюць узьнікаць хвалі, воды спакойныя. Расьліны найлепш могуць разьвівацца ў больш спакойнай вадзе, к таму тут-жа і асядае багата глеістых частак, як на берагох, дзе найменш хваляў з больш спакойнай вадой.

Вада ў возеры цыркулюе пад уплывам сталага ветру, хваляў. Глыбінная вада звярочваецца назад, нясе глей і адкладае яго на паўночна-зах. беразе.

¹⁾ Паводле тэрміналёгіі проф. Гайдукова „Дасьледаваньні па экалёгіі прэснэводных вадаростаў“ 1925 г.

У возеры Каранёва назіраецца досыць выразны, пры гэтым тыпова зональны процэс зарастання возера ў яго паўночна-зах. баку (бліжэй к усходу). У першай зоне размяшчаюцца асокі (*Sagex*), вадзяны маркоўнік (*Oenanthe aquatilis* zam), бех (*cicuta virosa* L.), калючы дзед (*Spartanium*). Гэтая расьліннасьць расьце пры самых берагах на забалочаным месцы па мелкіх мясцох і ідзе ад берагу да 3—5 мэтраў. Другую зону шырынёй у 2-3 мэтры і на глыбіні да аднаго мэтру, утварае прыбярэжная водная расьліннасьць: чарот, вадз. старэліца, шальнік трыпутнікавы. Далей уперадзе ад іх пачынаецца вялікае разьвіцьцё гарлачкоў жоўтых. Яны як-бы ўтвараюць трэцюю зону. Далей ідуць зарасьлі рдэстаў гл. табл. (*Potamogeton*), вадзянога казьяльца (*Ranunculus circinatus* sibth). На жаль, ня мог зрабіць прамеры.

Зразумела, што штогодняе адміраньне частак расьлін у першай, другой і трэцяй зоне, прыводзяць да нагромаджэньня астачаў; яны разам з глеем, які тут адкладаецца, узьнімаюцьровень адкладаў. Вадазбор мялее і больш глыбокаводныя расьліны ўступаюць сваё месца балотным расьлінам. Кожная зона падрыхтоўвае глебу для насаўваньня наступнай зоны.

Воз. Лініц. Вазярцо невялікае, бузяное і зарастаючае. Берагі травяністыя, плаваючыя. Трасуцца пад нагамі. Зарастаньне актыўна працягваецца толькі з паўночна-заходняга боку. Паўднёва-ўсходні бок пясковы. Тут назіраецца прыбой хваляў.

З расьліннасьці, амаль-што выключна, казлы (*Stratiotes Alloides* L.), сярод якіх ля берагу цяжка і праехаць. Макрофлёра бедная і аднастайная. Кідаецца ў вочы наяўнасьць спэцыфічнасьці ўмоў жыцьця. З выдаростаў прэвалюе колёніальная форма *Nostoc* sp.

На апісаньні іншых спыняцца ня буду.

II.

Вазёры, з якімі мне давялося пазнаёміцца, у асноўным падзяляюцца на два тыпы: сьветлы тып узвышанага воз., як напр., воз. Каранёва, якое характарызуецца ў большасьці моцным пясковым дном, празрыстай вадой; другі тып вазёр нізінных, якія знаходзяцца на розных ступенях забалачваньня, зарастання.

Эколёгічныя ўмовы ў прадстаўнікоў гэтых тыпаў розныя, адсюль, зразумела, і расьліннасьць значна адрозьніваецца. Розныя віды расьлін, як напр., рдэсты, звязаны з пэўнымі ўмовамі асяродзьдзя. Адны з іх аддаюць перавагу стаячым водам, водам балоцістага тыпу, як напр., урэчнік бліскучы (*Potamogeton lucens* L.), урэчнік сплюснуты, (*Potamogeton compressus* M. et. K.), іншыя вымагаюць пясковай глебы, празрыстай, сьвежа прыбойнай вады, як напр. *Hidrylla verticillata* Casp.

У пашырэньні і размяшчэньні як урэчнікаў так і наогул водных расьлін бязумоўна ёсьць пэўная законамернасьць, якая ў нас у СССР яшчэ ня высьветлена. Для ўстанаўленьня законамернасьці ў размяшчэньні водных расьлін трэба сабраць як найбольш назіраньняў, што і зьяўляецца заданьнем далейшай працы сяброў нашай прырод. сэкцыі Краязн. Т-ва БДУ і інш.

Проф. М. М. Гайдуюк, у сваёй працы¹⁾ па экалёгіі прэсनावодных вадаростаў адзначыў вельмі цікавую законамернасьць у пашы-

¹⁾ М. М. Гайдуюк. Дасьледаваньні па экалёгіі прэсनावодных вадаростаў. Менск 1925 году.

рэньні і разьвіцьці вадаростаў. Ён піша „Разнастайнасьць экалёгічных умоў і колькасьць асоцыяцый і відаў, проста прапорцыянальна“ ... „Пры аднароднасьці ўмоў у вадазборы разьвіваецца толькі невялікая асоцыяцыя, якая да гэтых умоў цалкам падыходзіць і гінуць усе іншыя, якія да гэтых умоў не падыходзяць“.

Гэтыя надзвычайна трапныя і каштоўныя законы проф. Гайдуківа цалкам растлумачваюць мае назіраньні над разьвіцьцём вадаростаў, напр., у воз. Каранёва, дзе багатыя і разнастайныя ўмовы асяродзьдзя забясьпечвалі багатае разьвіцьцё разнастайных прадстаўнікоў вадаростаў і, наадварот, аднастайныя ўмовы жыцця, як напр. у воз. Лініц, воз. Махірова (Полацкі р.), Доўгае і інш., забясьпечылі пышнае разьвіцьцё і пашыранасьць у першых *Nostoc* сьлівавідны, а ў апошнім разьвіцьцё *Characeae*¹⁾.

Вышэй прыведзеныя законы проф. Гайдуківа, на мой погляд, магчыма пашырыць і на водных макрафітаў—кветкавых, толькі, у гэтым выпадку, яны часцей пашыраюцца не на від, а на асоцыяцыю, комплекс расьлін, як напр., балотных. Тут, вядома, бярэцца пад увагу ня толькі хімізм вады, але і грунт, глыбіня і інш. ўмовы, бо жыцьцё кожнае расьліны абмяжоўваецца пэўнымі ўмовамі, па-за якімі яна жыць ня можа. Пры пэўных умовах могуць ужывацца некалькі расьлін, якія маюць блізкія межы; пры звужваньні ўласьцівасьцей асяродзьдзя атрымлівае магчымасьць жыць і разьвівацца той від, экалёгія якога ўмяшчаецца ў межы гэтых умоў. Лік відаў скарачаецца, а іншы раз атрымлівае магчымасьць разьвівацца адзін які-небудзь від, як гэта мы маем хаця-б у воз. Лініц, дзе пануюць казлы (*Stratiotes Aloides* L.).

Водная расьліннасьць як аб'ект школьнага і краязнаўчага вывучэньня вельмі цікава і па каштоўнасьці біялёгічнага матар'ялу для выхаваньня сьветапогляду дыялектычнага матар'ялізму. Магчыма нават у межах школы высветліць формаўтвараючую ролю тых ці інш. фізыка-хімічных фактараў.

Водная расьлінасьць мае аграмаднае значэньне ў эканоміцы рыбнай гаспадаркі. Вывучэньне яе асабліва добра і настойліва праводзіцца ў Амэрыцы. Цяпер багата ўвагі ёй аддаецца ў СССР. Водная расьліннасьць Полаччыны ды і наогул Сав. Беларусі яшчэ спэцыяльна не вывучалася. Мы яшчэ ня ведаем сваёй воднай флёры, ня ведаем законамернасьцей у разьмяшчэньні тых ці іншых расьлін на вадазборы ў залежнасьці ад экалёгічных умоў. Адну з спроб вывучэньня воднай расьліннасьці Полаччыны я і зрабіў у сваёй гэтай невялікай працы.

Сабраны мною матар'ял у выглядзе зельніка і некаторых проб з вадаростамі паступіў у агульны зельнік Ботанічнага кабінэту БДУ; паступіць у музэй Полацкай акругі і ў Музэй Нав. Краязн. Т-ва БДУ.

Ніжэй, як дадатак да табліцы, прыводжу экалёгічныя даныя сабрананага мною матар'ялу і даныя воднай расьліннасьці Полаччыны дапоўненыя згодна літаратурных крыніц. Пры гэтым клічнікам (!) азначаю расьліны, якія сабраны мною.

*Chara*²⁾ sp.! На гліністым глеі ў сажалцы Вульск. 7-годцы, у воз. Рукшаніцы багатае прыдоннае разьвіцьцё. У воз. Доўгае ёю запружана дно цэлай лугі.

¹⁾ Матар'ял па *Characeae* перасланы ў Галоўны Ленінградзкі Ботанічны Сад для азначэньня.

²⁾ Матар'ял для азначэньня пасланы ў Ленінгр. Бот. Сад.

Chara coranata Liz. Указ. Вінтерам для сібірських вазёр. На пяску, у прыбойнай паласе.

Chara fragilis Desvaux на глеі. Вінтэр.

Fontinalis sp.! Дно, топки грунт, на глыбіні 1—1½ мэтру.

Ceratophyllum pentacanthum Haup.! 19.VII.28 г. Гліністае, глеістае дно. Значна ёю зарасла сажалка Вульскай 7-годкі.

Ceratophyllum submersum L.! Запружаны паўночны край воз. Усьвея і рэчачка, якая выцякае ў Дзьвіну, рыба ня можа прабіцца вясной у возера.

Ceratophyllum demersum L. (1882 г. Магілёўск. г. Чулоўскі; Віленск. г.) воз. Крывое, Вульскі р. затока, 24.VII.28 г. сабр. т. Мацейчык; Г. Зьбіткоўская.

Myriophyllum spicatum L! Празрыстая вада глыбіня ад ½—2 мэтр.

Myriophyllum verticillatum L! Пскоўск. губ.—Пургін; Віленская губ.

Myriophyllum alterniflorum D. С. Вульскі р. воз. Мугірына сабр. Г. Зьбіткоўская і т. Мацейчык. 1928 г.

Ranunculus circinatus Sibth! Стаячыя вадазборы.

Ranunculus aquatilis L.! воз. Усьвея. Пясковы бераг, паласа прыбою.

„ *fluitans* Lam.! Хуткая вада, руч'і, рэчкі. Віленск. Магіл. губ.

„ *flaccidus* Pers. Стаячыя і ціха-цякучыя воды. Магіл. губ.

„ *sceleratus* L.! бер. воз. Павульля. Рэдка.

„ *reptans* L. Віленск. губ.—Зелянцоў.

„ *Lingua* L.! На балоцістых топкіх мясцох. Часта.

Potamogeton crispus L.! Зімовыя парасткі ўжываюць ад рэўматызму.

„ *praelongus* Wulf.! На мяккім узрыхленим глеі, гл. ½ м.

„ *lucens* L.! Забалочаны, глеісты вадазбор. Даўжыня 1-2 м.

„ *perfoliatus* L.! Дно з адкладам глею. Глыб. ад ½—да 1½ м.

„ *patens* L.! Забалочаныя, ціхія вадазборы.

„ *compressus* L.! Забалочаныя, глеістыя вадазборы.

„ *pectinatus* L.! Бузяны, глеісты грунт. Глыб. ½ м.

„ *micronatus* Schad.! Прыбярэжжа з глеістымі адклад.

„ *trichoides* Cham et Schad! Крыху глеіст. адклады.

„ *obtusifolius* M. et K.!

„ *russillus* L.! Забалочаны грунт. Утварае густыя зарасьлі.

„ *rutilis* Wolf! Глеістае дно, Мутная вада, утв. зарасьлі.

„ *nitens* Weber. воз. Крывое, Вульскі р. Зьбіткоўская, т. Мацейчык.

„ *gramineus* L. воз. Крывое, Вульскі р., Зьбіт-

- коўская, т. Мацейчык.
- Potamogeton marinus* L. Пяскова-камяністае дно, зарасьлі. Віленская г., Пскоўск. г.
- " *fluitans* Roth. Нёман. Віленск, Пскоўс. Магіл. губ. у шпаркіх водах.
- " *rufescens* Schrad. Пск., Магіл., Віленск.
- " *acutifolius* Link. Пскоўск. г., Віленск. У вазёрах.
- " *densus* L. Указ. для Віленск. губ. у рэчках, канавах.
- Hydrilla verticillata* Casp.! Рэдка, пясковы грунт, прыбойная паласа.
- Alisma Plantago* L.! *Alisma Michaletti* Asch. et. Graeb.!
- Butomus umbellatus* L.!
- Glyceria aquatica* Wahlb.! sp.
- " *distans* Wahlb. Віленск.
- " *plicata* tr. Віленск.
- " *spectabilis* M. et. K. Віленск.
- Hippuris vulgaris* L. Пскоўск. губ.
- Iris pseudacorus* L.! Травяністы, балоцісты бераг.
- Lemma minor* L.! У Полацкім р. у саж. Махірова назіраў рэдкую зьяву красаваўня гэтай краскі ад 8—15 ліпня. Прапараты з яе ў гліцэрын-жэлаціне знаход. у Бот. кабін. Б. Д. У. і ў заформалінаваным выглядзе.
- Scirpus paluster* L! (*Heleocharis palustris* R. Br.) Балоцісты бераг.
- " *radicans* Schk.! Глеістае дно вазёр.
- " *lacustris* L.! Бузяное, тарфяное дно. Утв. зарасьлі.
- " *Tabernaemontani* Gmel. Вілен. губ. Пскоўск.
- " *Maritimus* L. Віленск. губ.
- " *silvaticus* L. Віленск. г. па балотах, берагох рэк.
- " *pauciflorus* Linhtf. Магіл. губ.
- Typha latifolia* L.!
- " *angustifolia* L.!
- Utricularia vulgaris* L.! Зарасьлі ў канаве воз. Рукшаніцы. Заходзіць і ў возера.
- " *intermedia* Haync. Полацк. р. Канавы.
- " *minoz* L.! Мокрае імховае балота, сярод купінак у вадзе.
- Увесь сабр. матар'ял па флёры не пералічаю.
- У заключэньне прыношу шчырую падзяку *Нав. Кр. Т-ву* Б. Д. У., дзякуючы якому я меў магчымасьць узяцца за гэтую працу; *М. А. Зьбіткоўскаму*, за яго шчырую дапамогу, кіраваньне на працягу ўсяго часу апрацоўкай тэмы, правэркай матар'ялу і за тое, што ён звазіў матар'ял для правэркі ў галоўны Ботанічны Ленінгр. Сад.
- Выказваю ўдзячнасьць супрацоўнікам Гал. Бот. Ленінгр. Саду т. Язэпчуку, т. Цынзэрлінгу і Крэзэтовічу, якія зрабілі ласку і правярылі матар'ял па *Potamogeton* і *Characeae*.
- Не магу не азначыць удзячнасьцю сатаварышоў па працы тэй-жа краязн. экспэдыцыі т. Г. Яз. Зьбіткоўскую і т. Мацейчыка за ўсю іх дапамогу, якую яны мне аказалі.

С. Мялешка.

Полацкі Акруговы Краязнаўчы Музей.

Краязнаўчая праца, якая пачала разгортвацца на Полаччыне пачынаючы з восені 1925 г., выклікала патрэбу ў арганізацыі Акруговага Краязнаўчага Музею. З верасня месяца 1925 г. пачынаецца збор экспанатаў як ад паасобных таварышоў, так і ад розных устаноў. Такім чынам, сабраныя экспанаты і паслужылі пачаткам заснавання Акруговага Музею.

Але галоўнаю перашкодаю ў справе арганізацыі музея зьяўлялася адсутнасць належнага памяшкання. І толькі ўвосені 1926 г. Акруговае Т-ва Краязнаўства атрымала надзвычайна добрае памяшканне пад музей — будынак былога Сафійскага сабору.

Як вядома, гэты будынак сам па сабе зьяўляецца музейным экспанатам даволі вялікай каштоўнасці таму, што гэта ёсць помнік сёвай Полацкай старажытнасці. Сафійскі сабор знаходзіцца на гістарычным месцы — Вышэйшым Замку пры ўпадзенні Палаты ў Заходнюю Дзвіну. Пабудаваны ў другой палове XI стагоддзя ў часы Полацкага князя Усяслава Ізяславіча. У 1750 г. быў рэстаўраваны ў стылі Барока вуніяцкім біскупам Флёрыянам Грабніцкім.

У гэтым помніку захавалася старажытная кладка з плімфаў ва ўсходняй сцяне, фрэскі на гэтай-жа сцяне, у падполлі вялікая княжая грабніца XII стагоддзя, фундамент і старажытныя слупы з рэшткамі фрэсак. Быў зроблены рамонт будынку акруговага музея, на які Полацкі Акрывканком адпусціў 1500 рублёў.

Патрэбна адзначыць, што з боку акруговых устаноў і арганізацый былі даволі чутлы адносіны да справы арганізацыі краязнаўчага музея.

Акруговы музей падзяляецца на 3 аддзелы: 1) культурна-гістарычны, 2) грамадзка-эканамічны і 3) прыродна-геаграфічны.

І Культурна-Гістарычны Аддзел.

Гэты аддзел падзяляецца на шэраг паасобных куткоў:

1) Куток рэвалюцыйнага руху на Полаччыне, які складаецца з наступных экспанатаў: фотографічныя здымкі рэвалюцыянераў 1905 г., ахвяр рэвалюцыі, душыцеляў рэвалюцыі (жандараў, поліцейскіх і інш.), здымкі паасобных частак гораду, у якіх адбываліся рэвалюцыйныя падзеі, архіўныя матар'ялы наконт рэвалюцыйных падзей, адозвы, брошюры, газеты, плякаты і інш.

2) Куток Савецкага будаўніцтва на Полаччыне (матар'ялы розных павятовых і акруговых зездаў Саветаў, пастановы і загады мясцовай Савецкай улады і інш.).

3) Мастацкі куток складаецца з малюнкаў алейнымі фарбамі на палатне, як напрыклад: партрэтная галерэя дзеячоў Домініканскага ордэну (у ліку 67 партрэтаў), малюнкi мясцовых мастакоў (партрэт Скарыны і інш.), крэсла стыльнае, разьбы, скульптура, шмат узораў розных прыгожых тканін, высокамастацкіх вышывак, дываны, паясы з бісеру і г. д. Адным з найцікавейшых і найкаштоўнейшых экспанатаў будуць заяўляцца Слуцкія паясы (злучэнне пэрсных узораў з узорамі васілька).

Ёсьць копіі Корэджыя, Цвепала і Ціцыяна. Некалькі малюнкаў бізантыйскага і вуніяцкага пісьма. Частка Слуцкіх паясоў з надпісамі „Лео Маджарскі“ „в граде Слуцке“ (XVIII ст.) і надзвычайна каштоўны малюнак „забойства пакутніка Сьцяпана“ італьянскага мастака Сальватара Роза, якія маюць агульна-дзяржаўнае значаньне, былі перададзены Віцебскаму Дзяржаўнаму Музею.

4. Куток па нумізматыцы (монэты) налічае звыш 1000 монэт. Сабраны гэты куток выключна са скарбаў, якія былі знойдзены на Полаччыне. Даволі багатая і цікавая калекцыя монэт вялікага княства Беларуска-Літоўскага (дэнары, саліды, паўтаракі, траякі, грошы і інш.). Таксама шмат сабрана монэт б. Расійскай Імпэрыі і папярковых грошай, якія выходзілі ў часы войнаў імпэрыялістычнай і грамадзянскай.

5. Вайсковы куток, які складаецца: а) з халоднага аружжа XIX в. і б) агнястрэльнага аружжа 20—40—60—80 г. г. XIX стаг. (19 стрэльбаў, пісталеты), ядры ад гармат (8) і інш.

6. У склад археолёгічнага кутка ўваходзяць наступныя калекцыі: культура каменнага веку, якая прадстаўлена каменнымі прадметамі эпохі неаліту (каменныя сякеркі, малаткі, нажы, долаты, скрабкі і інш.). Цэлы старажытных будынкаў г. Полацку (XI—XIII—XVII і г. д.).

Усе гэтыя рэчы сабраны выключна на тэрыторыі Полацкага акругі.

Агульны лік прадметаў па археолёгіі дасягае да 100 экзэмпляраў.

7. У кутку старажытнага друку ёсьць рукапісныя кнігі XVII в., бібліі на нямецкай і польскай мовах XVI і XVII ст., запіскі студэнтаў Полацкай езуіцкай акадэміі XVIII ст., рэпрадукцыі розных актаў, плянаў і грамат па гісторыі старажытнага Полацку (53 экз.) і друкарскі станок XVIII в.

II. Грамадзка-Эканомічны Адзел.

Тут зьмяшчаюцца экспанаты па этнографіі насельніцтва Полаччыны. Рознымі рэчамі полацкай вёскі, рознымі зарысоўкамі прадстаўлена матар'яльная культура сялян. Цэнтральнае месца займае хата полацкага селяніна XIX ст., дзе паказаны яго быт у працы і адпачынку. Акрамя звычайных хатніх рэчаў зьмешчаны некаторыя модэлі і апранутыя манэкены гаспадары і гаспадыні.

Тут сабраны рознастайныя тканіны, узоры тканін, посьцілкі, кросны, прасьніца, сукала, бёрды і ўсякія іншыя рэчы, якія служаць да прадзіва і ткацтва.

Досыць добра прадстаўлена сялянская вопратка: жаночая (рознакалёрныя андаракі, надзвычайна цікавыя гарсэцікі, вышываныя сарочкі, хвартушкі, сьвіткі), мужчынская (вышываныя кашулі, сьвіткі, паясы і паяскі, зрэбныя нагавіцы і інш.).

Яшчэ ёсьць беларускія музычныя інструманты (цымбалы і дуда), якія і ў сучасны момант распаўсюджаны на Полаччыне.

Затым адпаведнымі экспанатамі прадстаўлена шкляная і ганчарная вытворчасць на Полаччыне. Паказаны самы працэс вырабаў з ільну, а таксама прылады, якімі апрацоўваецца лён.

Ёсьць 30 дыяграм, схэм і картаграм, якія характарызуюць дзягненні на Полаччыне да дзесятай гадавіны Кастрычнікавай рэвалюцыі па ўсіх галінах Савецкага будаўніцтва (народная асвета, сельская і лясная гаспадарка, прамысловасць, ахова працы, сацыяльнае страхаваньне, ахова здароўя і інш.). Некалькі дыяграм, якія характарызуюць

дасягненні ў галіне профэсійнага руху на Полаччыне. Ёсць да 40 фотографічных здымкаў розных зьездаў, конфэрэнцый, урачыстасьцяў, мітынгаў і г. д.

III. Природна-Географічны Адзел.

У гэтым адзеле знаходзіцца 40 чучалаў (мядзведзя, птушак і сысуноў). Вельмі добра зробленыя модаліты глебы, 23 гэрбарыі (у рамках) мясцовых расьлін і дравесных парод.

Пры музэі ёсць бібліятэка, якая складаецца з наступнай літаратуры: выданьні БАН, розная краязнаўчая літаратура і часопісы, а таксама кнігі розных аўтараў (Сапунова і інш.) адносна Полаччыны.

Працуе музэйная рада, якая складаецца з прадстаўнікоў сэкцый і камісій акруговага т-ва краязнаўства.

Праца музэйнай рады выяўляецца ў сыстэматызацыі і інвэнтарызацыі экспонатаў музэю, а таксама ў правядзеньні экскурсій.

За тры гады існаваньня Полацкага Акруговага Краязнаўчага Музэю апошні наведала да 15.000 чалавек як арганізаваных груп, так і адзіночак, пераважна рабочых, чырвонаармейцаў, вучняў, членаў проф. саюзаў і сялян.

Музэй бывае адчынены 3 разы на тыдзень: у аўторак, сераду і нядзелю ад 10 да 3-4-х гадзін. Для экскурсій музэй адчыняецца ў любы час.

На ўтрыманьне музэю Акрвыканкомам адпускаецца штогод 1000 руб. На 1929-30 бюджэтны год мяркуецца адпусьціць на патрэбы Музэю 2.500 руб.

У далейшым, перад Акруговым Краязнаўчым Музэем стаяць наступныя чарговыя задачы:

1) Правесьці рэарганізацыю кутка рэўруху ў асобны адзел, які змог-бы належнымі экспонатамі (фот. здымкі, газэты, лістоўкі, проклямацыі, загады і г. д.) яскрава і ўсебакова адбіць рэволюцыйны рух на Полаччыне ў часы паншчыны, канец XIX ст., рэволюцыю 1905 г., эпоху вайны імперыялістычнай і грамадзянскай, Кастрычнікавую рэволюцыю, змаганьне за ўладу саветаў у пэрыод окупацый, партызанскую барацьбу і інш.

2) Організаваць антырэлігійны адзел, які адпаведнымі экспонатамі пакажа наведвальнікам—экскурсантам наступнае: рэлігійныя культуры на Полаччыне ў лічбах дарэволюцыйнага часу і пасля рэволюцыі, службу царквы эксплёататарам, быт духавенства як чорнага, так і белага, царкоўную сыстэму выкачваньня сродкаў ад працоўных, набажэнства на службе монархізму, культ абразоў і „сьвятых“, рэлігійную „асьвету“, барацьбу рэлігійных культаў з рэволюцыйным рухам на Полаччыне, царква і саюз рускага народу, царкву на службе мілітарызму, барацьба царквы з Кастрычнікавай рэволюцыяй, культ машчэй, царкву і голад у 21 г., распад царквы і яе сучасны стан, клясавую ролю сэктанцтва, антырэлігійны рух у лічбах у СССР і ў прыватнасьці на Полаччыне.

3) Організаваць вучот, зьбіраньне і захаваньне матар'ялаў, якія знаходзяцца ў розных установах.

4) Паказаць на адпаведных экспонатах дасягненні ў справе правядзеньня колектывізацыі сельскае гаспадаркі на Полаччыне.

5) Набыць карты і дыяграмы пяцігадовага пляну ў СССР, БССР і ў прыватнасці на Полаччыне.

Усе гэтыя мерапрыемствы па рэарганізацыі Полацкага Акруговага Краязнаўчага Музею патрэбна правесці ў жыццё як мага хутчэй, таму што кожны год праз музей праходзіць некалькі тысяч працоўных, якія павінны выходзіць у напрамку тых задач, якія стаяць перад Комуністычнай партыяй і Савейкай уладай у перыод культурнай рэвалюцыі і соцыялістычнага будаўніцтва.

М. Зьбіткоўскі.

Морва і шаўкаўніцтва ў Азяранах Тураўскага раёну Мазырской акругі.

Мазырская акруга багата пасадкамі шаўкавічных дрэў, якія, як вядома, зьяўляюцца падставай для шаўкаўніцтва. Пералік месцазнаходжаньняў гэтых дрэў у Мазыршчыне складае ўжо даволі прыкметны сьпіс, які, напэўна, павінен яшчэ значна павялічыцца, бо поўнага падліку месцазнаходжаньняў шаўкавічных дрэў Мазыршчыны яшчэ ня зроблена. Але да гэтага часу ўжо вядома, што дарослыя дрэвы морвы ў рознай колькасьці ёсьць у наступных пунктах Мазыршчыны:

Г. Мазыр, м-ка Юравічы, в. Барбарава, м-ка Нароўля, в. Слабада, м-чка Скрыгалава, в. Дзернавічы, в. Белая Сарока, Ліпаўскі Саўгас, в. Перароў, в. Пагост, м-ка Петрыкаў, в. Азяраны.

Такім чынам Мазыршчына мае 12 пунктаў, у якіх адразу можа распачацца шаўкаўніцтва.

Апошні з пералічаных пунктаў, в. Азяраны, у Тураўшчыне, паводле ліку дарослых шаўкавічных дрэў зьяўляецца вельмі цікавым ня толькі для Мазыршчыны, але і для ўсёй Беларусі. Упяршыню аб гэтым месцазнаходжаньні шаўкавічных дрэў стала вядома з артыкулу дэндролёга Георгіеўскага¹⁾.

У 1929 годзе я меў магчымасьць быць у Азяранах і дакладна пералічыць шаўкавічныя дрэвы, якія там знаходзяцца. Усяго ў Азяранах ёсьць наступная колькасьць дарослых шаўкавічных дрэў:

Каля сядзібы Азяранскага лясніцтва	110 экз.
пасярэдзіне саду лясніцтва	15 "
на могілках	80 "
каля царквы	10 "
у вёсцы каля коопэрацыі	4 "

Усяго . . . 219 шт.

Такім чынам Азяраны маюць для шаўкаўніцтва так званы „кармавы фонд“, які налічвае 219²⁾ дарослых шаўкавічных дрэў. У гэтай колькасьці дарослыя дрэва морвы наўрад ці можна спаткаць дзе-не-

¹⁾ Георгіевский—Древесные и кустарниковые породы произрастающие в Белоруссии 1. Дендрологический очерк. Зап. Ин-та С/хоз. и Лесоводства в г. Минске, вып. VI-1925 г.

²⁾ У артыкуле Крукоўскага колькасьць дрэў морвы ў Азяранах значна зьменшана (50) супроць запраўднай колькасьці 219.

Крукоўскі. Разьвядзеньне шаўкаводзтва на Мазыршчыне. „Зьвязда“ 3/X 1929 г. № 226.

будзь у іншай мясцовасці на Беларусі і, зразумела, цікава высветліць, якую карысць можа даць той капітал, якім, бязумоўна, зьяўляюцца гэтыя пасадкі морвы ў Азяранах. Пачнем з такіх разьлікаў.

Для кармленьня вусеняў шаўкавіка, якія вылупляюцца з адзінкі граны (як шаўкавіка) вагою 4,25 гр. (1 залатнік) патрэбна ня звыш 144 kgr. (9 пуд) лісьця морвы. Гэтую колькасць лісьця магуць даць 4-5 дарослых дрэў морвы¹⁾.

Пры мэтазгодным карыстаньні пасадкамі морвы штогодна магчыма карыстацца 110-ю дрэвамі з тым, каб другая палова пасадкі адпачывала ад збору лісьцяў. Пры гэтай умове магчыма атрымаць досыць лісьцяў для кармленьня шаўкавікоў, якія выйдучь з 93 грам. (22 залатн.) граны.

4,25 гр. (1 зал.) граны ў выніку выкармкі даюць у сярэднем 8 kgr. (20 фунт.) шоўкавых коканаў, а з 92 грам. (22 залатн.) дадуць усяго 176 kgr. ці 11 пудоў коканаў.

1 kgr. гэтых сырых коканаў у залежнасьці ад іх якасьці каштуе ад 1 р. 10 кап. да 1 р. 60 кап. а, значыць, 176 kgr. коканаў каштуюць ад 193 руб. — да 281 р. 60 кап., ня лічачы кошту шоўкавай ваты і іншых адходаў, якія таксама зьяўляюцца каштоўнымі матар'яламі.

Гэтую суму можна атрымаць пры рэалізацыі коканаў сырымі, г. зн. адразу пасля збору. Калі-ж гэтыя коканы будуць апрацаваны

¹⁾ А. Д. Платова. Выкормка шелковичных червей. 3-е изд. 1929 г. под ред. Бн. Михина. Москва, изд. Новая Деревня и. 20 коп.

(замораны і высушаны), то яны хоць і трацяць вагу, але цана іх павялічваецца. З 3-х кілёграмаў сырых коканаў атрымліваецца 1 kgr. сухіх, ці з 176 kgr. 58 kgr. сухіх коканаў. За гэтыя сухія коканы плацяць ужо за 1 kgr. па 5-6 руб., а ўсе 58 kgr. каштуюць ад 290—350 руб.

Атрымліваць гэты прыбытак ад шаўкаўніцтва пры скарыстаньні ўсяго ліку пасадак морвы ў Азяранах магчыма ў сезон выкармкі

Тутавыя дрэвы каля Сязібы Азяранскага лясніцтва.

(1½—2 месяца) штогодна. Прымаючы пад увагу тое, што Азяранскія пасады морвы, з тэй пары як яны сталі дарослымі і да апошняга году, ня ўтылізаваліся ў працягу 30 гадоў да сучаснага моманту, то ня будзе за надта лічыць, што за паказаны тэрмін Азяраны страцілі магчымага прыбытку ад шаўкаўніцтва ня менш як на 10.000 руб.

Заняткаў шаўкаўніцтвам пры гэтым ані не затрымаў-бы ніводнай галіны сельскае гаспадаркі, не адцягнуў-бы да сябе занятых ў гаспадарцы працоўныя рукі, бо звычайна шаўкаўніцтвам займаюцца жанчыны, падлеткі, старыя і інваліды. Такім чынам, займаючыся шаўкаўніцтвам гаспадарка ня толькі нічога ня страціла-б, а, наадварод, набыла-б прыбытак, які стварылі-б тыя рукі, якія часта ня маюць аніякага заробку.

Таксама заслугоўвае ўвагі і тое, што пасады морвы ў Азяранах не займаюць спецыяльных кавалкаў зямлі, а зьяўляюцца абсадкамі навокал саду, могілак і г. д.

У памяці старых жыхароў Азяран захаваліся ўспаміны аб узнікненьні гэтых пасадак морвы. Каля 40 гадоў таму назад у Азяранах быў ляснічы Зубачэўскі, дзякуючы ініцыятыве якога ўпяршыню была разведзена морва ў Азяранах. Гэты ляснічы цікавіўся культурай морвы і шаўкаўніцтва. Дзеля гэтага ён у 1890-91 годзе пасяў насенне

морвы, якое паводле ўспамінаў сьведкаў узышло „як канапля“. Калі ўсходы морвы падраслі, яны былі пасаджаны ў паказаных вышэй мясцох і часткова былі раздадзены ўсім, хто хацеў расьціць гэтыя карысныя дрэвы. Такім чынам зьявіліся пасадкі дрэў морвы і ў вёсках навакол Азяран (Пагост, Перароў і інш.).

Давесьці сваю спробу да практычнага разьвядзеньня шаўкаўніцтва Зубачэўскаму не давялося, бо ён пераехаў у іншае месца. Пасадкі засталіся бяз догляду, частка іх была зьнішчана, але з таго, што захавалася, мы маем цяпер добрыя дрэвы. У мінулым 1928 годзе была праведзена ў Азяранах першая за ўвесь час існаваньня там пасадак морвы паказальная выкармка шаўкавікоў. Ажыццявіць выкармку стала магчыма дзякуючы падтрыманьню гэтае справы з боку ВСНГ Бел., які даў на гэта сродкі з дазволу Саўнаркому БССР. Выкармка праводзілася ў некалькіх пунктах БССР (у Менску, у Шарсьціне, у Борхаве Гом. акр.) у тым ліку і ў Азяранах. Адным з сваіх вынікаў гэтыя выкармкі мелі шырокае азнаямленьне насельніцтва з шаўкаўніцтвам. Трэба адзначыць прыхільныя адносіны да гэтай справы з боку мясцовай улады і мясцовых устаноў, якія дапамагалі стварэньнем магчыма лепшых умоў для правядзеньня выкармкі.

Вялікая зацікаўленасьць, з якой у працягу ўсяго пэрыоду выкармкі адносілася да яе насельніцтва, вызначылася яскрава як у колькасьці наведальнікаў так і ў актыўнасьці іх. Было шмат такіх „гарачых дзён“ на выкармцы ў Азяранах, калі лік наведальнікаў быў звыш 100 асоб і т. Кірэеву, які праводзіў гэтую выкармку, у тыя дні прыходзілася без перапынку ад раніцы да позьняга часу ночы праводзіць бядеды, даваць тлумачэньні і адказы на запытаньні шматлікіх наведальнікаў азяранскага часовага шаўкаўнічага пункту.

Выгоднае месцазнаходжаньне выкармкі—памяшканьне Азяранскага лясьніцтва, якое знаходзіцца каля бойкага шляху, давала магчымасьць шэрагу людзей зірнуць на выкармку пры праездзе папутна, а шматвусная чутка аб тым, што ў Азяранах „робіцца шоўк“, шпарка распаўсюджвалася па Тураўскаму раёну. З наведальнікаў былі і такія, якія прыходзілі пабачыць шаўкавікоў з вёсак адлеглых на 20 кілёмэтраў ад Азяран. Некаторыя, якія жадалі непасрэдна назіраць як шаўкавікі пачнуць рабіць коканы, наведвалі выкармку сыстэматычна па некалькі разоў на тыдзень.

Нязвычайная навіна гэтай справы ў Азяранах для тых сялян, якія ніколі яе ня бачылі, не зрабіла перашкоды заўважыць ім тыя асаблівасьці занятку шаўкаўніцтвам, якія зьяўляецца для яго характэрнымі: 1) выкармка—справа простая, ёю могуць займацца дзеці, 2) патрэбныя да выкармкі прылады (этажэрка, здымнікі і кагоньнікі) зусім ня цяжка зрабіць уласнымі рукамі.

Хто быў даўней на поўдні і бачыў там шаўкаўніцтва, зусім не чакаў сустрэць выкармку ў Азяранах. Ня было і думкі аб тым, што гэтым магчыма займацца ў нас на Беларусі. Вось што кажа аб шаўкаўніцтве ў Азяранах т. Богуш жыхар м-чка Турава, сакратар тураўскага РВК:

„Пражыў у гэтым раёне ўжо каля 27 гадоў і ня ведаў, што ў умовах яго ёсьць магчымасьць здабываньня шоўку; цяпер бачу, што магчымасьць ёсьць. Пажадана рабіць як найбольш такіх спроб і гэтым самым паказаць нашым працоўным, што мы можам самі вырабляць шоўк без завозу з буржуазных краін“.

Тое самае кажа сялянская моладзь. Сакратар Азяранскай ячэйкі ЛКСМБ, т. Вэцік выразіўся так:

„Мы комсамольцы Азяранскай ячэйкі дагэтуль амаль што ня зналі пра шаўкаўніцтва і толькі пры Савецкай уладзе яго ўбачылі, а дзеля гэтага ячэйка шле сваё шчырае прывітаньне нашаму ВСНГБ, які сярод гушчаў сялянства арганізоўвае ўсялякага роду паказальныя мерапрыемствы і з іх асабліва шаўкаўніцтва, аб якім яшчэ нядаўна мы і

Выкармка шаўкавікоў у в. Азяраны.

ня думалі. Цяпер-жа мы комсамольцы папулярызуюем шаўкаўніцтва сярод насельніцтва, бяручы прыклад ад Азяранскага шаўкаўнічага пункту, які нам відавочна паказаў як разводзяць шаўкавікоў на Беларусі“.

У ліку іншых наведальнікаў азяранскае выкармкі былі экскурсіі вучняў з настаўнікамі Тураўскай сямігодкі і бліжэйшых школ, а таксама прадстаўнікі розных устаноў раёну. Усе яны вельмі цікавіліся выкармкай і рабілі заўвагі і прапановы ў тым напрамку, што трэба шырэй папулярываць шаўкаўніцтва, хутчэй пераходзіць ад дасьледчых спроб да прамысловай практыкі.

Непасрэдны ўдзел у працы, прыняла настаўніца Пагосцкай школы, якая ўзяла частку чарвы для кармленьня яе ў Пагосьце да атрымання коканаў.

К 9 жніўня выкармка была ў галоўнай сваёй частцы скончана. Тая частка чарвей, якая яшчэ не зрабіла коканаў, была пакінута ў Азяранах для сканчэньня іх кармленьня. Усяго было атрымана 5 kg. коканаў, ня лічачы тых коканаў, якія атрымаліся ў Пагосьце і якія засталіся ў Азяранах.

Той штуршок, які быў зроблены азяранскай выкармкай шаўкавіка адбыўся на нарадзе старшынь рабочома Саюзу с-г. і лясных працаўнікоў Тураўскага раёну ад 4/VIII-29, дзе быў заслуханы даклад студ.

БДУ, т. Кірэева, аб шаўкаўніцтве на Беларусі, нарадай былі зроблены адпаведныя пастановы аб разьвядзеньні морвы ў лясніцтва Тураўскага раёну і аб растлумачальнай працы па шаўкаўніцтву.

Як ажыццёвіцца гэтая пастанова арганізацыйна—пабачым, але можна констатаваць той факт, што справа шаўкаўніцтва ў тураўшчыне зрушана з таго становішча застою, у якім яна знаходзілася ў працягу апошніх 30 гадоў. Далей пажадана, каб пасля першых спроб у Азяранах стварылася-б шаўкаўнічая арцель прамысловага характару. Такая арцель у сваім ажыццяўленьні і разьвіцьці дала-б першы на Беларусі прыклад калектывізацыі і коопэраваньня гэтае справы. Неабходна пры гэтым адзначыць, што пры распаўсюджаньні шаўкаўніцтва, як у Тураўшчыне, Мазыршчыне, так і па ўсёй Беларусі не магчыма абыйсьціся без настаўніцтва. Трэба спадзявацца, што Наркамасьветы зьверне ўвагу на пэдагогічную прыгоднасьць шаўкаўніцтва для школ. І школы і краязнаўчыя т-вы (па прыкладу Мазырскага) павінны ўвесці справу шаўкаўніцтва ў цыкль сваёй працы.

Літаратура да практычнага азнаямленьня з шаўкаўніцтвам.

1. А. Д. Платова. Выхованьне шелкавицных червей изд-во „Новая Деревня“, Москва 1929 г. ц. 20 к.
2. И. Л. Гольдфарбейтер. Шелководство, разведение шелковицы и шелковичного червя Гостехиздат, Москва, 1926 г. ц. 30 к.
3. Проф. Россинский. Шелководство в крестьянском хозяйстве. Госиздат Москва 1927 г. ц. 18 к.
4. Б. Голле. Руководство к разведению тутового дерева и шелковичных червей. Одесса 1910 г. ц. 30 к.
5. Иванов. Наставление к размотке коконов. Тифлис 1899.
6. Платов К. Д. Пособие к организации тутового питомника. Изд. Средне-Азиатского О-ва Туркшелка. ц. 15 к.
7. Лункрегаузен Ф. Указания для разведения шелковицы из семян.
8. Проф. Щепотьев А. С. Краткий очерк шелководства. Тифлис 1915 г. ц. 20 к.
9. В. В. Линде. Шелковая промышленность за 10 лет. Сборник статей Наука и техника СССР. Изд. работника просвещения 1928 г.

У. Ю. Руткоўскі.

Спроба культуры вінаграду ў г. Рагачове.

Хаця вінаград зьяўляецца расьлінаю цёплага клімату, але пры некаторых умовах ён можа вырастаць і даць зусім сьпелыя ягады на адкрытых месцы і ў больш паўночных шыратах.

Мне ўдалося дабіцца пасьпяховага разьвіцьця і пладанашэньня вінаграду ў г. Рагачове, прычым першыя мае спробы яго культуры адносяцца да 1904 г. Спачатку я разводзіў толькі адзін гатунак вінаграду (Шасьля белы) і, пераканаўшыся ў магчымасьці яго культуры, выпісаў у 1928 г. з Украіны чубукі яшчэ пяці гатункаў: Шасьля цёмна-ружовы, Дыямант Траўбе, Лідзія, Мадэлен анжэвін і Мускат жоўты. Разрэзаўшы гэтыя чубукі на зрэзы, я іх спачатку прарасьціў у цёплым пакоі, а пасля ў маі 1928 г. высадзіў у належна падрыхтаваны грунт, дзе яны пасьпяхова перазімавалі, ня гледзячы на выключна сьцюдзёную зіму 1928-29 г., і здавальняюча разьвіваліся ў бягучым годзе. Ягад пакуль што яны не далі з прычыны таго, што наогул вінаград пачынае даваць плады не раней трэцяга году.

У гэтым сваім артыкуле я закрану пытаньне толькі аб тым гатунку, які я пачаў разводзіць раней і які дае ўжо на працягу некалькіх гадоў зусім сьпелыя, салодкія і normalнай велічыні ягады, якія

па водзыву многіх компэтэнтных асоб, ня горш тых, што вырасьлі на поўдні. Некаторыя гронкі (кісьці) вінаграду важылі да 400 гр., а наогул, з аднаго 5-6 гадавога куста атрымліваецца кожны год 2-3 кілёграмы і больш зусім разьвітых ягад.

Догляд за вінаградом наступны. Разводзіцца вінаград адводкамі і зрэзкамі з адным вочкам. Перад пасадкаю ў грунт зрэзкі з лютага м-ца прарашчваюцца ў пакоі, каля печы, або ў парніку пры тэмпературы каля 25°C. З гэтага вочка вырастае адзін паростак, які ўвосень зразаецца так, што на ім застаецца два вочкі (на два вочкі), з якіх у будучым годзе павінны разьвіцца два паросткі. Сподні з гэтых паросткаў зразаецца ўвосень на два вочкі, а другі на 7—10 вочак, прычым на трэці год на першым паростку вырастуць два непладаносныя паросткі (паросткі замяшчэньня), а на другім вырастуць пладаносныя (паросткі працягу), на якіх і будуць ягады. Пасьля здыманьня ягад гэтыя апошнія паросткі зусім трэба зрэзаць, прычым у наступным годзе будуць пладанасіць тыя паросткі, якія ў даным годзе разьвіліся на паростках замяшчэньня і г. д.

Добрае разьвіцьцё сыябла вінаграду, а таксама пучкоў ажыццяўляецца тым, што, калі яно вырасьце прыблізна на мэтар, канец яго прышчэпваецца, прышчэпваюцца таксама і пасынкі (бакавыя галіны), на якіх трэба заставіць 2 лісты.

Дзеля таго, каб паросткі маглі перазімаваць, іх трэба, калі наступяць першыя марозы (прыблізна ў лістападзе), прыхіліць да зямлі і засыпаць зьверху замлёю, пластом таўшчынёю ў 4-6 вяршкоў, і так пакінуць да красавіка м-ца, калі, з надыходам цёплых дзён, іх трэба адкапаць і падвязаць да нацягнутага паміж слупамі дроту.

Але-ж трэба заўважыць, што і пад зямлёю паростак можа пасьпяхова перазімаваць толькі пры тэй умове, калі ён, на працягу вегетацыйнага пэрыяду змог дасьпець. Дзеля гэтага трэба ўскорыць яго рост увесну ўгнайнай паліўкаю і апрача таго зрэзаць або прышчыпнуць усе лішнія паросткі, якія засьцяць сонечнае сьвятло і гэтым тармозяць пасьпяваньне як паросткаў, так і ягад.

Калі на паростках разаўюцца гронкі кветак, канцы паросткаў трэба зрэзаць, пакінуўшы зьверху над апошняй гронкай 2-3 лісты. Гэтым дасягаецца больш поўнае і хуткае разьвіцьцё ягад.

Найлепшым месцам дзеля пасадкі вінаграду зьяўляецца такое, якое мае невялікі нахіл на поўдзень, абаронена ад паўночных і паўночна-ўсходніх вятроў і добра асьвятляецца сонцам. На грунце вінаград трэба садзіць радамі на адлегласьці рад ад раду і куст ад куста ў 1½-2 мэтры. Напрамак радоў з ўсходу на захад. Вельмі добра расьце вінаград перад паўдзённым бокам якой-небудзь сыяны.

Глеба павінна быць лёгкая, пладародная, з примешкаю вапны, якая добра прапушчае ваду.

Ніякіх шкоднікаў на сваім вінаградзе, з ліку грыбоў ці шасьціногіх, я покуль што не назіраў. Толькі галкі, якіх у Рагачэве вельмі многа, выклёўвалі пладовыя пучкі.

Маючы на ўвазе, што абрэзка, догляд і закопка вінаграду на зіму не адымае многа часу і працы, і што, наогул, клімат Беларусі не перашкаджае яго росту, аб чым сьведчыць тое, што гадавыя паросткі дасягаюць даўжыні да 4-х мэтраў і даюць добра высьпяваючыя ягады, я лічу, што культура вінаграду, асабліва яго рана пасьпяваючых гатункаў зьяўляюцца ня толькі мажлівай у нашых беларускіх кліматычных умовах, але-ж і вельмі карыснай.

Х Р О Н І К А.

Усім Акруговым Таварыствам Краязнаўства.

Асабліва важнаю чарговаю задачаю краязнаўства зьяўляецца выкананьне пастаноў краязнаўчых зьездаў аб падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы краязнаўчых кадраў. ЦБК пры гэтым пасылае прэскі палажэньняў пра мэтодычна-краязнаўчы сэмінары і канфэрэнцыю-курсы пры ім і прапануе дапамагаць гэтым прэскі да сваіх умоў і арганізаваць гэты сэмінары і канфэрэнцыю не пазьней 1 студзеня 1930 году.

Палажэньне пра мэтодычна-краязнаўчы сэмінары пры Акруговым Т-ве Краязнаўства.

§ 1. Краязнаўчы рух шырока разгарнуўся па БССР і ўвабраў у сябе значныя грамадзкія сілы. Але актыўна мэтодычна падрыхтаваных краязнаўцаў, якія б маглі самастойна вэсьці краязнаўчыя дасьледаў і арганізаваць для іх мясцовыя актыўныя, параўнальна з агульным лікам краязнаўцаў невялікі. Асабліва востра адчуваецца адсутнасьць падрыхтаваных краязнаўцаў-экскурсаводаў і слабая краязнаўчая падрыхтаванасьць настаўнікаў першага канцэнтру, якія павінны ўмець кіраваць экскурсыямі, дасьледваць свой край ды арганізаваць працу сваіх вучняў. У мэтах мэтодычна-краязнаўчай падрыхтоўкі новых кадраў краязнаўцаў і перападрыхтоўкі старых, Акруговае Таварыства Краязнаўства арганізуе мэтодычна-краязнаўчы сэмінары.

§ 2. Слухачамі мэтодычна-краязнаўчага сэмінару пры Таварыстве залічаюцца асобы з адукацыяй ня ніжэй сямігадокі і ў першую чаргу настаўнікі першага канцэнтру сямігадак, работнікі дзіцячых дамоў і клюбаў, члены саюзу працаўнікоў асьветы, а таксама члены краязнаўчых арганізацый, агульным лікам 45 асоб.

§ 3. У мэтах мэтодычна-краязнаўчай падрыхтоўкі краязнаўцаў з рабочых пры мэтодычна-краязнаўчым сэмінары працуе мэтодычна-краязнаўчая канфэрэнцыя-курсы па асобнай праграме і на падставе асобнага палажэньня.

§ 4. Праца ў мэтодычна-краязнаўчым сэмінары вядзецца выключна сэмінарскім мэтодам пад кіраўніцтвам кіраўніка сэмінару, вызначанага Акруговым Таварыствам Краязнаўства.

§ 5. Кожны слухач сэмінару абавязаны акуратна наведваць сэмінары і зрабіць адзін рэфэрат ня мэтодычна-краязнаўчую тэму ды адзін на тэму аб акруговым горадзе ці акрузе і правэсьці адну экскурсію — усё па свайму выбару са зьлісьцю наяўных тэм.

§ 6. Праграма працы сэмінара зьяўляецца праграма зацьверджаная для выкладаньня мэтодыкі краязнаўства ў пэдагагічных тэхнікумах, апрача разьдзелу „Г“.

§ 7. Праца мэтодычна-краязнаўчага сэмінару павінна вэсьціся з такім разьлікам, каб усе рэфэраты слухачоў маглі быць пасыла надрукаваны Акруговым Таварыствам Краязнаўства для скарыстаньня іншымі работнікамі.

§ 8. Мэтодычна-краязнаўчы сэмінары працуе два разы на тыдзень па выбару агульнага сходу слухачоў.

§ 9. Комплектаваньне сэмінараў слухачамі мае быць зроблена асобнай камісіяй у складзе кіраўніка сэмінару і прадстаўнікоў Акруговай Інспэктурь Народнай Асьветы, Акруговага Праўленьня Саюзу Працасьветы і АК ЛКСМБ.

§ 10. Мэтодычна-краязнаўчы сэмінары працуе тры месяцы.

§ 11. Асабліва ўвага зварачваецца на прапрацоўку экскурсыйнай часткі сэмінару з прычыны браку экскурсаводаў і вялікага попыту на іх, які яшчэ больш узрасьне з адчыненнем Усебеларускай Выстаўкі Сельскай Гаспадаркі і Прамысловасьці летам 1930 году.

§ 12. Усім слухачом, якія праслухалі ўвесь сэмінары і выканалі паказаньня ў § 5 працы выдаецца адпаведнае пасьведчаньне.

Палажэньне пра мэтодычна-краязнаўчую канфэрэнцыю-курсы пры мэтодычна-краязнаўчым сэмінары Акруговага Таварыства Краязнаўства.

§ 1. Для першапачатковай мэтодычна-краязнаўчай падрыхтоўкі кадраў краязнаўцаў з краязнаўцаў-рабочых пры мэтодычна-

крайзнаўчым сямінары Акруговага Таварыства Крайзнаўства арганізуецца крайзнаўчая канфэрэнцыя-курсы, якая ў першую чаргу павінна падрыхтаваць сьвядомыя кадры арганізатараў і кіраўнікоў гурткоў: крайзнаўства на фабрычна-заводзкіх прадпрыемствах з шэрагу саміх рабочых.

§ 2. Для дасягнення азначанай мэты канфэрэнцыя-курсы прапрацоўвае наступныя тэмы:

а) Разьвіцьцё крайзнаўчага руху на Беларусі і яго чарговыя задачы;

б) Арганізацыйныя формы крайзнаўчага руху і арганізацыя гуртка крайзнаўства на прадпрыемстве;

в) Мэтоды працы гуртка крайзнаўства на прадпрыемстве;

г) Наш горад і акруга і экскурсыі па іх.

§ 3. Курсы-канфэрэнцыя працуюць чатыры тыдні па тры гадзіны раз на тыдзень пад кіраўніцтвам старшыні вызначанага Акруговым Таварыствам Крайзнаўства

§ 4. Дакладчыкамі на канфэрэнцыі-курсах зьяўляюцца асобы вылучаныя Акруговым Таварыствам Крайзнаўства.

§ 5. Комплектаваньне курсаў - канфэрэнцыі слухачамі праводзіцца разам з Акруговым Бюро Профсаюзу, Акруговай Інспэктурой Народнай Асьветы і АК ЛКСМБ.

§ 6. Асобам, якія акуратна наведвалі канфэрэнцыю-курсы выдаецца адпаведнае пасьведчаньне.

Соцспарборніцтва паміж Цэнтр. Бюро Крайзнаўства БАН і Украінскім Камітэтам Крайзнаўства.

Цэнтральнае Бюро Крайзнаўства БССР выклікала на соцыялістычнае спарборніцтва Украінскі Камітэт Крайзнаўства, вылучыўшы для гэтага наступныя аб'екты: а) разгортваньне крайзнаўчай сеткі да паасобных прадпрыемстваў і нізавых адміністрацыйных адзінак; б) разгортваньне школьна-крайзнаўчай сеткі (школьных гурткоў крайзнаўства) да наяўнасьці працаздольнага гуртка ў кожнай сямігодцы, тэхнікуме і вышэйшай школе; в) уцягненьне ў крайзнаўчую справу большага (адносна да агульнага ліку пасяленьня) процанту сялян, рабочых і моладзі; г) выданьне інструкцый і програм па найбольш актуальных пытаньнях сучаснасьці: вывучэньне калектыўных форм гаспадаркі, вывучэньне гісторыі рэўруху, вывучэньне раёну з антырэлігійнымі мэтамі, вывучэньне прамысловасьці і г. д.; д) выкананьне побач з іншай працай, пэўнай ударнай працы ўсімі раённымі крайзнаўчымі арганізацыямі; е) арганізаваньне соцыялістычнага спарборніцтва паміж крайзнаўчымі арганізацыямі.

Украінскі Камітэт Крайзнаўства прыняў заклік ЦБК і пачаў спарборніцтва ад 1 сьнежня 1929 г. Умова мае быць канкрэтызавана да 1 студзеня 1930 г.

Соцспарборніцтва крайзнаўчых арганізацый.

Мазырскае Акруговае Т-ва Крайзнаўства выклікала на соцспарборніцтва Гомельскае Акруговае Т-ва Крайзнаўства і параіла раённым Т-вам крайзнаўства Мазырскай акругі распачаць між сабою соцспарборніцтва за лепшую крайзнаўчую працу. Сваю працу Праўленьне Мазырскага Т-ва пераважала на бесьперапынны рабочы тыдзень (пяцідзёнку).

Плян працы ЦБК на 1929/30 акад. год.

I. Агульныя палажэньні.

Новы акадэмічны год працы ЦБК і мясцовых крайзнаўчых арганізаваных павінен прайсьці пад знакам усеагульнага ўздыму ў справе індустрыялізаваньня краіны, калектывізаваньня сельскай гаспадаркі і соцыялістычнага спарборніцтва. На працягу мінулых год крайзнаўчы рух дасягнуў значных посьпехаў у справе вывучэньня паасобных краёў БССР і дапамогі мясцоваму краязнаўчэму. Але гэты ўздым соцыялістычнай перабудовы жыцьця вымагае ад крайзнаўчага руху яшчэ большых вынікаў яго чыннасьці.

Адным з галоўных сродкаў уздыму крайзнаўчага руху павінна стаць соцыялістычнае спарборніцтва, якое павінна адбывацца ў гэтых кірунках:

1) разгортваньне крайзнаўчай сеткі да паасобных прадпрыемстваў і нізавых адміністрацыйных адзінак;

2) разгортваньне школьна-крайзнаўчай сеткі (школьных гурткоў крайзнаўства) да наяўнасьці працаздольнага гуртка ў кожнай сямігодцы, тэхнікуме і вышэйшай школе;

3) уцягненьне ў крайзнаўчую справу большага процанту сялян, рабочых і моладзі;

4) выданьне інструкцый і програм па найбольш актуальных пытаньнях сучаснасьці: вывучэньне калектыўных форм гаспадаркі, гісторыі рэўруху, вывучэньне прамысловасьці і г. д.;

5) выкананьне ўсімі раённымі крайзнаўчымі арганізацыямі пэўнай ударнай працы;

6) арганізаваньне соцыялістычнага спарборніцтва паміж крайзнаўчымі арганізацыямі. У паасобных галінах працы ЦБК у 1929/30 акад. годзе мае складацца з наступнага.

II. Арганізацыйная праца.

1. Арганізацыйнае аформленьне крайзнаўчага руху да наяўнасьці 4-5 працаздольных гурткоў крайзнаўства ў кожным раёне і 3-4 у кожным акруговым горадзе.

2. Заснаваньне крайзнаўчых гурткоў на некаторых фабрычна-заводзкіх прадпрыемствах.

3. Заснаваньне ўзмоцненай крайзнаўчай сеткі, з разьліку адна крайзнаўчая арганіза-

ция на кожнюю гаспадарку, у падшэфным раёне БАН з мэтай стварэння пэўнага асяродку, праз які павінна праводзіцца вывучэнне раёну.

4. Рэгуляванне складу існуючых краязнаўчых арганізацый у бок павялічэння рабочых да 5% і сялян да 15% з 100% ахопам у падшэфным раёне культпрацаўнікоў і 50% ахопам у тым-жа раёне вясковага актыву.

5. Заснаванне ў гарадох БССР па ўзгадненні з НКАЗ і Мэдсанпрацы мэдычна-краязнаўчых гурткоў па вывучэнні санітарнага стану паасобных тэрыторый—акругі, раёну, сельсавету.

6. Далейшае разгортванне школьна-краязнаўчага руху. Пры дапамозе Навукова-Мэтодологічнага Камітэту, ЦВПролетстуду, Акруговай і Раённай Інспектуры асветы пашырэнне школьна-краязнаўчай працы да насяляюшчых краязнаўчага гуртку ў кожнай 7-цы, тэхнікуме і вышэйшай школе і правядзенне ў плянавым парадку вучнёўскіх школьна-краязнаўчых канферэнцый.

7. Уключэнне ў навучальныя пляны ВНУ і тэхнікумаў выкладання мэтодыкі краязнаўства. Праверка вынікаў гэтага выкладання ў тых навучальных установах, дзе ў мінулым годзе гэтая дысцыпліна ўжо выкадалася.

8. Арганізацыя ў Менску кароткатэрміновых мэтодычна-краязнаўчых курсаў і семінараў і прыцягненне да наведвання іх у паразуменні з культадзелам ЦСПСБ актыўных і найбольш падрыхтаваных рабочых з менскіх прадпрыемстваў.

9. Пашырэнне сеткі членаў-корэспандэнтаў ЦБК і ўнясенне плянаваўшчых у іх працу. Выданне адпаведнай у гэтым напрамку інструкцыі.

10. Склікаць чарговую канферэнцыю-курсы па мэтодычных пытаннях краязнаўства і арганізаваць кароткатэрміновыя (у нядзельныя дні) курсы для падрыхтоўкі экскурсаводаў па Менску.

11. Дапамога мясцовым краязнаўчым арганізацыям у разведна-краязнаўча-даследчай працы: арганізацыя новых фэапунктаў мэдстанцый і заснаванне ў 3-4 пунктах БССР этналогічных станцый БССР, аформленне сеткі гідрологічных нагляданняў.

12. Правядзенне Пленуму ЦБК, дапамога з боку ЦБК у правядзенні акруговых і раённых краязнаўчых канферэнцый.

13. Арганізацыйная сувязь з цэнтрамі краязнаўчай працы СССР праз камандыраванне ў гэтых мэтах прадстаўнікоў ЦБК БССР у Маскву, Ленінград і Харкаў.

14. Арганізацыйнае ўмацаванне існуючых краязнаўчых музеяў, заснаванне новых па аднаму на акругу з разлікам, каб колькасць такіх музеяў па БССР дасягала да 20.

15. Популярызацыя краязнаўчай працы ў друку, на сходках, канферэнцыях і па радыё.

16. Арганізацыйная дапамога навуковым установам БССР і СССР у справе збірання мясцовых навуковых матэрыялаў кра-

знаўчымі арганізацыямі БССР і найшчыльнейшая сувязь з установамі БАН.

17. Прыняцце ўдзелу ў сельска-гаспадарчай выстаўцы шляхам арганізацыі ўзорага краязнаўчага музея.

18. Праверка выканання плянаў адзін раз у паўгода.

III. Мэтодычна-кіраўнічая праца.

19. Мэтодычна-кіраўнічая дапамога інструктажам (пісьмовым і асабістым) усім акруговым і раённым краязнаўчым арганізацыям у справе вывучэння: а) колгаснага руху раёну, б) вытворчых сіл раёну, в) вывучэння прамысловасці раёну, г) географічных аб'ектаў раёну (укладанне географічнага слоўніка раёну), д) біоклімату раёну (фэналогія), е) бібліяграфіі раёну, ж) мовы раёну, з) быту, і) фольклёру раёну, к) археалёгіі раёну (укладанне археалёгічнай карты раёну), л) вывучэнне рэзурху.

20. У падшэфным раёне суцэльнай калектывізацыі: а) дапамога ў збіранні матэрыялаў экспедыцыямі БАН, б) вывучэнне і апісанне колгаснага руху, в) арганізацыя вавукова-асветных музеяў.

21. Пашырэнне мэтодычнага раздзелу часопісу „Наш Край“ і падрыхтоўка 2-га зборніка праграм і інструкцый краязнаўчай працы, які ў першую чаргу павінен улічыць найбольш падыходзячыя формы краязнаўчай працы для рабочых і сялян і найбольш актуальныя аб'екты вывучэння сучаснасці.

22. Укладанне экскурсійнага правадніка па БССР.

23. Мэтодычная дапамога краязнаўчым арганізацыям, якія вывучаюць свае раёны ў парадку ўдарнасці.

IV. Навукова-даследчая праца.

24. Досьледы аднаго пытання, датычнага гісторыі краязнаўства, арганізацыйных форм краязнаўчых досьледаў, палявой краязнаўчай працы, этнаграфіі краю, біоклімату і ўзаемаўплыву яўрэяў і беларусаў.

25. Даследванне ўсімі краязнаўчымі арганізацыямі тэмы па вывучэнні колгаснага руху.

26. Апрацаваць матэрыялы зробленых улетку 1929 г. краязнаўчых экспедыцый, змяшчэнні ў часопісу.

27. Правесці сіламі ЦБК тры экспедыцыі па тэматычным вывучэнні раёну.

V. Выдавецкая праца.

28. Выдаць 10 нумароў „Нашага Краю“ па 5 друк. арк. кожны.

29. Выдаць 2-гі зборнік праграм і інструкцый краязнаўчай працы.

30. Дапамагчы мясцовым краязнаўчым арганізацыям у выданні імі сваіх краязнаўчых зборнікаў.

31. Змяшчэнне лепшых прац краязнаўцаў БССР у выданнях Акадэміі Навук БССР.

Навуковае шэфства БАН і НДІ імя Леніна над колгасам „Гігант ім. Праўды“.

(Рагачэўска-Жлобінскі раён).

Колектывы супрацоўнікаў БАН і НДІ на сваім аб'яднаным агульным сходзе месяц назад парашылі прыняць навуковае шэфства над колгасам „Гігант“. Мелася на ўвазе, каб тыя ці іншыя экспедыцыі, якія будуць рабіцца гэтымі абедзвюма ўстановамі, праводзіліся ў першую чаргу ў гэтым раёне з тым, каб дапамагчы разгортванню і ўзмацненню колгаснага будаўніцтва ў раёне. На сходзе была вылучана спецыяльная Камісія з прадстаўнікоў БАН і НДІ па распрацоўцы праграмы навуковага шэфства. Выпрацаваная Камісіяй праграма шэфства была прынята агульным сходам і зацверджана Прэзідыумам БАН і Дырэкцыяй НДІ. Яна ў асноўным зводзіцца да наступнага:

1. БАН і НДІ прымаюць на сябе абавязак навукова-даследчага абслугоўвання Гарадзецкага раёну супольнай калектывізацыі.

БАН і НДІ сваімі сіламі і ў кантакце з Колгасаюзам і НКЗ праводзяць даследчыя работы, якія зьяўляюцца найбольш гільнымі і неабходнымі для будаўніцтва буйнога агро-індустрыяльнага камбінату на падставе супольнай калектывізацыі ў Гарадзецкім раёне і паагул канцэнтруюць на тэрыторыі раёну сваю даследчую працу. Навуковыя і навукова-тэхнічныя працы, якіх БАН і НДІ ня змогуць правесці дзел адсутнасці ў іх адпаведных органаў, арганізуюцца непасрэдна НКЗемам і Колгасаюзам.

3. Найпільнейшай задачай для бягучага году зьяўляецца падвядзенне навуковай падставы пад арганізацыйны і перспэктыўны пляны агро-індустрыяльнага камбінату. У гэтым кірунку орыентуецца ўся даследчая і кансультацыйная праца шэфаў, прыстасоўваючыся да вымагаўняў і тэмпаў практычнага будаўніцтва.

4. Навукова-даследчая і арганізацыйная праца ў Гарадзецкім агро-індустрыяльным камбінате носіць вузorna-паказальны характар і яе мэтодологічныя вынікі павінны легчы ў падставу аналігічнай працы ў іншых раёнах супольнай калектывізацыі.

Усе ўстановы БАН і НДІ на падставе ніжэйпаданай агульнай схэмы заданняў распрацоўваць дэталёвыя календарныя пляны сваёй дзейнасці і пасля зацвярджэння іх уносяць адпаведныя змены ў свае опэрацыйныя пляны.

Установы Беларускай Акадэміі Навук.

У першую чаргу разгортваецца ў раёне работа Цэнтральнага Бюро Краязнаўства, Геалёгічнага Інстытута, Катэдра Глебазнаўства, Катэдры коопэрацыі і калектывізацыі, Катэдры марксызму-ленінізму, Катэдры географіі, Катэдры Штандарту, Катэдры саветаў права і Камісіі рамёстваў.

ЦБК адразу-ж прыступае да арганізацыі ў раёне спецыяльна-ўзмоцненай краязнаўчай сеткі. Задачай яе ёсць утварэнне на месцы сталага навуковага апарату, 1) дапамагае пры вывучэнні раёну ўстановам БАН і НДІ, 2) рыхтуецца да пастаянай самастойнай даследчай дзейнасці ў раёне, 3) у перспэктыве зьяўляючыся навуковым асяродкам раёну, дбае аб выяўленні ўсіх гаспадарчых і культурных магчымасцей раёну і аб прыстасаванні ў яго жыцці навуковых дасягненняў. Задачай на зімовы сезон а) ахоп 100% культпрацаўнікаў і 50% вясковага актыву, б) арганізацыя краязнаўчых арганізацый у кожнай гаспадарчай адзінцы, в) дапамога ў збыранні матэрыялаў экспедыцыямі БАН і г) арганізацыя навукова-асветных музеяў у кожнай гаспадарчай адзінцы.

Геолёгічны Інстытут БАН праводзіць 3-хвёрсную геолёгічную здымку і ўкладае: 1) агульную геолёгічную карту, 2) карту карысных выкапняў з разлікамі аб іх запасах і якасці, 3) гідргеолёгічную карту і вышукі глыбіннай вады для паасобных паселішчаў.

Катэдра Глебазнаўства з восяні праводзіць 3-хвёрсную глебавую здымку і не пазней 1/II дае глебавую карту з адпаведнымі бонітыровачнымі меркаваннямі. З вясны 1930 году Катэдра пачынае аднавёрсную глебавую здымку раёну і спецыяльныя досьледы для бонітыровачных мэт.

Катэдра Географіі з'яўляецца з'яўляецца асноўнай арганізацыяй для патрэб мікрараёнавання і ўкладае шэраг эканамічных карт раёну (професійнага складу населення, паасобных элементаў сельскай гаспадаркі і інш.) і консультуе іншыя ўстановы ў картографічнай справе.

На падставе глебай, геолёгічнай, эканамічнай і інш. спецыяльных карт і матэрыялаў праводзіць мікрараёнаванне тэрыторыі.

Катэдра Штандарту распрацоўвае пытанне аб найбольш мэтазгоднай спецыяльнасці сельскай гаспадаркі раёну і магчымых для пабудовы індустрыяльных прадпрыемстваў.

Камісія рамёстваў вывучае папашыраны ў раёне рамёствы і магчымасці іх пашырэння і арганізацыі новых рамёстваў.

Катэдра коопэрацыі і калектывізацыі вывучае арганізацыйныя праблемы калектывізацыі данага раёну (проблема вытворчасці працы, кіраўнічых органаў і г. д.).

Катэдра марксызму-ленінізму, вывучае сацыяльныя ўзаемаадносіны ў калектыве і характар яго ўзаемаадносін з вакольным асяроддзем.

Катэдра права даследуе прававыя ўзаемаадносіны членаў калектыву між сабою, з калектывам, з дзяржаўнымі органамі, укладае гадавыя статуты і вядзе кансультацыю.

Усе іншыя ўстановы БАН таксама разгортваюць сваю працу на тэрыторыі раёну.

увязваючы яе з праблемамі і з'ягучымі патрэбамі будаўніцтва буйной калектыўнай гаспадаркі.

Хэмічны Інстытут выконвае неабходную пры даследаванні раёну аналітычную працу і вывучае магчымасці хэмізацыі раёну і хэмічнае выкарыстанне сыравіны.

Інстытут Гісторыі фіксуе ўсе этапы разгортвання колгаснага будаўніцтва ў раёне і наогул вывучае эканомічную гісторыю раёну і паасобных яго частак на працягу апошняга стагоддзя.

Катэдра Этнографіі вывучае змены быту ў сувязі з калектывізацыяй, знікненне старых звычаяў, вопраткі, будаўніцтва і правы масавай творчасці новага быту.

Інстытут Мовазнаўства, літаратуры, Катэдра фізіялогіі, антропалогіі вядуць на тэрыторыі раёну сваю даследчую працу і арганізуюць культурна-асветнае і санітарна-гігіенічнае абслугоўванне раёну.

Надсектары вывучаюць быт, культуру, сацыяльныя адносіны, гісторыю нацменшасцяў раёну.

Нав. Даследчы Інстытут Сельскае і Лясное Гаспадаркі імя Леніна.

Бюро сялян-даследчыкаў разам з ЦБК арганізуе культуры актыў раёну вакол проблем тэхнічнага пад'ёму вытворчасці сельскай гаспадаркі, арганізуе сетку дробных агротэхнічных лябараторый і паасобных гаспадарчых адзінках і паліявых доследы на спецыяльна вылучаных участках.

Усе аддзелы і станцыі НДІ праводзяць у раёне працу па спецыяльнасці.

Аддзел мэліярацыі і культуры балот праводзіць: 1) гідралёгічныя і гідратэхнічныя вышуканні для выяўлення магчымасці асушкі балот і скарыстання гідрэнергіі, 2) складае плян мэліярацыі раёну і 3) ўкладае карту балот і тарфовішча раёну з паказаннем запасаў і якасцяў торфу.

Аддзел ральніцтва 1) тэрмінова ўзмацняе сваімі сіламі Турскую даследчую станцыю і ставіць паглыбленую распрацоўку вынікаў яе прац з мэтай устанавіць найбольш рацыянальную тэхніку ральніцтва ў раёне, 2) з'ясны ставіць у раёне шырокую сетку палівавых доследаў па ўгнаенні, апрабаванні саптоў і новых культур, 3) тэрмінова распрацоўвае сістэмы севазваротаў для арганізацыйнага пляну.

Аддзел жывёлагадоўлі і яго станцыі 1) вывучаюць пашырэння ў раёне быдла, свіней, птаства і ўстанаўляюць пароды, якія належыць разводзіць у раёне, 2) ставіць шырокі масавы доследы па кармленні з мясцовымі кармамі і пародамі.

Аддзел эканомікі і арганізацыі 1) праводзіць доследы па мэтадыцы ўкладання арганізацыйных плянаў для буйных калектывных гаспадарак і 2) кіруе ўкладаннем вытворчых праграм і арганіза-

цыйных плянаў паасобных гаспадарчых адзінак і ўсяго раёну суцэльнай калектывізацыі ў галіне сельскай гаспадаркі.

Лясны аддзел 1) высвятляе рэсурсы драўнага паліва і сыравіны, 2) кіруе дзейнасцю лесаўпарадкавальных партый у раёне, удакладняе і паглыбляе іх работу ў сувязі з патрэбамі агро-індустрыяльнага камбінату і 3) укладае ўзорны плян гаспадаркі у лясох раёну.

Геофіз 1) арганізуе разам з ЦБК і сялянамі даследчыкамі густую сетку дажджамерна-сьнегамерных пунктаў, 2) узмацняе апарат суседніх мэтстанцыі і наладжвае службу пагоды для раёну.

Хэмічная лябараторыя НДІ прыймае ўдзел у глебавым даследаванні, у распрацоўцы матэрыялаў доследаў па расьлінагадоўлі і ў арганізацыі на месцы сеткі дробных агротэхнічных лябараторый (аналіз бульбы, малака, зерня, механічны аналіз глебы і г. д.).

Для афармлення шэфства Прэзідыумам БАН і Дырэкцыяй НДІ пятага сьнежня былі камандыраваны на месцы прадстаўнікі ад БАН т. Казак і ад НДІ т. Ярашчук. Шэфства было аформлена восьмага сьнежня на спецыяльнай канфэрэнцыі прадстаўнікоў усіх колгасаў і кустоў агрокамбінату. Апрача прадстаўнікоў ад колгасаў на канфэрэнцыі было шмат колгаснікаў як з м. Гарадна, гэтак і суседніх населішч, якія сабраліся дзеля таго, каб прыняць удзел у заключэнні шэфства. Усяго на канфэрэнцыю сабралася каля 500 чалавек. На канфэрэнцыі былі заслуханы пытанні: 1. Інфармацыя аб становішчы колгаса „Гігант” і даклад старшыні куста т. Сідарэнка, і садаклад агронома аб намечаных арганізацыйных мерапрыемствах.

1. Доклад аб навуковым шэфстве БАН і НДІ.

Канфэрэнцыя з вялікаю запікаўленасцю выслухала праграму навуковага шэфства і шчыра вітала БАН і НДІ. Канфэрэнцыя прайшла з вялікім уздымам. Выступаўшыя ў сваіх прамовах спыніліся на арганізацыйных недахопах (адсутнасці цэнтральнага кіраўніцтва і інш.), якія пакуль маюць месца і прасілі навуковыя ўстановы прысці на дапамогу з боку навуковага на пытанні складання арганізацыйных плянаў і інш. У прынятай канфэрэнцыяй рэзолюцыі была ўхвалена праграма навуковага шэфства і вырашана для ўвязкі працы ўтварыць моцны навуковы цэнтар у выглядзе мясцовага таварыства краязнаўства, запіс у якое быў праведзены на гэтым-жа сходзе. Усяго ў т-ва краязнаўства запісалася каля 60 членаў у тым ліку больш 50% колгаснікаў, якія з вялікаю ахвотаю ўзялі на сябе задачу па вывучэнню колгаснага руху. У заключэнне па прапанове некаторых удзельнікаў канфэрэнцыі БАН і НДІ былі абраны ганаровымі колгаснікамі калектыву „Гігант ім. Праўды”.

Конфэрэнцыяй прынята наступная рэзолюцыя:

„Заслухаўшы паведамленьне прадстаўнікоў БАН і НДІ імя Леніна аб прыняцці гэтымі ўстановамі навуковага шэфства і паведамленьні аб становішчы колгасу „Гігант“, агульная конфэрэнцыя прадстаўнікоў куст. саветаў сумесна з колгаснікамі адзначае, што:

1. Пад цвёрдым і правільным Ленінскім кіраўніцтвам Комуністычнай партыі бядняцка-серадняцкія масы Гарадзецка-Сьвержынскага масыву прыступілі да вялізарнай працы па перабудове сельскай гаспадаркі на новых сацыялістычных асновах арганізаваных масы ў моцныя калектывы „Гігант“.

2. Конфэрэнцыя адзначае, што на шляху практычнага вырашэння гэтага пытання сустракаецца шмат цяжкасцяў, якія перашкаджаюць паспяховаму ажыццяўленьню пачатай працы, як складаньне арганізацыйна навукова абаснаваных плянаў, правядзеньне неабходных дасьледаў і г. д.

3. Выходзячы з гэтага, конфэрэнцыя шыра вітае прыняцце навуковага шэфства над колгасам „Гігант“ БАН і НДІ, цалкам ухваліла намереную гэтымі ўстановамі праграму навуковага шэфства і просіць хутэй перайсьці да ажыццяўленьня намечаных мерапрыемстваў.

4. Згаджаючыся ўвогуле з праграмай навуковага шэфства, агульная конфэрэнцыя колгасу ўлічвае тую цяжкасць, якія ляўсталі на шляху па арганізацыі колгаснага жыцця і просіць БАН і НДІ ўзяць на сябе абавязак па дапамозе ў вырашэнні насьпеўшых навукова-агнэзі. пытанняў, пастаноў і завостранні пытання перад кіруючымі арганізмамі, а таксама ў справе дапамогі па падрыхтоўцы арганізатараў-агнэзінікаў.

5. У мэтах утварэння сталага навуковага асяродку ў цэнтры колгасу лічыць патрэбным арганізаваць т-вы краязнаўства з пастаноўкай дасьледаў агнэзінікаў, з тым, каб таварыства краязнаўства стала звязваючым звяном колгасу з навуковымі ўстановамі.

6. Адзначаючы праявы на тэрыторыі колгасу вострай клясавай барацьбы, агульная конфэрэнцыя лічыць неабходным пачаць расшчучую барацьбу па ачышчэнні складу членаў колгасу ад шкодных элементаў, якія падрываюць працу па будаўніцтву колгасу.

Няхай жыве Комуністычная Партыя, пад кіраўніцтвам якой вядзецца вялікае сацыялістычнае будаўніцтва!

Няхай жыве колгас „Гігант“ імя газ. „Праўды“, як адна з відавочных праяў гэтага вялікага соц. будаўніцтва.

Няхай жыве злучанасць навукі і працы, якая будзе ажыццяўляцца праз навуковае шэфства БАН і НДІ над Колгасам „Гігант“.

У мэтах стварэння належнай грамадзкай думкі навокал пытанняў навуковага шэфства над колгасам „Гігант“ і азнаямлення

з яго праграмай мясцовых раёнах працаўнікоў 9 сьнежня пытаньне гэта было пастаўлена на сходзе Рагачэўскага, а 10 на сходзе Жлобінскага профактываў. Асабліва шматлюдным і прадукцыйным быў сход профактыву ў г. Рагачэве. На сходзе прысутнічала каля 500 членаў мясцовага актыву. Даклад на тэму „Навуковае шэфства і задачы краязнаўства“ выклікаў ажыўлены абмен думкамі. Выказалася шмат рабочых, якія падкрэсьлівалі важнасць факту прыняцця навуковага шэфства над колгасам „Гігант“ і на тых задачах, якія стаяць у сувязі з гэтым перад мясцовымі працаўнікамі. Сход ухваліў праграму шэфства, паставіўшы прасіць БАН і НДІ пашырыць шэфства на ўвесь раён, узмацніць працу раённага Т-ва Краязнаўства арганізаваць гурткі на азнаямленьні з пытаннямі краязнаўства па профсаюзах, арганізаваць краязнаўчыя гурткі на прадпрыемствах і пры сельсаветах. Урэшце сход вынес пастанову аб узяцці пытання аб адводзе над музэй царквы. Сход актыву ў Жлобіне на гэтым пытанні быў не такім шматлюдным, але досыць актыўным. На сходзе выказалася аб задачах краязнаўства шмат асоб, якія падкрэсьлівалі патрэбу ўзмацнення працы раённага Таварыства Кр-ва. Было пераабрана Праўленьне Т-ва Краязнаўства і прыняты канкрэтыя пастановы аб далейшай працы Таварыства. Узяты курс на пашырэнне краязнаўчай сеткі на прадпрыемствах і па сельсаветах. У аснову працы раённых Таварыстваў Краязнаўства пакладзены пляны вывучэння колгаснага руху.

А. Казак.

Самакрытыка ў краязнаўчых арганізацыях.

Усім ужо вядома вялічэзная роля самакрытыкі ў справе палепшання бегучай працы нашага гаспадарчага і культурнага будаўніцтва. Паміж тым самакрытыка ў нашых краязнаўчых арганізацыях яшчэ амаль не разгарнулася. Ёсць толькі пачынанні паасобных арганізацый, сярод якіх вызначаецца сход праўлення Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства 14 лістапада 1929 г., прысьвечаны перагляду працы таварыства і высьвятленьню яго чарговых задач.

Дакладчык на сходзе, т. Будзько, паміж іншым выказаў наступныя меркаваньні аб працы таварыства:

Надаўна ў АПА Акругому заслухана і абгаворана справаздача праўлення. АПА вынес шэраг указаньняў для прыстасавання краязнаўчай працы да патрабаваньняў сацыялістычнага будаўніцтва. У сучасны момант рэканструкцыі ўсёй нашай гаспадаркі, у момант шпаркай перабудовы прамысловасьці і сельскай гаспадаркі на сацыялістычны лад, у момант шырокага разгортвання культурнай рэвалюцыі, — краязнаўства не павінна

быць у баку ад жыцця, яно павінна быць падпарадкавана сёньнешняму дню, павінна дапамагаць вывучэнню краю, яго эканомікі, прыроды, гісторыі і тых сацыяльных зрухаў, што цяпер адбываюцца так, каб гэтым вывучэннем дапамагчы хутчэйшаму выкананню 5-цігадовага пляну, хутчэйшаму разгортванню сацыялістычнага будаўніцтва.

Што-ж мы маем цяпер у нашай працы? Ці адпавядае яна высунутым задачам? Трэба сказаць, што, на жаль, не. Таварыства сваю працу на зусім увязала з сучаснымі патрабаваннямі сацыялістычнага будаўніцтва, яно амаль ня мела сувязі з працай дзяржаўных плянавых устаноў, ня выконвала іх заданьняў. Былі, праўда, некаторыя імкненні ўв'язваць з памянёнымі ўстановамі, але гэтыя імкненні ня мелі поспеху. А паколькі сёньнешняя наша праца не адпавядае актуальным пытаньням сацыялістычнага будаўніцтва, яна траціць жывучасьць, зашкаўленасьць і заціхае. Гэтае заціхша мы цяпер назіраем у горадзе і асабліва ў вёсцы.

Другім недахопам у нашай працы зьяўляецца тое, што краязнаўчая арганізацыя была аполітычнай, ня мела пэўнай і яснай політычнай устаноўкі ў сваёй працы, займалася г. зв. культурніцтвам. Адсюль—некаторыя артыкулы, зьмешчаныя ў т. 2 зборніку „Віцебшчына“, ня маюць правільнай політычнай устаноўкі.

Трэцім недахопам зьяўляецца не масавасьць арганізацыі. Краязнаўства ў масах рабочых і сялян не папулярызавана, а таму яны і ня ведаюць задач краязнаўчай працы і ня ідуць у арганізацыю.

Краязнаўчае т-ва, калі паглядзець на сацыяльны склад, зьяўляецца інтэлігенцкай, пераважна настаўніцкай, арганізацыяй. Рабочых і сялян налічваюцца адзінкі; спецыялісты і іншыя пласты інтэлігенцыі, акрамя настаўніцтва, слаба ўцягнуты ў т-ва.

Разам з названымі недахопамі, якія ёсьць у самай арганізацыі, трэба адзначыць, што краязнаўчай працай мала цікавіліся савецкія, профэсіянальныя і партыйныя арганізацыі. Яны не дапамагалі ў пастановцы працы на правільны шлях, не садзейнічалі разгортваньню яе. Такія ўстановы, як: АВК, АПБ, РВК, саюз працасьветы, акрэплі амаль ні разу не заслухалі справаздачы праўленьня т-ва. З усяго сказанага вышэй выцякаюць наступныя чарговыя задачы ў працы краязнаўчых арганізацый акругі:

1) паставіць усю працу на новыя рэйкі для ўв'язкі яе з задачкамі сучаснага сацыялістычнага будаўніцтва, а дзеля гэтага працу таварыства пэсна ўв'язваць з працай Плян-статбюро, уцягнуць у лік членаў розных спецыялістых і ў першую чаргу з „ВАРНІТСО“.

2) зрабіць арганізацыю масавай пролетарскай арганізацыяй, дзеля чаго ўцягнуць у т-ва рабочых, сялян, комсамольцаў і моладзь, арганізаваць краязнаўчыя ячэйкі на прадпрыемствах, у клубах і ў школах.

3) у сваёй рабоце праводзіць чоткую класавую лінію, бо цяпер мала лояльнасьці да Савецкай улады, а на практыцы трэба даказаць, што краеведы пад кіраўніцтвам Компарты дапамагаюць пролетарыату і працоўнаму сялянству будаваць сацыялізм.

У спрэчках па дакладу т. Будзько выказаліся т. т. Бэкер, Лубоўскі, Варпахавіч, Барародзкі, Мазуркевіч, Чумакоў і інш., якія дэталізавалі паасобныя тэзы дакладу і выскоўвалі іншыя каштоўныя заўвагі аб працы таварыства.

У канцы спрэчак была прынята наступная рэзольцыя:

„Прызнаючы, што савецкае краязнаўства павінна ўсімі сіламі і сродкамі дапамагаць сацыялістычнаму будаўніцтву нашай краіны, што краязнаўчая праца пад кіраўніцтвам Комуністычнай партыі павінна мець чоткую, класавую пролетарскую ўстаноўку, праўленьне лічыць, што ў сучасны момант перад таварыствам стаяць наступныя чарговыя задачы:

1) увязка сваёй працы з патрабаваннямі сацыялістычнага будаўніцтва, з выкананнем 5-цігадовага пляну;

2) чоткая класавая пролетарская лінія ўва ўсёй працы краязнаўчых арганізацый;

3) масавасьць арганізацыі з удзелам шырокіх колаў рабочых, сялян, комсамольцаў, студэнтаў, навуковых працаўнікоў і спецыялістых.

Для выканання гэтых задач праўленьне прызнае неабходным ужыць наступныя першачарговыя мерапрыемствы:

1) у канцы лістапада, або ў пачатку сьнежня скалікаць пашыраны пленум праўленьня з удзелам прадстаўнікоў ад райтаварыстваў для абгаварэньня дакладу Плян-статбюро аб 5-ці гадовым пляне на Віцебшчыне і ўдзеле ў выкананьні яго т-ва краязнаўства;

2) зрабіць перарэгістрацыю членаў т-ва ў горадзе і ў раёнах;

4) у канцы сьнежня месяца скалікаць V акр. краязнаўчую канфэрэнцыю;

3) сьвяткаваньне 5-хгадовага юбілею прыстасавана да адчынення акруговай канфэрэнцыі;

5) даць паказаньні райтаварыствам, каб яны ў працягу сьнежня месяца правялі раённыя краязнаўчыя канфэрэнцыі для абгаварэньня чарговых задач у краязнаўчай працы, для выбару праўленьня і прадстаўнікоў на акруговую канфэрэнцыю;

6) даручыць прэзідыуму распрацаваць шэраг мерапрыемстваў па ўцягненьні ў т-ва рабочых, сялян, навуковых працаўнікоў, розных спецыялістых, комсамольцаў і вучнёўскай моладзі;

7) час да акруговай краязнаўчай канфэрэнцыі і сьвяткаваньне юбілею скарыстаць для папулярызаваньня краязнаўства сярод шырокіх прцоўных мас, дзеля чаго паставіць даклад т-ва ў АПБ, скарыстаць газету „Ві-

цебскі Пролетары" і наладзіць даклады ў рабочых клубах;

8) лічыць неабходным арганізаваны пры т-ве польскай і латыскай сэкцый або гурткоў;

9) скласці новы плян працы акруговага праўлення, увязаўшы яго з заданнямі Акрплінстату; выпрацаваць такі-ж прыкладны плян працы для раённых таварыстваў. На падставе пляну акруговага праўлення даручыць сэкцыям скласці пляны па розных галінах краязнаўчай працы;

10) паставіць перад ЦБК пытаньне аб хутчэйшай распрацоўцы праграм і інструкцый па вывучэнні колгасаў, саўгасаў, фабрычных прадпрыемстваў, эканомікі, коопэрацыі і іншых пытаньняў звязаных з сучасным сацыялістычным будаўніцтвам.

Іншым краязнаўчым арганізацыям трэба ўзяць прыклад з Віцебскага таварыства і на шырокіх сходах абмеркаваць сваю ранейшую працу і задачы наступнага часу.

Праца Праўлення Віцебскага акруговага таварыства краязнаўства.

(Люты 1928 г.—верасень 1929 г.).

У аснову працы праўлення т-ва за паказаны перыяд паложаны дырэктывы IV акруговай краязнаўчай канфэрэнцыі (10-11 лютага 1928 г.) і пастановы 2-га Усебеларускага краязнаўчага зьезду, якія ў агульным зводзяцца да наступнага: працігнуць працу па пашырэнню краязнаўчай сеткі, асабліва ў сельсаветах, на фабрычна-заводзкіх прадпрыемствах, хатах-чыталнях і школах, увязаць краязнаўчую працу з працай дзяржаўных плянуемых арганізацый, прадоўжыць распацагу працу па выпраўленьні географічнай карты, укладзе археалёгічную карту, распачаць працу па вывучэнні карысных выкапняў, наладзіць эканамічнае вывучэнне акругі, дапамагчы ў працы школьна-краязнаўчых гурткоў, весці працу па арганізацыі раённых краязнаўчых музеяў, пашырыць экскурсійна-экспэдыцыйную працу, клапаціцца аб падрыхтоўцы новых крайведаў, уцягнуць у краязнаўчую працу больш лік рабочых, сялян, камуністых і комсамольцаў, папулярызаваць краязнаўчую справу ў друку.

Краязнаўчая сетка акругі:

Акруговае праўленне кіравала працай наступных краязнаўчых арганізацый: сэкцый т-ва ў горадзе: эканамічнай, прыродазнаўчай, яўрэйскай, культурна-гістарычнай і школьна-краязнаўчай; гурткоў: пры Белпэдтэхнікуме, Мастацкім тэхнікуме, пры 3-й школе М. Б. Б. чыгункі; на акрузе—11 раённых таварыстваў. Школьныя і сельсаветскія гурткі на акрузе кіраваліся непасрэдна раённымі таварыствамі краязнаўства.

Склад акруговых краязнаўчых арганізацый.

Агульная колькасць членаў 885 чал. бяз гурткоў, з іх у горадзе 194 чал., на акрузе 691 чал. Па сацыяльнаму палажэнню: рабоч. 27 ч. сялян 17 ч., саматужнікаў 2 ч., настаўнікаў 739 чал., сав. служачых, агрономаў-каморнікаў 97 чал., навуковых працаўнікоў 6 чал. Па нацыянальнасці: беларусаў 786 ч., яўрэяў 85 чал., расійцаў 7 чалавек, палякаў 5 чал. і іншых 2 чал. Па партыйнасці: членаў КПБ 65 чал., членаў ЛКСМБ 82 чал., беспартыйных 738 чал.

Праца акруговага праўлення.

I. У галіне арганізацыйнай.

Працу сваю праўленне праводзіла плянава. За паказаны тэрмін адбылося пасяджэнняў прэзідыуму 12, праўлення 7. На пасяджэннях абгаварваліся пытанні лепшай пастаноўкі працы ў раёнах, гарадзкіх сэкцыях і гуртках. Дзеля гэтага былі заслуханы справаздачы эканамічнай, яўрэйскай і прыродазнаўчай сэкцый, гурткоў—пры Белпэдтэхнікуме, Мастацкім тэхнікуме і 3-й чыгуначнай школе, т-ва пры Вятінстытуце і раённых таварыстваў Гарадоцкага і Сурацкага. Праўленне дала ім парады і ўказанні ў правядзенні працы. У працягу гэтага часу адбыўся адзін пашыраны пленум праўлення з удзелам прадстаўнікоў ад усіх райтаварыстваў, на якім былі абгавораны мэтадычныя пытанні правядзення работ па высунутых IV канфэрэнцыяй заданнях, як: укладанне археалёгічнай карты, выпраўленне географічнай карты, арганізацыя фэналагічных назіранняў.

Сувязь з раённымі таварыствамі падтрымлівалася насылкай протоколаў пасяджэнняў, інструкцый па розных пытаннях, выклікам прадстаўнікоў на пасяджэнні і выездам членаў акр. праўлення ў раёны. За справаздачны час абследаваны: Бешанковіцкае, Сурацкае, Віцебскае і Межынскае т-вы (інструктажам ЦБК).

Праўленне трымала сувязь з ЦБК і ЛВК, з акрплінам і інспэктарыятам нарасветы, сяюзам працасветы шляхам удзелу прадстаўнікоў апошніх у пасяджэннях праўлення і выканання паасобных заданняў. Акрамя таго, т-ва падтрымлівала сувязь з навуковымі і краязнаўчымі арганізацыямі СССР шляхам перапіскі і абмену выданнямі. У выніку абмену ўтварылася бібліятэчка т-ва з рознай краязнаўчай літаратурай у ліку 460 кн. Праўленне кіравала працай па ўсебаковым вывучэнні Сурацкага раёну шляхам выпрацоўкі анкет і працаю па эканамічным і культурна-гістарычным вывучэнні раёну і пасылкай свайго прадстаўніка для дапамогі на месцы ў працы.

Папулярызатыўна-асветная праца выявілася ў зьмяшчэнні некалькіх артыкулаў у мясцовай газеце, у пастаноўцы краязнаўчых дакладаў у клубах (працасветы, шчапіньні-

каў, дрэвапрацовачнікаў, Чырвонай арміі); у наладжванні выстаўкі выданняў т-ва ў час святкавання 10-гад. юбілею БССР. У мэтах папулярызаванні беларускай народнай песні існаваў хор, які спяваў у 1928 г. сваю працу з прычыны выезду кіраўніка ў Менск.

II. У галіне навукова-краязнаўчай.

Згодна дырэктыў IV краязн. канфэрэнцыі, праўленне кірвала наступнай навукова-даследчай працай у акрузе:

1) укладаннем археалёгічнай карты акругі. З гэтай мэтай выпрацавала падобязную праграму для кожнага сельсавека ўпаўнаважанага па гэтай справе, разаслала раёнам карты 3-вэрсткі, праінструктавала прадстаўнікоў райтаварыстваў, як трэба ўкладаць археалёгічную карту. Гэтая праца раённымі т-вамі яшчэ цалкам не выканана, але ўвосень гэтага году яна павінна быць скончана.

2) выпраўленьнем географічнай карты 3-вэрсткі. Праўленне таксама выпрацавала райтаварыствам праграму аб спосабах выпраўленьня карты і праінструктавала прадстаўнікоў райтаварыстваў. Гэта праца вельмі складаная і на выкананне яе патрэбна некалькі год працы.

3) эканамічным вывучэннем раёну. Праўленне распрацавала праграму вывучэння розных галін сельскай гаспадаркі і даручыла кожнаму таварыству ўзяць на сябе вывучэнне якой-небудзь адной галіны. Такія эканамічныя апісанні раёнаў часткова складзены: у Сурашкім, Сіроцінскім, Сеньненскім т-вах.

4) фэналогічнымі і мэтаралёгічнымі назіраннямі, якія праводзіцца амаль у кожным раёне. Фэналогічных пунктаў у акрузе 13. Яны два разы ў месяц дасылаюць свае запісы, якія Акруг. праўленнем аб'яднаюцца для акруговай зводкі і потым дасылаюцца ЦБК.

5) збіраннем фольклёрнага матар'ялу.

Фольклёр збіраюць пераважна школьныя краязнаўчыя гурткі і дасылаюць яго або непасрэдна ЦБК, або акруговаму праўленьню, якое мае фольклёрных запісаў каля 120.

Акруговым праўленьнем наладжаны былі дзве экспедыцыі: адна ўлетку 1928 г. для вывучэння орнітафаўны Віцебскага, Сурашкага і Межынскага раёнаў і другая ўлетку 1929 г. па вывучэнні энтомологіі Віцебшчыны па раёнах Віцебскім, Гарадоцкім, Езярышчанскім, Межынскім, Сурашкім, Лёзненскім. У выніку экспедыцыі з'явілася праца па орнітафаўне, якая перададзена для друкавання ЦБК, а па энтомологічнай экспедыцыі гэтага году матар'ял яшчэ распрацоўваецца. Акрамя таго члены т-ва прымалі ўдзел у экспедыцыях Беларускай Акадэміі Навук улетку 1928 г.: археалёгічнай, песеннай і мэдычнай, а ў 1929 г. у маскоўскай навуковай экспедыцыі па вывучэнні беларускага мастацтва на чале з проф. Некрасавым.

III. У галіне выдавецкай.

Праўленне выдала ў 1928 г. зборнік прац членаў т-ва „Віцебшчына“ т. 2, які змяшчае пераважна матар'ялы па с.-г., эканоміцы Віцебшчыны, а таксама ёсць прыродазнаўчыя і культурна-гістарычныя матар'ялы. Цяпер рыхтуюцца да друку праца Краснянскага, якая высвятляе тэрыторыяльны рост г. Віцебску пад назвай „Стары Віцебск“. Акрамя таго збіраецца матар'ял для выпуску 3-га тому зборніку „Віцебшчына“.

У сучасны момант праўленне падрыхтоўваецца да святкавання пяцігадовага юбілею свайго існавання. У сувязі з гэтым будзе выдана брошурка аб дзейнасці т-ва за пяць год.

Праца сэкцый Таварыства.

Сэкцыі звязваюцца тымі навуковымі лабараторыямі, якія кіравалі працай раённых т-ваў у адпаведных для кожнай сэкцыі галінах, а разам з тым вялі працу па вывучэнні гораду.

Эканамічная сэкцыя спачатку працавала досыць інтэнсіўна: яна дала шмат матар'ялаў для зборніку „Віцебшчына“, т. 2, выпрацавала дакладныя праграмы па вывучэнні с. г. эканомікі і інш., але ў апошні час праца заціхла. Сэкцыя распрацоўвае некаторыя пытанні сельскай гаспадаркі: ільняводства, землеўпарадкавання, становішча колгасаў і саўгасаў, самотужная прамысловасць на Віцебшчыне. Гэтыя вельмі актуальныя пытанні сённяшняга дня ўсё-ж не ў дастатковай меры распрацоўваюцца сэкцыяй. Сэкцыя вядзе папулярызуючую асветную працу ў доме селяніна.

Культурна-гістарычная сэкцыя.

Культурна-гістарычная сэкцыя распрацавала пытанні аб літаратуры на Віцебшчыне да і пасля рэвалюцыі, складае гістарычны пучыводнік па Віцебску, кіруе працай па ўкладанні археалёгічнай карты акругі, наладжвала чытанне дакладаў Іу Чырвонай арміі, садзейнічала ў правядзенні археалёгічнай экспедыцыі БАН і па вывучэнні мастацтва МГУ 1-га. Праводзіць сваю працу па мэтаду індывідуальных заданняў. Члены сэкцыі прымалі ўдзел у разборцы архіўных матар'ялаў, дапамагалі ў працы экскурсійнай камісіі ІНА, чыталі даклады на краязнаўчыя тэмы ў клубах чыгунічнікаў, шчавічнікаў, у чырвонай арміі, дапамагалі ў экспедыцыях: Жыдкова—навуковага сакратара Раніона—па вывучэнні мастацтва, Зярыновы з МДУ 1-га па вывучэнні этнаграфіі, Квітко—загадчыка музычнага кабінэту Украінскай Акадэміі Навук па вывучэнні фольклёру, Крагера з Ленінградскага расійскага музея па вывучэнні мастацтва, Маліцкага—з Акадэміі матар'яльнай культуры па вывучэнні археалёгіі мастацтва і Марозава з Ленінградскага Расійскага музея па вывучэнні археалёгіі. *Прыродазнаўчая сэкцыя* правяла дзве на-

звання вишэй экспедыцыі—орнітолёгічную і энтомолёгічную і часткова апрацоўвала фэнолёгічныя назіранні. Наогул праца слаба разгорнута.

Гурэйская сэкцыя апрацоўвала гурэйскі фальклёр, распрацавала пытаньне аб намеры царскага ўраду падзяліць гурэяў на саслоўі (праца гэтая перададзена гурэйскаму аддзелу БАН), сэкцыя наладжвае вывучэньне стану мястэчкаў Віцебшчыны, але пакуль што гэтая праца не развінулася належным чынам; члены сэкцыі ўлетку гэтага году разам з прадстаўніком гурэйскага аддзелу БАН абсьледвалі 4 прадпрыемствы г. Віцебску з мэтай высвятленьня пытаньня аб удзеле гурэяў у мясцовай прамысловасьці. У працы сэкцыі прымае ўдзел значны лік рабочых гурэяў. Популярызатарска-асьветную працу сэкцыя праводзіла ў клубах ішчашнінікаў і дрэваапрацоўнікаў. Сэкцыя дапамагала Музею ў арганізацыі гурэйскага аддзелу пры Музеі, дзеля чаго наладзіла экспэдыцыю ў мястэчкі для збору экспанатаў.

Школьна-краязнаўчая сэкцыя. У 1928 г. сэкцыя развінула працу: склікала агульна-гарадзкую школьна-краязнаўчую канфэрэнцыю і выпрацавала праграму працы школьна-краязнаўчага гуртка на летні час. У 1929 г. праца гэтай сэкцыі заняпала.

Бібліаграфічная камісія падрыхтавала да друку досыць поўную бібліяграфію Віцебшчыны. Бібліаграфаваньне і сканьне картатэкі вядзецца і цяпер.

Г у р т к і.

Пры Белпэтэхнікуме здавальняюча працаваў краязнаўчы гурток, які імкнуўся прывучыць да краязнаўчай працы студэнтаў тэхнікуму—будучых настаўнікаў. Таксама добра працаваў гурток юных натуралістаў пры 3-й чыгуначнай школе. Гурток пры мастацкім тэхнікуме толькі ў пачатку 1929 г. ажыўіў сваю дзейнасьць, даў заданьне членам зрабіць зарысуюкі ўлетку гэтага году і ўвосень думае наладзіць выстаўку. Наогул-жа цяпер праца там наладжваецца.

Адносна ўсіх сэкцый т-ва можна сказаць, што яны ўсё-ж працуюць слаба; адсутнасьць выбару для распрацоўкі актуальных пытаньняў сёньнешняга дня, нерэгулярнасьць і малая колькасьць сходаў, якая тлумачыцца перагрузкай членаў іншай працай, слабая популярызацыя працы, неўцягненне ў працу рабочых.

Праца райт-ваў.

Райнныя таварыствы працавалі па заданьнях акруговага праўленьня (укладаньне археолёгічнай карты) выпраўленьне географічнай карты, зьбіраньне фальклёру, фэнолёгічныя назіраньні, эканоміка, ЦБК (запаўненьне праграм і анкет па абсьледваньню бюджэту часу селяніна, аб волатах і валатоўках, аб саматужных рамёствах), і БАН (праграмы і анкетны), а таксама яны выбіралі і свае мясцовыя пытаньні для распрацоўкі.

У некаторых раёнах ёсьць пачаткі краязнаўчых музэяў: Сураж, Гарадок, Бешанковічы, Сянно, Астроўна. У іншых раёнах сабраныя экспанаты ляжаць без паказу з-за адсутнасьці памяшканьняў.

Грашовое становішча.

Матар'яльная база т-ва складалася за 1928-1929 г. з асыгнваньня па акруговаму бюджэту 1500 руб. і ўласных грошай ад продажы выданьняў 257 р., а ўсяго 1757 р. Гэтай сумы бязумоўна надта мала для шырокага разгортваньня дасьледчай, выдавецкай і арганізацыйнай працы.

Недахопы ў працы.

Разам з паказанай працай акруговага т-ва ёсьць шмат і недахопаў.

Ня глядзячы на тое, што з арганізацыйнага боку краязнаўчая праца на Віцебшчыне аформілася і мае тэндэнцыю разьвівацца ў глыбіню і т-ва мае некаторыя станоўчыя вынікі ў сваёй працы, усё-ж недахопаў вельмі многа:

1) Яшчэ да гэтага часу ня створана належнай спагаднай грамадзкай думкі вакол сучаснага краязнаўства, якое павінна дапамагаць соцыялістычнаму будаўніцтву, і таму часта краязнаўчую працу ня лічыць грамадзкая.

2) Адсутнасьць мінімальнай матар'яльнай базы ў акруговым праўленьні, а сабівіа ў раёнах не дае мажлівасьці разьвінуць як след працу.

3) У краязнаўчую працу зусім слаба ўцягнуты рабочыя, сяляне і спэцыялісты, а таксама нязначны лік прымае ўдзел камуністых і комсамольцаў.

4) Невялікі краязнаўчы актыў (25%).

5) Слабая падрыхтаванасьць часткі краязнаўцаў для дасьледчай працы.

6) Перагрузанасьць членаў т-ва іншымі відамі грамадзкай працы ў той час, калі краязнаўства патрабуе замацаваньня пэўнага кадру людзей і стымуляваньня гэтай працы.

7) Часта індывэрэнтныя адносіны з боку раённых т-ваў да выкананьня заданьняў.

8) Слабая ўвязка краязнаўчай працы з сучаснымі патрабаваньнямі дзяржаўных плянующых арганізацый.

9) Слабая популярызатарска-асьветная праца як в друку так і рабочых клубах.

10) Нерэгулярная і часта бяслянавая праца сэкцый.

11) Адсутнасьць да гэтага часу распрацаваных праграм па дасьледваньню эканомікі (коопэрацыя, калектывізацыя с.-гаспадаркі, фабрычна-заводзкая прамысловасьць, саўгасы, комуні і інш., падняцьце ўраджайнасьці).

12) Самакрытыка яшчэ зусім не разгарнулася сярод краязнаўчых арганізацый.

13) Пытаньні соцыялістычнага спароніцтва яшчэ не закранулі краязнаўчыя арганізацыі.

Мазырское Акруговое Т-ва Крайзнаўства.

Вясною і летам бягучага году Т-ва зрабіла гэтакую працу. Ваяліся эксперымэнты па разьвядзеньню тутавіцы і выкарму шаўкапрадаў. Усесаюзнае сьведчаньне дае беззваротную дапамогу Т-ву ў суме 1250 р., калі Т-ва падпіша дагавор. Мясцовы Акруговы буд-жэт вызначыў Т-ву гадавую субсыдыю ў суме 4179 р., якую НКФ павінен зацьвердзіць.

Другая вельмі важная праца Т-ва ў гэта лета—экспэдыцыя сяброў Т-ва ў Нараўлянскі раён. Мы прыкладаем тут справаздачу аб гэтай экспэдыцыі. На 1929-30 год Т-ва мяркуюе зрабіць наступнае:

Організацыйная частка:

- 1) Правесыць перарэгістрацыю членаў т-ва ў мэтах аслабавеньня ад баласту.
- 2) Праводзіць папулярныя курсы крайзнаўства на падставе канкрэтных вынікаў працы сярод шырокіх колаў рабочых, батрацкай, бядняцкай і сярэдняй часткі сялянства, наладзіўшы для гэтага чытку лекцый, дакладаў і выставак. Арганізацыю праводзіць праз Музей.
- 3) Правесыць вярбоўку членаў т-ва крайзнаўства сярод рабочых, батракоў, бядняцкіх і сярэдняк колаў сялянства, асабліва КСМ, працоўнае вучнёўскае моладзі, наменьшасяцый. У горадзе Мазыры ў члены т-ва Крайзнаўства ўцягнуць ня меней 100 рабочых.
- 4) Наладзіць працу ў *Каленкавіцкім, Каралінскім, Пятрыкоўскім, Жыткавіцкім і Лельчыцкім* т-вах крайзнаўства, як сваімі сіламі, так і інструктарскім складам ЦБК, запраسیўшы аб гэтым апошняе.
- 5) Правесыць Акруговую Конфэрэнцыю Крайзнаўства.
- 6) Правесыць вярбоўку падпішчыкаў на часопіс „Наш Край“, даўшы лік гадавых падпішчыкаў па акрузе да 100—150.

У галіне навукова-дасьледчай:

Прыродна-геаграфічны разрэз:

- 1) Апрацаваць сабраныя матар'ялы па гео-ботаніцы, геалёгіі, географіі па Нараўлянскім раёне;
- 2) Закончыць апрацоўку сабраных флэрыстычных матар'ялаў з ваколіцы гор. Мазыра, адначасова працягваючы далейшы збор матар'ялаў;
- 3) Працягнуць зьбіраньне матар'ялаў для Геаграфічнага Слоўніка Мазыршчыны, закончыўшы апрацоўку сабраных матар'ялаў па Азарыцкім, Капаткевіцкім, Нараўлянскім і Тураўскім р-нах;
- 4) Закласіць гадавальнік тутавічных дрэў у колькасьці да 1 мільёну сеянцаў, арганізаваць выкармку шаўкапрадаў у Мазыры, Нароўлі, Барбарове і Азяранах.

5) Працягваць вопыты па разьвядзеньні скарзанеры, засеяўшы ўвесну 1930 году ёю 0,25 гэк.т.

6) Правесыць вопыты па разьвядзеньні доньніка;

7) Пашырыць працы па зьбіраньні калекцый карысных выкапняў, мінералёгічных і зоолёгічных;

8) Праводзіць мэтрэолёгічныя і фэнолёгічныя назіраньні, пашырыўшы сетку фэназіраньняў.

9) Арганізаваць лябараторыю.

Грамадзка-эканамічны разрэз:

1) Арганізаваць вывучэньне па акрузе калектывных гаспадарак; Акруговым т-вам непасрэдна дасьледваць 5—10 колгасаў.

2) Арганізаваць вывучэньне саматужнай прамысловасьці ў горадзе.

3) Правесыць ўсебаковае апісаньне фабрыкі „Чырвоны Кастрычнік“.

4) Апрацаваць сабраныя эканамічныя матар'ялы па Нараўлянскім раёне.

5) Апрацаваць дыялекталёгічныя матар'ялы па Лельчыцкім і Нараўлянскім раёнах.

Культурна-гістарычны разрэз:

1) Працягваць зьбіраньне матар'ялаў на рэўруху Мазыршчыны;

2) Скласыць культурна-гістарычны нарыс г. Мазыра;

3) Працягваць працу па вывучэньні сэктанства на Мазыршчыне;

4) Апрацаваць сабраныя матар'ялы культурна-гістарычнага характару па Нараўлянскім раёне.

Яўрэйская сэкцыя:

1) Дасьледваць калектывныя гаспадаркі Юравіцкага і Нараўлянскага раёнаў.

2) Вывучыць саматужную прамысловасьць у г. Мазыры, адначасова разгарнуўшы гэтую працу ў раёнах.

3) Закончыць зьбіраньне матар'ялаў па гісторыі асьветы сярод яўрэйскага насельніцтва і апрацаваць іх.

4) Зьбіраць матар'ялы па гісторыі рэўруху яўрэйскіх рабочых і саматужнікаў.

5) Апісаць адзін яўрэйскі сельсавет.

Музейная праца:

1) Пашырыць аддзел рэвалюцыйнага руху;

2) Арганізаваць аддзел мясцовае прамысловасьці;

3) Папоўніць прыродазнаўчы аддзел карыснымі выкапнямі і ботанічным матар'ялам;

4) Папоўніць сабранымі зарысаванымі і фотографіямі этнографічны аддзел;

5) арганізаваць аддзел дасягненьняў калектывных гаспадарак.

Праца крайзнаўчай экспэдыцыі па вывучэньні Нараўлянскага раёну.

Паводле ўкладзенага пляну экспэдыцыйнай праведзена наступная праца:

а) Палявыя геолёгічныя досьледы ў 3-х вёрсным маштабе па тэрыторыі раёну, за выключэньнем 3-х сельсаветаў паўночнае часткі раёну. Зроблена выемка абразцоў карысных выкапняў, больш, чым за 100 месц, з папярэдняй пробай якасьці іх. Праведзены некаторыя гідролёгічныя досьледы.

Па заканчэньні палявых геолёгічных досьледаў на тэрыторыі 3-х паўночных сельсаветаў, пры правядзеньні, затым, нівэліровачных баромэтрычных работ, буравых работ на вучастках, якія паказаны ніжэй, можна будзе ўкласьці геолёгічную карту раёну ў 3-вёрсным маштабе, а таксама ўкласьці геолёгічнае апісаньне раёну.

Каля в. Будкі Галоўчыцкага сельсавету знойдзены ганчарныя гліны.

б) Геа-ботанічныя досьледы тэрыторыі раёну, за выключэньнем 3-х паўночных сельсаветаў, сабраны гербары да 1500 экз.

Па заканчэньні геа-ботанічных досьледаў будзе ўкладзена ў 3-хвёрсным маштабе карта расьліннасьці, а таксама геаботанічнае апісаньне раёну.

в) Выбарачныя эканомічныя досьледы. Апісаньне з эканомічнага боку каля 200 гаспадарак бядняцкіх, сярэдняцкіх і кулацкіх. Для характарыстыкі стану жывёлагадоўлі праведзены абмеры жывёл у колькасьці да 2000 штук (кароў, валоў, коняў). Сабраны матар'ялы для дробнага мясцовага эканомічнага раёнаваньня. Праводзілася праца па выяўленьні ўсіх тых процэсаў, якія адбываюцца ў сельскай гаспадарцы, па колектывізацыі сельскае гаспадаркі, па ўвядзеньні агра-мінімуму. Па правядзеньні статыстычных эканомічных досьледаў будзе складзена карта дробнага эканомічнага раёнаваньня з эканомічным апісаньнем раёну.

г) Сабраны значныя матар'ялы па сэктанству, уплыву царквы.

д) Па гісторыі рэволюцыйнага руху.

е) Па этнографіі. Адных зарысавак зроблена да 250 штук.

ж) Праведзена фотаграфаваньне ў галіне прыродазнаўчай, эканомічнай, этнографічнай да 150 шт.

з) Сабраны ў значнай колькасьці зоолёгічныя матар'ялы.

Для правядзеньня памянёнае працы пакрыта маршрутамі прасторы ў 3375 км.

Адэньваючы праведзеную працу, трэба сказаць, што яна яшчэ зьяўляецца толькі ўступнай для разгортваньня, затым, статыстычнае працы.

Так, у геолёгічнай часьці неабходна правесці нівэліровачныя працы, бурэньне ў 10—20-вёрсным маштабе і ў 3-вёрсным маштабе ў Бярозаўскім, Галоўчыцкім, Барбароўскім і Вербавіцкім сельсаветах, а таксама заканчэньне палявых геолёгічных досьледаў на тэрыторыі 3-х паўночных сельсаветаў.

У гідролёгічнай часьці патрэбна правядзеньне статыстыкі па вучоту ўсіх кало-

дзеяў, сабраць ня меней, чым 100 проб вады для аналізу.

У эканомічнай галіне патрэбна ня меней, чым у 20 пунктах правесці статыстычныя досьледы, для чаго неабходна арганізаваць сетку карэспандэнтаў, правесці іх спецыяльнае інструктаваньне, прыцягнуць для гэтае працы Статбюро.

Уключыць, затым, у плян працы вывучэньне коопэрацыйнага руху, культурнага становішча раёну, санітарнае, вучоту ўсіх географічных аб'ектаў.

Побач з гэтым прыняць захады для лябараторнае апрацоўкі матар'ялаў у галіне геолёгічнай, геа-ботанічнай і гідролёгічнай.

У выніку ўсяе працы будзе складзена ўсеабаковае апісаньне Нараўлянскага раёну.

Праца Гомельскага Дзяржаўнага Музею імя Луначарскага за 1928-29 г.

Гомельскі Музей мае тры аддзелы:

I. Аддзел рэволюцыйнага руху з першага зьезду РСДП у Менску да моманту ўстаўленьня ўлады Саветаў.

II. Агульны аддзел, які адлюстроўвае эпохі абшарнікаў у Гомельшчыне — Румянцых і Паскевічаў.

III. Аддзел Краязнаўства, які адлюстроўвае рысы мінулага і сучаснага становішча краю.

IV. Як дадатка да гэтых грунтоўных аддзелаў ёсьць пры Музеі аддзел парцэлянавае вытворчасці.

А. Работа па навуковай часьці.

1. Работа над фундамі.

а) Па аддзелу рэволюцыйнага руху былі перагледжаны ўсе экспанаты і папоўнены матар'ялам, які паказвае становішча Беларусі ў 1918, 1919, 1920 г. г. і Гомельшчыны ў 1919 г.

б) зложаны інвэнтар выстаўленых экспанатаў;

в) арганізаваны куток політкатаржнікаў.

Пры рабоце з наведвальнікамі аддзел мае чатыры асноўных тэмы: 1) Катарга і сасланьне за час царскае ўлады; 2) Гісторыя разьвіцьця партыі ВКП(б); 3) Рэволюцыйны рух з пачатку 1890 гадоў; 4) Гомельшчына ў 1905-06 г. — 1917—1919 г. г.

Далейшае разьвіцьцё аддзелу патрабуе прапрацоўкі матар'ялаў для малюнку рэволюцыйнага руху ў БССР з пачатку 1917 г.

2. Па агульным аддзеле: 1) зроблена групоўка і перасоўка экспанатаў па эпохах XVIII стагодзьдзя, першай і другой чвэрці XIX стагодзьдзя, 2) аддзел папоўнены рэстаўраванай разьбярнай (скульптурай), малюнкавым матар'ялам, які характарызуе моманты з становішча прыгонных сялян, і матар'ялаў з грамадзянскага руху, эпохі другой паловы XIX стагодзьдзя, 3) складзены картачны каталёг рэчаў Музею на беларускай мове, 4) правэрана наяўнасьць двух аддзелаў бібліотэкі. Акрамя гэтага быў

адабраны матар'ял: 1) для выстаўкі к стагодзьдзю сьмерці пісьменьніка А. С. Грыбаедава ў Маскве; 2) у экспартны фонд Белвнешгандлю; 3) у фонд яўрэйскага аддзелу Менскага дзяржмузею (яўрэйскія рукапісы) і 4) адпраўлены дзьве статуі і два бюсты з мармуру ў распараджэньне Наркамзаможспраў.

Пры рабоце з наведвальнікамі аддзел мае ў сучасны момант тры асноўныя тэмы: 1) *"Роля гандлёвага капіталізму ў разьвіцьці прыгоннае дзяржавы ў былой Расіі"*, 2) *"Рэволюцыйная буржуазія канца XVIII і першай паловы XIX стагодзьдзя"*, 3) *"Буржуазія і мастацтва"*.

У далейшым аддзел патрабуе дадаць: 1) матар'ял "інтэлігенцыя 30—40 гадоў", 2) адзінцы малюнкамі становішча Беларусі ў асноўных тэмах і 3) разгарнуць матар'ял для адлюстраваньня эпохі рэформы.

3. Аддзел краязнаўства мае калекцыі па палеанталёгіі і археалёгіі, прыстасаваных да мясцовага краю, а таксама прадметы і дыяграмы матар'ялаў па лясной і сельскай гаспадарцы і вырабаў галоўных галін буйнае прамысловасьці.

Праца аддзелу выявілася ў наступным: 1) арганізацыя ў Музэі выстаўкі да сьвяткаваньня 10-годзьдзя БССР, 2) арганізацыя выстаўкі работ мясцовых мастакоў да 10 годз. трагічнай сьмерці камунараў 25 сакавіка 1919 году ў Гомлі, 3) удзельнічаньне ў выстаўцы экспанатамі ў перыяд зьезду Саветаў Гомельскай акругі.

Аддзел папоўнены новымі экспанатамі, здабытымі сялянствам Гомельскага, Буда-Кашалёўскага, Веткаўскага, Хойніцкага раёнаў, прыстасаваных да палеанталёгіі і археалёгіі, а таксама Гом. Акр. Т-ва Краязнаўства перадала Музею вынікі сваёй экспэдыцыі ў бабровую колёнію ўроч. "Сьвеч" і, па даручэньні Музею, здабыты вопраткі мясцовага сялянскага насельніцтва, для этнографічнага кутка.

Пры рабоце з наведвальнікамі аддзел мае мясцовыя тэмы: 1) зьяярыны чатырохрадавыя ўклады, 2) дагістарычнае і гістарычнае жыцьцё, 3) грунтовыя нарысы гаспадаркі Гомельшчыны.

У далейшым аддзел патрабуе распрацоўкі матар'ялаў для арганізацыі этнографічнага кутка.

II. Дасьледчая работа.

Улетку г/г. адбыўся выезд Загадчыка музэю, Архіву і сябра Гом. Краязнаўскага Таварыства, для выйманьня архіву, у ліквідаваны манастыр у Чонках.

У Музэй было перададзена чатыры рукапісныя стараверскія кнігі XV стагодзьдзя і кніга падарожнай даведкі 1832 г., а таксама 6 мерак для драўніны.

Б. Часовыя выстаўкі.

Часовыя выстаўкі былі зроблены да сьвяткаваньня 10-годзьдзя БССР і ў памяць забітых камунараў у сакавіку 1919 г. у Гомлі, справаздачы аб якіх былі сваечасова

накіраваны ў Галоўнавуку БССР. Да першай з іх быў сабраны дыяграмны і фотаздымны матар'ял, а частка была распрацавана супрацоўнікамі Музею, якія паказвалі разьвіцьцё прамысловасьці, колгаснага будаўніцтва, сельскай гаспадаркі, усеагульнага навучаньня ў БССР, а таксама і на Гомельскай акрузе.

Што датычыцца да другой выстаўкі, дык яна мела чыста мастацкі характар. Музэй прапанаваў мясцовым мастаком тэму 24—27 сакавіка 1919 году ў Гомлі. На гэтую выстаўку былі дадзены работы мастакоў: Каўроўскага, Русецкага, Голубкінай, Зорына, Зьвянігародзкага, Тарасава і Шыфрына.

Для выяўленьня, што патрабуе маса ад выяўленага мастацтва, Музэй распрацаваў анкету. Гэтая анкета падкрэсьліла нахільнасьць гледача да рэальных уяўленьняў і фарбаў.

Культасьветная праца.

З гледачамі ялася тлумачэньне па момантах асноўных тэм, паказаных вышэй. Апрача таго, былі зроблены тры лекцыі.

Музэй усё больш і больш сваёй працай ахапляе масавага арганізаванага даведніка, даючы яму вельмі яскравы наглядны матар'ял да тэмаў, таму што яго экспанаты зьяўляюцца вельмі каштоўным агітматар'ялам. Музэй з гэтага боку заслужоўвае большай увагі. Асабліва моцна адбіваецца яго ўплыў на сялянах і чырвонаармейцах.

Для вучоту ўражаньняў Музэем пакладзена кніга запісаў, у якой даведнікі запісваюць свае думкі аб Музэі.

Павялічэньне лічбы гледачоў відаць з табліцы:

1. Група арганіз. політ.-культ. нарасьв. установамі.

	1927—1928 г.		1928—1929 г.	
	Лічбы груп	Лік даведнікаў	Лічба груп	Лік даведнікаў
Рабочыя	54	2605	98	5211
Сяляне	27	952	48	2044
Чырвонаарм. . . .	41	2991	78	3604
Служачыя	31	954	24	768
Вучні	111	4756	226	9481
Усяго	264	12259	474	21108

2. Неарганізаваныя даведнікі.

	1927—1928 г.	1928—1929 г.
Рабочыя	7092	9098
Сяляне	2619	3150
Чырвонаарм. . . .	2688	3067
Служачыя	6835	8839
Вучні	1698	4108
Іншыя	830	1087
Усяго	21762	29349
Агулам за год (1+2)	34021	50457

Са школ найлепш карыстаюцца Музеем чыгуначныя, якія прыходзяць у Музей з абмяжованай тэмай, школы-ж соцвуху, выключна яўрэйск., ідуць больш бяз тэмы—глядзець, як жылі абшарнікі. Пэдагогі грамадазнаўства не карыстаюцца Музеем зусім.

Недахопы.

Грунтоўнаю прычынаю ўсіх недахопаў Музею зьяўляецца недастатковая ацэнка яго, як політасьветнае ўстановы з вельмі каштоўным фондам. На Гомельскі Музей і да гэтага часу многія ўстановы глядзяць, як ні на што непатрэбнае барахло былога абшарніка, годнае толькі для агітацыйнае працы. Але Музей мае добры фонд, які дазваляе яму паступова ператварыцца ў Музей гістарычны, адбіваючы пэрыод XVIII і XIX стагодзьдзя і ня страчвае свайго агітацыйнага значэньня.

Аднак, гэтаму неабходнаму ператварэньню шкодзіць ня так недахоп грашовых сродкаў, як недахоп эксплёатацыйнае плошчы.

Музей на працягу некалькіх гадоў просіць даць яму магчымасьць пашырыць памяшканьне за кошт плошчы, прылягаючых пакоў сярэдняе часткі б. паляцу, але да гэтага часу гэтае пытаньне ня можа вырашыцца ні Галоўнавукай, ні Гарсаветам.

Другім недахопам Музею зьяўляецца недахоп навуковага пэрсаналу, штат на працягу 2 гадоў не магчыма было запоўніць, гэтае становішча адбіваецца на ўнутранай арганізацыі, бо аддзелы ня маюць прызначаных працаўнікоў.

Агляд надвор'я па БССР

за лістапад м.ц. 1929 г.

(пагодле даных Аддзелу Сеткі Беларускай Геафізычнай Службы).

Надвор'е на працягу месяца стаяла цяплей нормальнага з большай колькасьцю ападкаў у першых 20 дзён і меншай у апошнюю дэкаду. З ходу сярэдніх сутачных тэмператур відаць зьяўленьне сярэдніх сутачных тэмператур ніжэй нуля, пачынаючы з 2-ой дэкады.

Тэмпература за 1-ю дэкаду была вышэй нормы. Адзначаны наступныя перавышэньні дэкадных тэмператур, пры параўнаньні іх з нормальнымі дэкаднымі тэмпературамі:

Стукачоў (Полаччына)	на 4,4°
Менск	3,7°
Горкі	4,6°
Васілевічы (Гомельшчына)	3,7°

Пры параўнаньні першай дэкады лістапада гэтага году з першай дэкадай лістапада мінулага году, апошняя выхадзіць на 1-2° цяплей.

Сярэднія тэмпературы другой дэкады лістапада вышэй нормальных.

Стукачоў	на 2,8°
Менск	1,5°
Горкі	2,6°
Васілевічы	2,8°

Другая дэкада лістапада мінулага году ў сярэдніх выніках на 2-3° цяплей адпаведнай дэкады лістапада г.г.

Трэцяя дэкада ў сярэдніх выніках цяплей нормальнай, але ў меншай ступені, чым першая і другая дэкады.

Стукачоў	на 1,7
Менск	1,4
Горкі	1,2
Васілевічы	0,2

Трэцяя дэкада лістапада мінулага году цяплей трэцяй дэкады лістапада г.г. на 2-3°.

Ваганьні тэмператур (па паказаньнях максымальнага і мінімальнага тэрмомэтраў) за паасобныя дэкады наступныя.

1-я дэкада ад — 2,7° да 15,4°
2-я " " — 4,7° " 7,9°
3-я " " — 5,0° " 3,3°
М-ц — 5,0° " 15,4°

Самая нізкая тэмпература паветра была адзначана ў Нов. Каралеўе (Віцебшчына) — 5,0° 22-XI, самая высокая 15,4 у Васілевічах 2-XI.

У сярэдніх выніках тэмпература лістапада вышэй нормальнай на 1—3° і 2°-3° ніжэй сярэдняй тэмпературы лістапада 1928 г.

Ападкаў. За першую дэкаду ападкаў больш выпала ў паўночных акругах Полацкай і Віцебскай 10—25 міліметраў. У іншых акругах іх выпала менш — паводле вестак большасці мэтстанцый тут значыцца 10 міліметраў і менш.

За другую дэкаду ў паўночных акругах ападкаў выпала менш, чым у першую. У іншых акругах за другую дэкаду выпала больш, чым у першую. Што да разьмеркаваньня гэтых ападкаў па тэрыторыі БССР, то большыя іх колькасці, якія часам дасягаюць 35 міліметраў прыходзяцца на акругі Менскую, Мазырскую і Бабруйскую. У іншых акругах выпала 15 міліметраў і менш.

У трэцюю дэкаду, наогул, па БССР ападкаў выпала менш чым у кожную з першых 2 дэкад. Толькі па Полацкай акрузе нагледзіся колькасці ападкаў ад 5 да 10 міліметраў, а так паўсюль іх выпала менш 5 міліметраў. Характэрным момантам трэцяй дэкады зьяўляецца больш-менш аднародны расклад ападкаў па тэрыторыі БССР.

Наогул, у лістападзе ападкаў выпала менш нормы. Найбольшае адхіленьне ў бок недахопу ападкаў заўважаецца па мэтстанцыі Сянно (Віцебск. акр.) — на 33 міліметры менш нормы (або выпала толькі 40%).

Большасць мэтстанцый БССР паказвае недахоп на 15—25 міліметраў і толькі тры мэтстанцыі адзначаюць колькасць, якая значна перавышае норму — Вушач (Полацкае акругі) на 5 міліметраў больш, Расоны (Полацкае акругі) на 2 міліметры больш, Тураў (Мазырскае акругі) на 2 міліметры больш.

Ападкаў вышадзілі ў выглядзе дажджоў галоўным чынам.

Лік дзён з ападкамі за м-ц вагаецца ад 8 да 24.

Снег выпадаў галоўным чынам у канцы м-ца (27—30—XI), калі мясцамі быў адзначаны сьнегавы насыці таўшчынёй ад 1 да 6 сантымэтраў (Касьцюковічы Маг. акр. 14 см.), але гэты насыці у далейшым не затрымаўся і знік.

Воблачнасьць у сярэднім вагалася ад 82% да 96% (нормальная 80%—85%).

Сярэдняя хуткасьць ветру 3—5 мэтраў у сэкунду і напрамак адпавядаюць нормальным (2—5 мэтр. у сэк. паўднёвых і паўднёва-заходніх румбаў).

Лік дзён з туманамі адзначаны да 17. Па Менску значыцца 17, што блізка падыходзіць да максымальнай колькасьці (19), якая наогул была адзначаны па Менску.

Складзены 18—XII—29 г.

Г. Маслакавец.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Газеты і журналы СССР. Справочник на 1929 г. о всех периодических изданиях, выходящих в СССР. Составили А. П. Хомский и П. С. Чеховской. Москва, издатель НКПТ, 1929, 168 стар. Тираж 12.000, цена 1 руб.

Нядаўна вышла ў сьвет гэтая кніга, якая, бязумоўна, магла быць каштоўнай для кожнага культурнага работніка, ня кажучы ўжо пра тых, хто мае справу з пашырэннем друку ды з політасветнай справай наогул, калі-б была добра зроблена. Яна зьмяшчае ў сабе весткі пра часопісы і газеты, што выходзяць на тэрыторыі ўсяго СССР. Матар'ялы разьмеркаваны па двух асноўных разьдзелах. У першым даюцца весткі аб газэтах, у другім — аб часопісах.

Але ўласна ўжо ад разьмеркаваньня матар'ялу і пачынаюцца хібы гэтай кніжкі, якія значна зьніжаюць яе вартасьць. Так, газеты разьмешчаны ў такіх аддзелах: а) Маскоўскія газеты, б) Ленінградзкія, в) Харкаўскія, г) іншыя і д) сьпіс усіх газет у альфабэтным парадку. Так і відаць, што аўтары разумеюць СССР, як былую Расію. Для іх толькі назва зьмянілася і больш — нічога. Вось дзякуючы гэтаму яны ў аснову пляну першага разьдзелу ўзялі два-тры буйнейшыя гарады, а за імі — "прочие". Калі вылучаліся сталічныя гарады, то трэба было вылучыць сталіцы ўсіх саюзных рэспублік, калі найбольшыя — то трэба было вылучыць некаторыя да Харкава і пасьля Харкава, а не кіравацца плянам дарэволюцыйных даведнікаў.

У другой частцы даведніка зьмешчаны часопісы у 34 разьдзелах. Тутакі таксама можна-б было знайсьці шмат недахопаў, але галоўныя з іх — гэта зьмяшчэньне часопісаў ня ў тых разьдзелах, што трэба. Так краязнаўчы часопіс "Наш край" зьмешчаны ў разьдзеле "Прамысловасьць. Фінансы. Эканоміка. Статыстыка", а не ў разьдзеле "Сьветазнаўства, Краязнаўства, Географія, Этнографія".

Да гэтага далучаецца як-бы знарок няправільная інфармацыя. Той-жа "Наш край" названы эканамічным часопісам, у той час як ён краязнаўчы; "Беларускі Пюнер" па вестках аўтараў штомесячнік, а па справе — двухтыднёвік, тое самае пра "Беларускую

работніцу і Сялянку", "Беларуская мэдычная думка" па іхняму выходзіць аж два разы на месяц — а на справе — ня можа здолець і аднаго разу на месяц і г. д., і г. д.

Мы ўжо ня кажам аб тым, што назвы перакручаны як-мага. У транскрыпцыі гэтых аўтараў не пазнаеш нават тых часопісаў, якімі кожны дзень карыстаецца. А пакалечыла назвы ўсё тая-ж русыфікацыя, якую ніяк ня могуць кінуць аўтары: "Летопись белорусского друка" (?), "Белорусска медична думка" (?) і д. т. п. Праўда, часамі, зусім выпадкова для аўтараў, назва не перакручана, але гэта ў адносінах да часопісаў і газет не на расійскай мове — выключна рэдкія выпадкі.

Пасьля ўсяго гэтага ня дзіва, што даведнік гэты далёкі ад якой-бы то ні было паўнаты. У ім няма вестак пра: 1) "Бальшавік Беларусі", 2) "Паляўнічы Беларусі", 3) "Беларуская вэстэрныярыя", 4) "Бюлетэнь таварыства Чырвонага Крыжу", 5) "Узвышша", 6) "Бюлетэнь ЦП Саюзу Сельгасп. і Лясн. Рабочых БССР", 7) "Бюлетэнь ЦСУ БССР", 8) "Бюлетэнь АПАД ЦК і Мен. АКА КП(б) і г. д., і г. д. Калі да гэтага далучыць тое, што аўтары не зьмясьцілі па БССР, а па некаторых гарадох зьмясьцілі, то гэты сьпіс можна значна працягнуць. Так, у даведніку таксама няма вестак пра: 1) "Запіскі Аддзелу Гуманітарных Навук" раней ІБК, зараз БАН, 2) тое-ж на Аддзелу Гаспадаркі, 3) "Працы Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсітэту", 4) "Працы Беларускага Навукова-Дасьледчага Інстытуту Сельскае і Лясное Гаспадаркі", 5) "Запіскі Беларускай Дзяржаўнай Акадэміі Сельскай і Лясн. Гаспадаркі", 6) "Працы Навуковага Таварыства па вывучэньні Беларусі", 7) "Бюлетэнь" раней ІБК, зараз БАН і г. д., і г. д.

Тое самае, відаць, і па іншых рэспубліках, аб якіх мы зараз не гаворым.

Горш за ўсё тое, што ўсе гэтыя хібы напэўна залежыць толькі ад нядабайнасьці аўтараў. Бо, калі-б яны паглядзелі хоць раз у "Летапіс беларускага друку", пра які ў сваім даведніку не магі ўспоміць — яны-б лёгка пазбавіліся ад усіх хібаў свае працы па БССР.

Паміж тым для краянаўцаў гэтая кніжка магла-б быць надзвычайна карыснай. Краязнаўцу неабходна ведаць, што і дзе выходзіць як для таго, каб азнаямленьнем з друкам быць у курсе найноўшых дасягненняў навукі, краянаўства і політыкі, так і для таго,

каб орыентавацца ў магчымасяцях рэалізацыі сваіх прац.

На жаль у гэтым відзе даны даведнік траціць амаль усю сваю вартасць як для краянаўца, так і для політасветнага працаўніка, якім яны асабліва патрэбны. Б. і К.

Краёвая бібліяграфія.

Працяг *)

Гомельшчына.

Адам. Што сказаў II-гі акруговы зезд профсаюзаў Гомельшчыны. (9—12. V.) Проф. Рух. Бел. 928. № 11. с. 7-8.

Акимов, В. Итоги расширенного пленума ГСПС. (Гомель). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 922. № 27, с. 8.

Акимов, В. П. На IV-й сессии губернского совета Профессиональных союзов (Гомель). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 2. с. 50—52.

А. Л. Некоторые итоги шефства над деревней. (По материалам информационного отдела губкома) (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 59. с. 36—43.

А. Л. О шефстве над деревней. (Гомельской губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 60-61. с. 38—41.

А. Л. Трудности строительства сель.-хоз. кооперации огромны, но преодолимы. (Гомельск. губ.). Полесск. Коммунар. 925. № 20 (103). с. 54—57.

А. Л. Условия развития государственного сельско-хоз. кредитования в Гомельск. губ. Изв. Гом. Губ. К. РКП. № 80. с. 133—136.

Альтшулер, И. Г. К истории революционного движения в Гомеле. (Личные воспоминания) (90 г. г. — 1904 г. г.) Извест. Гом. Губ. Ком. та РКП. 924. № 75. с. 80—83.

Андросенко. Итоги перевыборов потребкооперации (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 43. с. 29—32.

Андросенко. Недостатки сельской потребкооперации и ее очередн. задачи. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 6. с. 53—56.

Андросенко. Результаты добровольного членства в потребкооперации. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 75. с. 72-73.

Анишкин, Н. Задачи партколлегии Г. К. К. (Гомельск. Контр. Комиссии). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 72. с. 41.

Анишкин, Н. Некоторые вопросы хозяйственной и партийной работы на VI пленуме ГKK. (Гомель). Полесск. Коммунар. 925. № 19 (102). с. 14—18.

Анишкин, Н. Некоторые итоги режима экономии по Гомельской губернии. Полесск. Коммунар. 926. № 17. с. 9—13.

Ан-ко, А. Не плохо, но нужно лучше. (Состояние сельской кооперации Гомельского района ко дню кооперации). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 12, с. 67—69.

А. П. Итоги с'езда Рабземлеса. (Гомель). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 2. с. 56—57.

А. П. Пятый губернский с'езд союза работников земли и леса. (Гомель). Изв. Гом. К. РКП. 924. № 65. с. 47—49.

А. П. Учет и организация батрачества. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 66. с. 48-49.

А. Р. Гомельщина строится. (Жилищное строительство). Полесск. Коммунар. 926. № 13-14. с. 58—62.

А. Р. Работа оживает. (По данным отчетной кампании потреббщества Гомрайсоюза). Полесск. Коммунар. 925. № 23 (105). с. 58—59.

Арнаутов, В. К плану первоочередных работ в сельско-хозяйственную компанию 1922 года по Гомельской губ. Изв. Гом. Губ. К-та РКП. 921. № 17. с. 3—5.

Аргановский, Б. Культурное шефство ячеек РКП Гомельского горрайона над деревней. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 47-48. с. 45—53.

Архангельский, Б. Д. Экономическое состояние Гомельского и Речинского округов. Сав. Буд-ва 927. № 1. с. 31—46.

А. У. Мэлюрацыя ў Гомельшчыне. Плут. 927. № 3. с. 44-45.

Афанасьев. Местный бюджет (1923-4г. Гом. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 67. с. 63—65.

Афанасьев. Местный бюджет (Гомельской) губ. на 1924-25 г. Изв. Гом. К. РКП. 924. № 80. с. 115—118.

Афанасьев, О едином сельхозналоге в Гомельской губернии. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 75. с. 68—71.

Афанасьев, И. Перспективы местного бюджета на 1926-27 г. (Гомельской губернии). Полесск. Коммунар. 926. № 17. с. 14—20.

Афанасьев. Перспективы местного бюджета на 1924-25 г. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 74. с. 33—36.

Афанасьев, Я. проф. Почвенный покров Гомельской губ. Сав. Буд-ва. 926. № 2. с. 112—115.

Афанасьев. Удельный вес культурно-просветительных и социальных учреждений в местном бюджете Гомельской губ. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 3. с. 52—55.

Афанасьев, И. Финансовый план Гомельской губ. на 1925-26 г. Полесск. Коммунар. 925. № 21-22 (104). с. 89—95.

*) Гл. „Наш Край“ 1929 г. №№ 5, 6-7, 8-9, 10, 11.

Базовский. Состояние и перспективы промышленности Гомельской губернии. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 45. с. 32—37.

Балашов, И. „Ножницы“ в Гомельской губ. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 57. с. 51—54.

Балашов, И. Подготовка и перспективы хлебозаготовительной кампании в губернии (Гомельской). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 11. с. 28—32.

Барашка, Л. Справа з абвесткамі ў Гомлі. (Гістарычная нататка з часоў разволючы 1905 г.). Маладняк. 925. № 9. с. 83—88.

Бастынец. Отчет губериск. контрольной комиссии. (С апреля по октябрь Гомельская губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 54. с. 72—75.

Бастынец. Работа Контрольной Комиссии за 3 м-ца. (За период октябрь—декабрь 1923 г.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 62. с. 68—71.

Б-им, М. Перспективы хлебозаготовок в 1925-26 году. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 13. с. 17—19.

Б-ин, И. Под знаком роста. (По письмам селькоров местных газет о текущей кампании). (Перевыборы в Гомельской губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 4. с. 95—97.

Бирюков, Б. Экономическое положение рабочей молодежи. (Гом. Губ.). Полесск. Коммунар. 925. № 24. с. 20—23.

Блажневич, Ф. Сельско-хозяйственная кооперация в Гомельской Губ. Положение низовой сети на 1-ое января 1924 г. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 62. с. 44—48.

Блюдин. Из воспоминаний рядового подпольщика (1904-1905) (Гомель) Извест. Гом. Губ. Ком. РКП. 923. № 59. с. 88—91.

Боборыкин, И. Когда спала револуционная волна. (К двадцатилетию Гомельского погрома 1906). Полесск. Коммунар. 926. № 2. с. 44—50.

Боборыкин. Летопись борьбы и строительства („Известия Гомельск. Губкома“). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 82. с. 12—15.

Борин. В „недрах“ Гомельщины. (Залежи красильных глиен возле Лоева). Полесск. Коммунар. 926. № 18. с. 79-80.

Бр. Накануне хлебозаготовок. (Гомельск. губ.). Полесск. Коммунар. 926, № 15-16. с. 50—57; № 17. с. 21—25.

Брискин, М. Еще о хлебозаготовках. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 16 (99). с. 20—24.

Брискин, М. На путях смычки. (Товарооборот в губернии). (Гомельской). Полесск. Коммунар. 925. № 20. (103). с. 58—62.

Брандербургский, Я. Предварительные итоги продовольственной кампании в нашей (Гомельской) губернии. Изв. Гом. губ. К. РКП. 920. № 5. с. 6-7.

Брахман, А. Внутрпартийная воспитательная работа в губернии. (Опыт критической оценки (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 63-64. с. 14—20.

Брахман, А. Итоги проверки политзнаний членов партии. (Отдельные выводы из опыта проверки политнеграмотных одной ячейки). (Гомель). Изв. Гом. губ. К. РКП. 923. № 52-53, с. 25—28.

Брахман, А. Итоги проверки политзнаний членов партии по губернии (Гомельской). Изв. Гом. губ. К. РКП. 923. № 55. с. 19—22.

Брахман, А. Зарождение организации с. с. (сионистов-социалистов) в Гомеле (1901—1903 г.). Изв. Гом. губ. Ком-та РКП. 924. № 73. с. 61—64.

Брахман, А. К работе женотдела среди работниц. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. К. РКП. 924. № 60-61. с. 45—47.

Брахман, А. Обработка Ленинского призыва. (Оценка работы политшкол и кружков сокращенного типа по итогам губ. совещания агитпропработников). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 66. с. 12—14.

Брахман, А. О работе среди наименьшинств. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 54. с. 7—10.

Брахман, А. О шефстве над деревней в нашей (Гомельской) губернии. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 92. с. 19—22.

Брахман, А. Переподготовка учителяства. (Гом. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 72. с. 23—26.

Брахман, А. Путь „Известий“ (Гомельского Губкома). Изв. Губ. губ. К. РКП. 924. № 82. с. 20-21.

Брахман, А. Состояние и задачи работы партийных библиотек в губернии. (Гомельской). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 52-53. с. 12—16.

Брэжго, проф. Архівы і архіўная праца ў Віцебшчыне. Віцебшчына. 925. т. I. с. 52—60.

Буклері Клейнер, И. Полиграфическое производство в нашей губернии. (Гомельской). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 81. с. 48—52.

Б. Ш. Ликвидация неграмотности в нашей губернии (Гомельской). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 60-61. с. 69-72.

Быков, О некоторых природных богатствах Гомельщины. (По материалам РКИ). (Использование лугов, залежи красок). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 2. с. 41-42.

Быховский. Гомельская страхкасса. Проф. Рух. Бел. 928. № 7. с. 15.

В. Экономработа Гомельских предприятий. Проф. Рух. Бел. 928. № 16. с. 5-6.

Валешко. В польских селениях губернии (Гомельской). Впечатления парработника. Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 73. с. 53-54.

Валицкий, В. Итоги пленума Губисполкома (Гомель). Полесск. Коммунар. 925. № 18 (101). с. 61-62.

Валицкий, В. Итоги предвыборной кампании (в Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 4. с. 92—94.

Валицкий, В. Состав сельсоветов по Гомельской губернии. Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 83. с. 47-48.

В. Б. Вопросы пушных заготовок на племне Гомельского т-ва (охотников). Паляўнічы Бел 928. № 5 (10). с. 7-8.

[... В Гомельском Окр. Комитете (Красного Креста). Бюл. Бел. Т-ва Чырв. Крыжу. 927. № 7-9. с. 51-53.

Векслер. Обзор конъюнктуры хозяйства Гомельской губ. за III-й квартал 1924-1925 хоз. года и за IV-ый. Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 15. с. 6-12; № 16. с. 12-19; № 21-22. с. 45-51.

Векслер, И. Сельская школа перед началом учебного года. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 77. с. 74-77.

Векслер, И. Школа крестьянской молодежи в Гомельской губ. (Итоги и выводы губ. Совещания по ШКМ). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 80 с. 110-114.

Векслер и Гольдштейн. Обзор конъюнктуры хозяйства Гомельской губ. за II-й квартал 1924-25 хоз. года и за II-й 1923-24 г. Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 9. с. 27-32; № 10, с. 18-23.

Векслер, И. и Шмелевич, Б. Итоги и задачи народного просвещения. (Всеобщее обучение и ликвидация неграмотности). (Гом. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 70. с. 84-89.

Виноградов, А. Итоги проверки советских ячеек. (Основные цифры и выводы). (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 16 (99) с. 31-36.

Винц, Я. Итоги учительских съездов. (Впечатления). (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 80. с. 140-144.

Винц, Я. Сельский учитель (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 72. с. 49-51.

Вирганский, В. О губсъезде бывших эсеров. (б. Гомельская губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 923. № 59. с. 17-21.

В. М. Состояние потребкооперации и ее очередные задачи. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 923. № 37. с. 16-17.

Войткевич. Результаты государственного страхования в (Гомельской) губ. за первую четверть операц. года. Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 4. с. 51-52.

Войткевич, Состояние и перспективы страхового дела в Гомельской губ. Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 80. с. 123-127.

Волков, В. и Розин, А. Значение известковых отбросов Добрушской писчебумажной фабрики. Сав. Буд-ва. 928. № 10. с. 79-82.

Волковичский. О налоговом аппарате губернии. (Из материалов обследования Губ. РКП.) (Гомельск. губ.). Полесск. Коммунар. 925. № 17 (100) с. 72-73.

[... В I-ой районной еврейской партшколе. Отчет о деятельности (Гомель). Изв. Гом. губ. К. РКП. 921. № 11. с. 11.

[... 2-ое (Гомельское) губернское совещание секретарей волъчечек. Изв. Гом. губ. К. РКП. 923. № 38. с. 31-42; № 45. с. 82-92.

Гальперин, Ц. Гомельская Губпартшкола за 5 лет. Полесский Коммунар. 925. № 21-22. (104) с. 68-71.

Гальперин, Ц. Опыт применения Дальтон-плана в Гомельской губпартшколе. Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 2. с. 22-26.

Ганжа, А. Мясэчка Чачэрс, Гомельской акругі. (Географічна-гістарычны парыс). Наш Край. 927. № 1. с. 59-61.

Гантман, В. Состояние и задачи школы в текущем учебном году. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 923. № 57. с. 39-42.

Гантман, В. Строительство школы. Некоторые выводы из инспекторского съезда по народному образованию. (Гомель). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 62. с. 38-43.

Г. Г. Некоторые итоги и перспектива. (хозяйство Гом. губ.). Полесск. Коммунар. 926. № 20. с. 77-81.

Гезенцевей, М. Зарождение организации РС-Д РП. в Гомеле. (Воспоминания). (90 г. г.). Извест. Гом. губ. Ком-та РКП. 923. № 37. с. 37-38; № 38. с. 61-62.

Гезенцевей, М. А. Итоги проведенной кампании сельско-хоз. налога 1924-25 г. и перспективы третьего окончательного срока. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 3. с. 56-60.

Гезенцевей, М. Итоги кампании сельхозналога 1924-25 г. и перспективы предстоящего года. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 9. с. 59-60.

Гезенцевей, И. Как праздновали и готовились к первому мая в годы подполья. (Гомель в 1897 г.). Извест. Гом. губ. Ком-та РКП. 923. № 44. с. 62-64.

Гезенцевей, М. Как прошла подготовка кампании сельхозналога 1924-25 г. в Гомельск. губ. Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 70. с. 38-40.

Гезенцевей, М. Начало кампании сел.-хоз. налога (Гомельск. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 78. с. 49-50.

Гилинский, А. К итогам пленума (Гомельск. Губкома). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 3. с. 10-13.

Гилинский, А. К юбилею „Известий“ (Гомельск. Губком РКП). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 82. с. 8-11.

Гилинский, А. Итоги XI-ой губпартконференции. (Гомельской). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 68-69. с. 6-9.

Гилинский, А. К итогам XII губпартконференции (Гомель). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 81. с. 26-29.

Гилинский, Итоги XIV партконференции. (Доклад на собрании Гомельского партактива 7 мая 1925 г.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 925. № 9. с. 15-21.

Гилинский, А. От Нэп'а к коммунизму. (Состояние сельск. хоз-ва и промышленности в Гом. губ.). Изв. Гом. губ. К. РКП. 924. № 79. с. 26-31.

(Гинзбург). Из истории Полесского Комитета РС-ДРП. (Из воспоминаний). Извест. Гом. Губ. Ком-та РКП. 924. № 6-7. с. 72—74.

Гинзбург. Перевыборы Гомельского Городского совета. Изв. Гом. К. РКП. 923. № 58. с. 42-43.

Глуховский, А. Комсомольская ячейка деревни как она есть. (По материалам обследования ГKK по Речицкому уезду). Полесск. Коммунар. 926. № 13-14. с. 11—15.

Глуховский, А. Политуровень губернской организации РКП(б). (Гомельской). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 1. с. 41-42.

Говзман, И. Речицкая уездная организация РКП. (Доклад о результатах обследования ее инструктором губкома 15—25. XI. 1922 г.) Изв. Гом. Губ. К. РКП. 922. № 36. с. 46—48.

Гольдштейн, Г. Вопросы районирования. (Гомельской губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 47-48. с. 24—28.

Гольдштейн. Как перестраивалась наша губерния после революции. (Изменение границ Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 79. с. 72—74.

Гольдштейн. Национальные моменты при пере выборах советов. (Гомельск. губ.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 924. № 78. с. 40—42.

Гольдштейн. Обзор конъюнктуры Го-

мельской губ. к началу 1925 года. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 925. № 5. с. 26—30.

Гольдштейн, Г. Обзор конъюнктуры хозяйства Гомельской губ. Изв. Гом. К. РКП. 925. № 6. с. 12—15.

Гольдштейн, Г. Промышленность Гомельской губ. в условиях осеннего кризиса. Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 56. с. 34—37.

[... Гомель и городские поселения Гомельщины. Предварительные итоги переписи 1926 года и некоторые данные текущих учетов обследований. Гомель 927. с. 80.

[... Гомельская городская организация РКП(б). Обзор деятельности). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 921. № 11. с. 17—19; № 13, с. 9—12; 922, № 27. с. 22; № 35, с. 22—24; 923, № 43, с. 107—110. Некоторые статьи подписаны: Я. Шифрис, Р. Гехт, Розин.

[... Гомельская губернская (гарт.) организация. (Отчет о деятельности). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 41-42. с. 37—45. 4 т.

[... Гомельская общегородская партийная конференция (4-5 мая 1923 г.). Изв. Гом. Губ. К. РКП. 923. № 45. с. 57—81.

[... Гомельская уездная организация РКП(б). Изв. Гом. К. РКП. 921 № 16, с. 30—33; 922, № 28, с. 37-38; 923, № 40, с. 34—38; 924, № 77, с. 78-79. Авторы статей: Казарновский, Говзман, Карпов.

[... Гомельский губернский банк. Отчет. 4-й операционный год с 1. X 1925 по 1. X. 1926 г. Гомель 926 с. 40.

ПАПРАЎКА.

У артыкуле „Па Барысаўшчыне“ („Наш Край“ № 11) на стар. 48 (4 радок знізу) надрукавана „5 сямігадовых школ“, а трэба: „8 сямігадовых школ“.

В 3398

Выдавец—Беларуская Акадэмія Навук.

Рэдактар—З. Бядуля.

Члены Рэдакцыі: | М. Бялуга.
| А. Казак.
| М. Касцяровіч.

Зьмест „Нашага Краю“ за 1929 г.

№ 1 (студзень).

М. Касьяровіч.—Дарэволюцыйныя сельска-гаспадарчыя гурткі і краязнаўства—3. Янка Марук—Краязнаўчая праца студэнцтва—6. В. Дзьмітрыеў—Дзесяць гадоў этнографічнай працы ў Смаленскай губ. (1917—1927 г.г.)—14. М. Макарэўскі—Мэтэаролёгічныя ўмовы і іх уплыў на сельскую гаспадарку ў межах БССР за жнівень 1927 г.—жнівень 1928 г.—24.

М а т а р ‘ я л ы з м е с ц .

І. Г. Мірскі.—Матар’ялы да вывучэння рабочага і сялянскага руху ў Магілёўшчыне ў перыод 1903—1910 году—27. П. Астроўскі.—Колёні баброў на рэчцы Сож—33. Усевалад Мікіцінскі.—Дванаццаць дзён краязнаўчага вандравання—37.

Х р о н і к а .

✓ II Усебеларуская Краязнаўчая Конфэрэнцыя—49.

№ 2 (люты).

✓ Вынікі II Усебеларускай Краязнаўчай Конфэрэнцыі—Казак—3. Ул. Падарэўскі.—Краязнаўчыя арганізацыі і абручаваньне (кальцаваньне) птушак—5. В. Самцэвіч.—Экспэдыцыйныя досьледы ўстаноў ІБК па вывучэньні прыродных багацьцяў і народнае гаспадаркі БССР у 1928 г.—9. М. Касьяровіч.—Вывучэньне гісторыі сялянскіх сем’яў—15. А. Н. Ляўданскі.—Археалёгічныя помнікі Беларусі—17.

М а т а р ‘ я л ы з м е с ц .

Ів. Т. Шпілеўскі і Л. А. Бабровіч.—Мястэчка Койданава (гістарычныя вестіі)—24. Усевалад Мікіцінскі.—Дванаццаць дзён краязнаўчага вандравання—35. Ул. Жук і П. Панкоў.—Санітарна-бытавы нарыс вёскі Дубровы, Лельчыцкага сельсавету і раёну, Мазырскае акругі—43. В. Буланчыкаў.—Апісаньне Вальнецкага кірмашу—50.

Х р о н і к а .

Усім раённым і акруговым інспэктарам народнай асьветы і ўсім аддзяленьням і мясцовым камітэтам саюзу працаўнікоў асьветы—53. Усім краязнаўчым арганізацыям—53. Дзейнасьць ЦБК—54. Што атрымала ЦБК і рэдакцыя „Наш Край“ у сьнежні-студзені м-цах 1928-29 г.г.—56. Краязнаўчы гурток пры Менскім Белпэдагнікуме—57. Школьная краязнаўчая праца ў Чэрвеншчыне на Меншчыне—57. Праца горацкага раённага т-ва краязнаўства ў 1928 годзе—58. Краязнаўчая праца на Рагачэўшчыне—59. Краязнаўчы музэй у Чэрыкаве—60. Краязнаўчая справа на Бабруйшчыне—60. Чырвонаслабодзкае Раённае Т-ва Краязнаўства—61. Праца Вяліка-Летчанскага Ботанічнага саду за 1927-28 г.—62. Праца Азярышчанскага Раённага Т-ва Краязнаўства.

Б і б л і о г р а ф і я .

Віцебшчына, непэрыодычны зборнік Віцебскага Акруговага Т-ва краязнаўства т. II. С. Баркоўскі—62. І. П. Фурман. Віцебскія мастакі-гравёры. С. Бар.—64.

№ 3 (сакавік).

Краязнаўства і абарона краіны—3. В. Самцэвіч.—Проблема падвышэння ўраджайнасці і краязнаўства—6. М. Карповіч.—Пра беларускі тэатр у Горадні—16. М. Касцюковіч.—Віденскі беларускі музей—20.

Матэрыялы з месц.

У. Мікіцінскі.—Дванаццаць дзён краязнаўчага вандравання—27. Ів. Т. Шпілеўскі і Л. А. Бабровіч.—Мястэчка Койданава—36. А. Д. Гарбач.—Рысы старога быту ў жыцці беларускіх сялян—46. Зьбіраньне этналёг-лінгвістычных матэрыялаў сярод латыскага насялення БССР.—Карл Мартэнсон—53.

Хроніка.

Рэзолюцыя Прэзідыуму Бел. Акад. Навук па дакладу т. Казака—55. Што атрымала ЦБК і рэдакцыя час. „Наш Край“ у лютым—сакавіку м-цах 1929 г.—56. Дзейнасць навукова-даследчага т-ва Краязнаўства Бел. Дзярж. Ун-ту ў бягучым 28-29 г.—56. Праца Чэрвенскага раённага т-ва краязнаўства—58. Краязнаўчая праца ў Мазырскім акрузе—61. Праца Бельскага т-ва краязнаўства за 5 год з 1924 па 1928 г.—62.

Бібліяграфія.

М. І. Касцюковіч. Краязнаўства. Бел. Дзярж. Выдавецтва. Менск. 1929 г.—С. Ж.—63. „Наш Раён“ часопіс краязн. гуртка пры Асіпавіцкай чыгуначнай сямігодцы. № 1—сакавік, № 2—красавік, № 3—лістапад 1928 г.—Хв. Шынклер—65. Мэтыдична-краязнаўчая літаратура 1928 году—М. К.—66. Адказы краязнаўцам—72.

№ 4 (красавік).

✓ Чарговыя задачы культуразнаўства—3. М. Касцюковіч.—Куды і як вадзіць экскурсіі (экскурсіі па Менску і Віцебску)—5. Д. Васілеўскі.—Экскурсійныя аб'екты Аршаншчыны (матэрыялы)—16. Д-р К. Гурвіч.—Беларуская народная медыцына—22.

Матэрыялы з месц.

Ів. Т. Шпілеўскі і Л. А. Бабровіч.—Сучасны стан м. Койданава і раёну—32. М. Валасэвіч. Па родных абшарах (экскурсія краязнаўчага гуртка 4-й Менскай 7-годкі па р. Бярэзіне)—49.

Хроніка.

Дзейнасць ЦБК—60. Што атрымала ЦБК і рэд. час. „Наш Край“ у сакавіку—красавіку месяцах 1929 г.—61. Да вивучэння Віцебшчыны—61. Музей Асіпавіцкай чыгуначнай школы—63. Яўрэйская краязнаўчая сэкцыя ЦБК—64. Яўрэйскі этнографічны вечар у Менску—65. Стан краязнаўчай працы на Рагачэўшчыне—65. Даень птушак у Рагачэве—66. Разв'яздзеньне шаўкапрадаў на Мазыршчыне—66. Вывучэнне валатавак на Чэрвенішчыне—67. Аб умовах краязнаўчай працы (ліст у рэдакцыю)—68.

Бібліяграфія.

Лагойскае раённае т-ва краязнаўства. „Лагойскі раён, Менскай акругі“—70. Адказы краязнаўцам—70.

№ 5 (травень).

Т. Шыбко.—Культурная рэволюцыя і краязнаўства—3. М. Касцюковіч.—Ліквідацыя краязнаўчай няпісьменнасці і падрыхтоўка краязнаўцаў—4. Д-р Ів. Цьвікевіч.—Мэдычна-санітарнае вивучэнне раёну—15. Д. М. Васілеўскі.—Поэма „Тарас на Парнасе“ ў краязнаўчым асьвятленьні—20. С. Баркоўскі.—Аб краязнаўстве ў дзіцячым малюнку—25.

Матэрыялы з месц.

Т. П. Кулакоў.—Эканомічны стан Азарыцкага раёну—28. А. Хазанаў.—Г. Гагарок Віцеб. акр.—36. І. Мірскі.—Лютаўская рэволюцыя ў Магілёве—41. І. Сяржанін.—Аб рэдкай саве ў Любанскім раёне Бабр. акр.—43. В. Самцэвіч.—Рысы новага быту ў сучаснай народнай поэзіі—в. Забашавічы Барыс. р.—45.

Хроніка.

Бабруйская Акруговая Краязнаўчая нарада—49. Дробныя паведамленні—50. Краязнаўства ў Бел. Дзярж. Мастацкім Тэхнікуме—54. Адказы краязнаўцам—54.

Б і б л і о г р а ф і я.

Наш раён. Часоп. краязн. гуртка пры Асіпавіцк. чыгун. 7-шы № 4, 1929 г.
М. Касьпяровіч.—Родны кут. Часоп. краязн. гуртка пры Асіпавіцк. 7-шы № 1, 1929 г.
М. Касьпяровіч.—Школьная праца. Часоп. Дзвінскай Дзярж. Бел. Гімназіі 1929.
М. Касьпяровіч.—Краёвая бібліяграфія.

№ 6—7 (чэрвень—ліпень).

В. Самцэвіч.—Да пытання аб краязнаўчай працы ў нізавых краязнаўчых
арганізацыях—3. М. І. Касьпяровіч.—На Асіпуд—7. В. Скардзіс.—Літоўцы на
Беларусі—10. М. Азбукін.—Да пытання аб вывучэнні сялянскіх будынкаў—25.
М. Крываротчанка.—Украінскае краязнаўства—35. Проф. П. Салаўёў.—
Аб тэрмінах сябы жыта ў сувязі з падвышэннем ураджайнасці—41.

М а т а р ' я л ы з м е с ц .

Е. В. Кушалевіч.—Кабылянскае балота—45. М. І. Саламыкін.—Дарожныя
патакі—58. К. С. Баеў.—Да пытання аб крыніцах і літаратуры па гісторыі Гомеля і
Гомельшчыны—65. У. Уладзіміраў.—Рачны рак—*Actacus leptadactylus*—70.

Х р о н і к а .

✓ Справаздача Цэнтр. Бюро Краязнаўства аб становішчы краязн. справы ў БССР
на 1/1 29 г.—72. Краязнаўства ў вышэйшых школах і тэхнікумах у 1928/29 акад. г.—73.
Школьна-краязнаўчы рух у Полацку—76. Казкі пра ватаў на Чэрвеншчыне—77. Бары-
саўскае Раённае Т-ва Краязнаўства—78. Азарыцкая раённая краязнаўчая канферэнцыя—79.
У парадку соцыялістычнага спаборніцтва—79. Беларускі Навукова-Краязнаўчы гурток
у Латвіі—79. Мэтодыка краязнаўства ў пэдтэхнікумах—81. Чарговыя задачы краязнаўства
на Меншчыне—83. Валатоўкі і звязаныя з імі перажыткі—84. Краёвая бібліо-
графія—90. Бібліяграфія—93.

№ 8—9 (жнівень—верасень).

В. Самцэвіч.—Бліжэйшыя задачы краязнаўчай працы ў сувязі з выкананнем пяці-
гадовага пляну соцыялістычнага будаўніцтва—3. В. Скардзіс.—Літоўцы на Бела-
русі (працяг)—8. Віт. Вольскі.—Беларускія элементы ў бытавой абраднасці літоў-
скіх татар—23.

М а т а р ' я л ы з м е с ц .

1. Крыцкі.—Будаўніцтва сельскае гаспадаркі Слуцшыны—30. А. Жаўрыд.—
Лекавыя сродкі народнай мэдыцыны—59. Проф. П. Салаўёў.—Атрутная мош-
ка—63. А. Шашалевіч.—Па Дзвіне ў Сураж—64. Г. Лагун.—Мікольскі кірмаш
у Рагачэве—71. І. Карандзей.—Помнікі старасьветчыны і краявіды Вульскага і Ра-
сонскага раёнаў у Полаччыне—74. Т. Гурыновіч.—Там, дзе знойдзены Старобінскія
грыўны—75. С. Мялешка.—Праца навукова-даследчае экспэдыцыі Цэнтральных
Дзяржаўных Рэстаўрацыйных майстэрняў у Полацку—77.

Х р о н і к а .

✓ Інструкцыйны ліст да ўсіх краязнаўчых арганізацый БССР—81. Дзейнасць ЦБК—82.
Што атрымала ЦБК і час. „Наш Край“ у красавіку—ліпені мес. 1929 г.—83. Ахова
помнікаў прыроды на Украіне—84. Пэрспектывы цукравярэння ў Беларусі—85. Другая
Латвійская географічная канферэнцыя—85. Экспэдыцыя на вывучэнні помнікаў стара-
сьветчыны г. Полацку—87. Разьведчая археалёгічная экспэдыцыя—87. Па колгасах
Азарыцкага раёну—89. Краёвая бібліяграфія—91.

№ 10 (кастрычнік).

1-я Усебеларуская Выстаўка сельскай гаспадаркі, прамысловасці і краязнаўства
БССР—3. В. Самцэвіч.—Аб арганізацыі краязнаўчае працы на фабрыках і заво-
дах—7. Я. Раманчук.—Вывучэнне гісторыі мясцовага рэвалюцыйнага руху—12.
Ів. Шпілеўскі і Л. Бабровіч.—Сынхроністычная табліца падзей паўстання на
Беларусі, Літве і Польшы ў 1830-1831 г.г.—18.

М а т а р ' я л ы з м е с ц .

А. Немцаў.—Гута „Комінтэрн“—48. С. Нікіфаровіч.—Саўгас „Весялова“
імя т. Чарвякова—56. Забела П. У. і Шацкі Т. С.—Парк пры саўгасе „Бары-
саўшчызна“ Гомельскай акругі—64.

Х р о н і к а.

Да пытаньня аб зьбіраньні народных тэрмінолёгічных матар'ялаў—71. Чэрвенская экспэдыцыя ЦБК—71. Мазырска-Гомельская этнографічная экспэдыцыя—72. Краязнаўчая экспэдыцыя ЦБК у Чачэрскай раён—72. Лепельскае Раённае Т-ва Краязнаўства—73. Тураўскае Раённае Т-ва Краязнаўства—73. Акліматызцыя Туркестанскай чарапахі—74. Агульны агляд надвор'я па БССР—74. Экспэдыцыя па вывучэньні Дняпра—76. Праца беларускага навукова-краязнаўчага гуртка ў Рызе 76. Краёвая бібліяграфія (Віцебшчына)—78.

№ 11 (лістапад).

Чарговыя задачы краязнаўства—ЦБК—3. А. Шашалевіч.—Краязнаўчая праца ў раёне—6. М. Азбукін.—Краязнаўчая праца ў Марыйскай краіне—14. Віт. Вольскі.—Вусныя паданьні літоўскіх татар—16.

М а т а р ' я л ы з м е с ц .

Т. П. Кулакоў і М. С. Валатоўскі.—Крукавіцкі сельсавет, Азарицкага раёну, Мазырскай акругі—19. М. С. Старавойтаў—Слабада Давыдаўка, Азарицкага раёну, Мазырскай акругі—29. У. Уладзіміраў—Адбудова г. Барысава пасля апошняй окупцы—35. Л. Балкавец.—Кароткі нарыс расьлінасьці Банцарашчыны, Менскай акругі—41. В. Самцэвіч.—Па Барысаўшчыне.

Анкеты, праграмы і інструкцыі.

Да ўсіх краязнаўчых арганізацый БССР (інструкцыйны ліст)—57. Плян краязнаўчага папярэдняга дасьледваньня і апісаньня колгаснага руху ў раёне—61. Плян (прыкладны) краязнаўчага абсьледваньня і апісаньня калектыўнай гаспадаркі—63. Дагавор соц. спабарніцтва між раённымі таварыствамі краязнаўства—65.

Х р о н і к а.

Соцыялістычнае спабарніцтва паміж БАН і НДІ імя Леніна—67. Дзейнасьць ЦБК—69. Што атрымала ЦБК і рэдакцыя часоп. „Наш Край“ у жніўні-кастрычніку 1929 г.—69. Экспэдыцыя Гомельскага Акруг. Т-ва Краязнаўства—69. Аб выданьні краязн. зборніка на Полаччыне—70. Краязнаўства ў Бешанкавіцкім раёне—70. Краязнаўчая праца ў Вузьдзенскім раёне—70. Капыльскае раённае Таварыства Краязнаўства—71. Грэскае Т-ва Краязнаўства—71. Школьна-краязнаўчая праца—71. Тураўская раённая с.-г. выстаўка—71. Краязнаўчая праца на Тураўшчыне—72. Шаўконіцтва ў Мазырскай акрузе—72. Да археалёгічнага вывучэньня Беларусі—72. Агляд надвор'я па БССР—74.

Б і б л і о г р а ф і я

В. П. Буданов і В. Г. Эрдени.—Практическое руководство к изучению своего края. Г. Аляксандраў—75. Краёвая бібліяграфія (Віцебшчына)—76.

№ 12 (сьнежнь).

✓ Соцыялістычнае спабарніцтва і краязнаўства—ЦБК—3. В. Самцэвіч.—Да вывучэньня колгасаў—5. І. К.—Краязнаўства і краязнаўніцтва—17. Г. А. Рэмизаў—Фэналёгічны агляд па БССР за 1928 г.—20. Д. В.—Кумысалачэньне на Беларусі—27.

М а т а р ' я л ы з м е с ц .

В. Самцэвіч—Па Барысаўшчыне—31. С. Шаўковіч—Некаторыя весткі аб Танескім сельсавеце Тураўскага раёну—42. Р. Н. Гацко—3 прац экспэдыцыі Навук. Краязн. Т-ва БДУ.—45. С. Мялешка—Полацкі Акруговы Краязнаўчы Музей—55. М. Зьбіткоўскі—Морва і шаўкаўніцтва ў Азяранах, Тураўскага раёну, Мазырскай акругі—58. У. Ю. Руткоўскі—Спроба культуры вінаграду ў г. Рагачове—63.

Х р о н і к а.

✓ Усім Акруговым Таварыствам Краязнаўства—65. Соцспабарніцтва паміж Цэнтр. Бюро Краязнаўства БАН і Украінскім Камітэтам Краязнаўства—66. Соцспабарніцтва краязнаўчых арганізацый—66. Плян працы ЦБК на 1929-30 акад. год—66. Навуковае шэфства БАН і НДІ імя Леніна над колгасам „Гігант ім. Праўды“—68. Самакрытыка ў краязнаўчых арганізацыях—70. Праца праўленьня Віцебскага акруговага таварыства краязнаўства—72. Мазырскае Акруговае Таварыства Краязнаўства—75. Праца Гомельскага Дзярж. Музею імя Луначарскага за 1928-29 г.—76. Агляд надвор'я па БССР—78.

Б і б л і о г р а ф і я.

Газэты і журналы СССР. Справочник на 1929 г. о всех периодических изданиях, выходящих в СССР. Составили А. П. Хомский и П. С. Чеховской—Б. і К.—79. Краёвая бібліяграфія—80.

ВЫДАВЕЦТВА ДЗЯРЖПЛЯНУ БССР

Менск, Пляц Волі, 5, т. 2-84.

ПРЫМАЕЦЦА ПАДПІСКА на 1930 год

на штомесячную паліт.-эканамічную часопісь

5-ы год
выдання

„САВЕЦКАЕ БУДАЎНІЦТВА“

5-ы год
выдання

Часопісь удзяляе ўвагу пытанням сацыялістычнага будаўніцтва і вывучэнню гаспадаркі і культуры БССР. Акрамя таго, у часопісі знаходзіць адбітак і эканамічнае жыццё суседніх краін.

ЧАСОПІСЬ МАЕ НАСТУПНЫЯ СТАЛЫЯ АДДЕЛЫ:

1. Эканамічнае будаўніцтва і эканамічная палітыка. 2. Савецкае і культурнае будаўніцтва. 3. За рубяжом. 4. Па акругох. 5. Крытыка і бібліяграфія. 6. Хроніка. 7. Дынаміка народнай гаспадаркі БССР. (стат бюлетэнь)

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На 12 мес.—7 руб. 50 к.; на 9 мес.—6 руб.; на 6 мес.—4 руб.; на 3 мес.—2 руб.
Для гадавых падпісчыкаў дапускаецца растэрміноўка: пры падпісцы—3 руб., да 1-га красавіка—2 руб. 50 кап. і да 1-га ліпеня—2 руб.

Гадавыя падпісчыкі, якія уносяць цалкам падпісную плату да 15 студзеня 1930 г., атрымаюць бясплатна „Кантрольныя лічбы народнае гаспадаркі і культуры БССР на 1930-31 год“.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА:

бюро падпіскі Белдзяржвыдавецтва, контрагентствам друку, усімі п.т. канторамі, газетным бюро Менскай п.т. канторы, упаўнаважанымі пры акрыянах і непасрэдна РВА Дзяржплану.

ПАДПІШЭЦЕСЯ НА АДЗІНУЮ Ў БССР ЧАСОПІСЬ,
ПРЫСЬВЕЧАНУЮ ВЫКЛЮЧНА ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВУ І КРЫТЫЦЫ

„УЗВЫШША“

Чацьверты год выдання

УМОВЫ ПАДПІСКІ на 1930 год.

I абанэмент—часопісь на 1930 г. (10 кніг)—5 р. II абанэмент—часопісь на 6 месяцаў 1930 г. (5 кніг)—3 р. III абанэмент—часопісь на 1 месяц 1930 г. (1 кніга)—70 к. IV абанэмент—часопісь на 1930 г. і комплект за 1929 г. (20 кніг)—9 р. V абанэмент—часопісь на 1930 г. і комплект за 1928 г. (16 кніг)—8 р. VI абанэмент—часопісь на 1930 г. і комплект за 1927 г. (16 кніг)—7 р. VII абанэмент—комплект часопісі на 1929 г. (10 кніг) 5 р. VIII абанэмент—комплект часопісі за 1928 г. (6 кніг)—4 р. IX абанэмент—комплект часопісі за 1927 г. (6 кніг)—2 р. X абанэмент—часопісь на 1930 г. і комплект за 1927 г., 1928 г. і 1929 г. (32 кнігі)—13 р. XI абанэмент—Змітрок Бядуля—„Танзілія“ (зборнік апавяданняў)—40 к. XII абанэмент—Пятро Глебка—„Шыпышына“ (зборнік вершаў)—50 к.

ДАЕЦЦА НАСТУПНАЯ РАСТЭРМІНОЎКА:

1) Па абанэментах I, II, VIII, IX—задатак 2 р. і штомесячна па 1 р. 2) Па абанэментах IV, V, VI—задатак 5 р. і штомесячна па 1 р. 3) Па абанэменту X—задатак 3 рублёй і штомесячна па 1 рублю.

ПАДПІСКУ ПРЫМАЮЦЬ: усе паштова-тэлеграфныя і выдавецкія канторы, упаўнаважаныя рэдакцыі і сама рэдакцыя „УЗВЫШША“.

Адрэс: Менск, Савецкая 68, Дом Пісьменьніка „Узвышшу“

ПРЫМАЕЦЦА ПАДПІСКА на 1930 год

на штомесячную беларускую часопісь літаратуры, політыкі, эканомікі, гісторыі, крытыкі —

„ПОЛЫМЯ“

ДЗЕВЯТЫ ГОД ВЫДАННЯ

Пад рэдакцыяй:

Я. КУПАЛЫ, А. НЕКРАШЭВІЧА, М. ЧАРОТА, І. ШЫПІЛЫ.

„ПОЛЫМЯ“ знаёміць з дасягненнямі беларускай мастацкай літаратуры, з дасягненнямі літаратуры народаў іншых рэспублік Сав. Саюзу і чужаземнай літаратуры, друкуючы романы, апавесці, новэлі, аповяданні, пьесы, поэмы і вершы.

„ПОЛЫМЯ“ друкуе матэрыялы па політыцы, эканоміцы, гісторыі бел. культуры і гісторыі рэвалюцыйнага руху Беларусі. **„ПОЛЫМЯ“** змяшчае шмат навуковых матэрыялаў па філосафіі, марксызме і ленінізме.

У „ПОЛЫМЯ“ чытач заўсёды знайдзе шмат крытычных матэрыялаў аб бел. літаратуры, літаратуры народаў іншых рэспублік Сав. Саюзу і чужаземнай літаратуры.

„ПОЛЫМЯ“ дае на сваіх старонках багаты кнігапіс-бібліяграфію, занатоўвае ўсе зьявы бел. культуры, дае хроніку культурн. жыцця Саюзу С. Рэсп. і замежн. краін.

У „ПОЛЫМЯ“ прымаюць удзел самыя выдатныя літаратары, крытыкі, публіцысты і навуковцы сілы.

Часопісь „ПОЛЫМЯ“ выходзіць штомесячна (12 кніжак на год) разьм. кожны № 10—11 друк. аркушоў.

УМОВЫ ПАДПІСКІ:

на год — 10 руб., на 6 мес. — 5 р., на 3 мес. — 3 р.

Цана асобнага нумару — 1 руб.

Падпісчыкі на часопісь „ПОЛЫМЯ“, якія атрымліваюць прышлюць ЦАЛКАМ падпісную плату на 1930 год па падпісных квітанцыях пры пакупцы мастацкай і політычнай літаратуры выданняў Бел. Дзярж. Выд. наступныя ільготы: Гадавыя падпісчыкі атрым. скідку на 25% (на агульн. суму да 30 р.) Паўгадавыя „ „ „ „ 15% (на суму да 20 руб.)

Гадавыя падпісчыкі на „ПОЛЫМЯ“ на 1930 г. атрымліваюць таксама БЯСПЛАТНЫ ЛІТАРАТУРНЫ ДАДАТАК: адзін комплект „ПОЛЫМЯ“ за 1928 або 1929 год па выбары.

Акрамя таго, падпісчыкам на „ПОЛЫМЯ“ на 1930 год, якія не карыстаюцца скідкай, даецца растэрмінаванне з выплатаю гадавым: пры падпісцы 4 руб., да 1-га ліпеня — 3 руб. і да 1-га кастрычніка — 3 руб. Паўгадавым падпісчыкам пры падпісцы 3 руб. і да 1 чэрвеня — 2 руб.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: У Бюро падпіскі Кніга-Поштай (Менск, Пляц Волі, 5), у цэнтральнай кнігарні БДВ (Менск, рог Ленінскай і Савецкай), ва ўсіх акруговых аддзяленнях БДВ, у адзеле падпіскі Беларускага Аддзялення ГІЗ'а РСФСР (Менск, Савецкая, 54) і яго агентурай па акругах і раёнах ва ўсіх паштова-тэлеграфных канторах і аддзяленнях, у Беларускім Аддзяленьні Выдавецтва „Известий ЦИК“ і „Правда“ (Менск, Савецкая, 61) і яго пададдзяленьнімі (Гомель, Савецкая 17; Віцебск, Ленінская, 11), а таксама і контр-агентамі (Бабруйск, Магілёў, Жлобін), у канторы газеты „Бел. Вёска“ (Менск, Савецкая, 63) і яе ўнаўнаважан. і селькорамі ва ўсіх раёнах БССР.

34/17 7305/050

Цана 50 кап.

ПРЫМАЕЦЦА ПАДПІСКА на 1930 г.

НА ПОПУЛЯРНА-НАВУ-
КОВЫ КРАЯЗНАЎЧЫ
ЧАСОПІС

„Наш Край“

- „Наш Край“ зьмяшчае артыкулы популярна-навуковага ха-
рактару па ўсіх галінах краязнаўства ў БССР.
„Наш Край“ зьмяшчае кіраўнічыя ўказаньні: анкеты, про-
грамы, інструкцыі і мэтодычныя артыкулы па
краязнаўстве.
„Наш Край“ дае на сваіх старонках адбітак працы ўсіх края-
знаўчых арганізацый БССР.
„Наш Край“ павінен быць у кожнай школе, народме, хаце-чы-
тальні, клюбе і бібліятэцы.
„Наш Край“ павінен быць настольнай кнігай кожнага края-
знаўцы.

У ЧАСОПІСЕ ПРЫМАЮЦЬ УДЗЕЛ:

М. Азбукін, Г. Аляксандраў, А. Аніхоўскі, Л. Бабровіч, З. Бядуля,
М. Бялуга, Проф. П. Бузук, М. Валасевіч, Д. Васілеўскі, І. Віткоўскі,
Проф. Васількоў, В. Вольскі, М. Грамыка, М. Гарэцкі, З. Даўгяла,
В. Дружыц, С. Жураўскі, М. Зьбіткоўскі, Проф. У. М. Ігнатоўскі,
А. Казак, Кулакоў, А. Квяткоўскі, А. Крукоўскі, М. Касьяновіч,
Купрэвіч, М. Ламака, В. Ластоўскі, М. Лур'е, А. Ляўданскі, Д-р Ма-
гілеўчык, Я. Мазуркевіч, А. Мікалаеў, С. Мялешка, М. Мялешка,
Мацьвяёнак, М. Мікіцінскі, Натальлін, С. Нікіфаровіч, А. Нямцоў,
Проф. В. Пераход, Проф. У. Пічэта, Я. Ракаў, Раманчук, В. Самцёвіч,
Проф. П. Салаўёў, Н. Савіч, А. Сянкевіч, А. Сяргеенка, В. Скардзіс,
Я. Троська, У. Уладзімераў, Проф. У. Фядзюшын, А. Шашалевіч,
І. Шпілеўскі, М. Шчакаціхін і шмат іншых.

Умовы падпіскі: На год . . 4 р.—к. | На 3 м-цы 1 р. 25 к.
На 9 мес. . 3 р. 25 к. | На 1 месяц—р. 50 к.
На паўгода 2 р. 25 к. | Падпіска з кожнага месяца

Гадавым падпісчыкам выдаецца прэмія—„КРАЯЗНАЎСТВА“—
зборнік праграм і інструкцый, выд. ЦБК.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: У Бюро падпіскі Кніга-поштай (Менск,
Плян Волі, 5), у рэдакцыі часопісу „Наш Край“ (Менск, вугал Ленін-
скай—Унівэрсытэцкай 29/35 Краязнаўства), у ва ўсіх паштовых аддзя-
леньнях, у раённых і акруговых краязнаўчых арганізацыях і ў ва
ўсіх кнігарнях Бел. Дзярж. Выдав. і інш.

„НАШ КРАЙ“ прадаецца: у Цэнтральным Бюро Краязнаўства пры
Бел. Акадэміі Навук, у ва ўсіх аддзяленьнях БДВ і ў ва ўсіх аддзя-
леньнях і кнігарнях іншых выдавецтваў.

Выпісваць можна з Ц. Б. Краязнаўства поўн. комплекты часопісу
„Наш Край“ ад 1-га нумару да канца 1929 г. са скідкай для края-
знаўчых арганізацый і паасобных краязнаўцаў—за 13 руб.

— 1 комплект за 1929 г. 3 руб. —

Апрача гэтага ў ЦБК прадаюцца:

„Працы І ўсебеларускага Краязнаўчага Зьезду“—50 кап.

„Працы ІІ ўсебеларускага Краязнаўчага Зьезду“—50 кап.

Асіпавіцкі Раён—першы выпуск—2 р., другі выпуск—80 к.

Краязнаўства. Зборнік. Цана 1 руб.

Краязнаўчым арганізацыям скідка 25%.